

~~Alh - 16 - 54~~

Guilielmi Amesii

Magni theologi ac Philosophi

acutissimi *Carol. Bul. 16*

PHILOSOPHEMATA:

TECHNOMETRIA

Duplici methodo adornata, cui jure
cognitionis nunc adjunguntur, ejus-
dem adversus *Metaphysicam* atq;

Ethicam Disputatio

Theologica:

Item,

LOGICÆ VERÆ

Demonstratio & adumbratio,

Ac

LOGICÆ THESES,

Res ejusdem artis ordine
enucleantes.

*Amicus Plato, amicus Aristoteles, sed
magis amica Veritas.*

CANTABRIGIÆ,

Ex Officina Rogeri Danielis, almæ
Academiæ Typographi.

MDCXLVI.

13-8

CAMBRIDGE
UNIVERSITY
LIBRARY

Typographus Lectori.

Exhibemus tibi, Lector benevole, philosophemata viri celeberrimi D Guilielmi Amesii, quæ quàm subactò ac solido fuerit iudicio, præter scripta, quæ extant, Theologica, hæc quoq;, quæ damus, Philosophica abundè demonstrabunt. Sistimus primum tibi, argumento simplicem, forma duplicem, Technometriam, quâ utrâque omnium disciplinarum ac facultatum limites ac fines accuratè præscribuntur; in priori quidem, omnia dicuntur pressius, ac lumen ibi est contractius, quod in posteriori per quæstiones fusiùs & latius explicatur: Technometrix subjungitur gemina Disputatio, adversus Metaphysicam una, adversus Ethicam altera: quâ utramque ex philosophiæ ambitu ac pomeriis proscribit Autor, rationibus non exigui ponderis, & ad locum in Technologia aliisque disciplinis relegat. Sequitur ejus Demonstratio Logicæ veræ, quæ præcepta divinæ artis, veritatèmq; eorum, simul

100
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011
1012
1013
1014
1015
1016
1017
1018
1019
1020
1021
1022
1023
1024
1025
1026
1027
1028
1029
1030
1031
1032
1033
1034
1035
1036
1037
1038
1039
1040
1041
1042
1043
1044
1045
1046
1047
1048
1049
1050
1051
1052
1053
1054
1055
1056
1057
1058
1059
1060
1061
1062
1063
1064
1065
1066
1067
1068
1069
1070
1071
1072
1073
1074
1075
1076
1077
1078
1079
1080
1081
1082
1083
1084
1085
1086
1087
1088
1089
1090
1091
1092
1093
1094
1095
1096
1097
1098
1099
1100
1101
1102
1103
1104
1105
1106
1107
1108
1109
1110
1111
1112
1113
1114
1115
1116
1117
1118
1119
1120
1121
1122
1123
1124
1125
1126
1127
1128
1129
1130
1131
1132
1133
1134
1135
1136
1137
1138
1139
1140
1141
1142
1143
1144
1145
1146
1147
1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200
1201
1202
1203
1204
1205
1206
1207
1208
1209
1210
1211
1212
1213
1214
1215
1216
1217
1218
1219
1220
1221
1222
1223
1224
1225
1226
1227
1228
1229
1230
1231
1232
1233
1234
1235
1236
1237
1238
1239
1240
1241
1242
1243
1244
1245
1246
1247
1248
1249
1250
1251
1252
1253
1254
1255
1256
1257
1258
1259
1260
1261
1262
1263
1264
1265
1266
1267
1268
1269
1270
1271
1272
1273
1274
1275
1276
1277
1278
1279
1280
1281
1282
1283
1284
1285
1286
1287
1288
1289
1290
1291
1292
1293
1294
1295
1296
1297
1298
1299
1300
1301
1302
1303
1304
1305
1306
1307
1308
1309
1310
1311
1312
1313
1314
1315
1316
1317
1318
1319
1320
1321
1322
1323
1324
1325
1326
1327
1328
1329
1330
1331
1332
1333
1334
1335
1336
1337
1338
1339
1340
1341
1342
1343
1344
1345
1346
1347
1348
1349
1350
1351
1352
1353
1354
1355
1356
1357
1358
1359
1360
1361
1362
1363
1364
1365
1366
1367
1368
1369
1370
1371
1372
1373
1374
1375
1376
1377
1378
1379
1380
1381
1382
1383
1384
1385
1386
1387
1388
1389
1390
1391
1392
1393
1394
1395
1396
1397
1398
1399
1400
1401
1402
1403
1404
1405
1406
1407
1408
1409
1410
1411
1412
1413
1414
1415
1416
1417
1418
1419
1420
1421
1422
1423
1424
1425
1426
1427
1428
1429
1430
1431
1432
1433
1434
1435
1436
1437
1438
1439
1440
1441
1442
1443
1444
1445
1446
1447
1448
1449
1450
1451
1452
1453
1454
1455
1456
1457
1458
1459
1460
1461
1462
1463
1464
1465
1466
1467
1468
1469
1470
1471
1472
1473
1474
1475
1476
1477
1478
1479
1480
1481
1482
1483
1484
1485
1486
1487
1488
1489
1490
1491
1492
1493
1494
1495
1496
1497
1498
1499
1500
1501
1502
1503
1504
1505
1506
1507
1508
1509
1510
1511
1512
1513
1514
1515
1516
1517
1518
1519
1520
1521
1522
1523
1524
1525
1526
1527
1528
1529
1530
1531
1532
1533
1534
1535
1536
1537
1538
1539
1540
1541
1542
1543
1544
1545
1546
1547
1548
1549
1550
1551
1552
1553
1554
1555
1556
1557
1558
1559
1560
1561
1562
1563
1564
1565
1566
1567
1568
1569
1570
1571
1572
1573
1574
1575
1576
1577
1578
1579
1580
1581
1582
1583
1584
1585
1586
1587
1588
1589
1590
1591
1592
1593
1594
1595
1596
1597
1598
1599
1600
1601
1602
1603
1604
1605
1606
1607
1608
1609
1610
1611
1612
1613
1614
1615
1616
1617
1618
1619
1620
1621
1622
1623
1624
1625
1626
1627
1628
1629
1630
1631
1632
1633
1634
1635
1636
1637
1638
1639
1640
1641
1642
1643
1644
1645
1646
1647
1648
1649
1650
1651
1652
1653
1654
1655
1656
1657
1658
1659
1660
1661
1662
1663
1664
1665
1666
1667
1668
1669
1670
1671
1672
1673
1674
1675
1676
1677
1678
1679
1680
1681
1682
1683
1684
1685
1686
1687
1688
1689
1690
1691
1692
1693
1694
1695
1696
1697
1698
1699
1700
1701
1702
1703
1704
1705
1706
1707
1708
1709
1710
1711
1712
1713
1714
1715
1716
1717
1718
1719
1720
1721
1722
1723
1724
1725
1726
1727
1728
1729
1730
1731
1732
1733
1734
1735
1736
1737
1738
1739
1740
1741
1742
1743
1744
1745
1746
1747
1748
1749
1750
1751
1752
1753
1754
1755
1756
1757
1758
1759
1760
1761
1762
1763
1764
1765
1766
1767
1768
1769
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800
1801
1802
1803
1804
1805
1806
1807
1808
1809
1810
1811
1812
1813
1814
1815
1816
1817
1818
1819
1820
1821
1822
1823
1824
1825
1826
1827
1828
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839
1840
1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900
1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
2053
2054
2055
2056
2057
2058
2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
2070
2071
2072
2073
2074
2075
2076
2077
2078
2079
2080
2081
2082
2083
2084
2085
2086
2087
2088
2089
2090
2091
2092
2093
2094
2095
2096
2097
2098
2099
2100
2101
2102
2103
2104
2105
2106
2107
2108
2109
2110
2111
2112
2113
2114
2115
2116
2117
2118
2119
2120
2121
2122
2123
2124
2125
2126
2127
2128
2129
2130
2131
2132
2133
2134
2135
2136
2137
2138
2139
2140
2141
2142
2143
2144
2145
2146
2147
2148
2149
2150
2151
2152
2153
2154
2155
2156
2157
2158
2159
2160
2161
2162
2163
2164
2165
2166
2167
2168
2169
2170
2171
2172
2173
2174
2175
2176
2177
2178
2179
2180
2181
2182
2183
2184
2185
2186
2187
2188
2189
2190
2191
2192
2193
2194
2195
2196
2197
2198
2199
2200
2201
2202
2203
2204
2205
2206
2207
2208
2209
2210
2211
2212
2213
2214
2215
2216
2217
2218
2219
2220
2221
2222
2223
2224
2225
2226
2227
2228
2229
2230
2231
2232
2233
2234
2235
2236
2237
2238
2239
2240
2241
2242
2243

Contenta hujus opusculi.

1. *Technometria omnium & singularum artium limites adequatè circumscribens, prima.*
2. *Alia Technometriae delineatio per quaestiones & responsiones ad faciliorem captum instituta ac proposita, secunda.*
3. *Disputatio Theologica adversus Metaphysicam.*
4. *Disputatio Theologica de perfectione SS. Scripturae in qua Ethicae vulgaris imperfectio & inutilitas delegitur.*
5. *Demonstratio Logica vera.*
6. *Theses Logicae.*

In ΤΕΧΝΟΜΕΤΕΙΑΝ
Magni Theologi & Philosophi
D. D. G. AMESII.

Huc usque turpi nubilopressum caput,
Interque cunas artium pectus rude
Vineti tenemur. Ipsa perpero viam
Nisi, sciendi cluserat scientia :
Et tota dispar, membra ducebat suis
Adversa membris, invicemque limites
Injurioso quæque stringebant pede.
Nunc illa rerum monstra videmus, chaos
Cecumque pondus, sole perfusi novo.
Litem diremit artifex viri manus,
Et fida solers jura singulis dedit
Labos Amesii, Proteumque dextera
Ligans potente, ferreaque compede,
Stupere cunctis, scire vindicat sibi.

Accinuit
Reinerus Vogelsangius

mani
3.
terrae
verti
artific
za, ut
4.
prop
habe
nimir
natur
agen
illa f
domi
idea
5.
plina
neral
expr
comp
nien
6.

TECHNOMETRIA.

*Omnium & singularium artium
fines adequatè circum-
scribens.*

THESIS PRIMA.

Rs. est *Idea* & *αἰδέσις* regulis catholicis methodicè delineata.

2. Et si vocabulum *αἰδέσις* sit, variaq; variis significet, in quam tamen partem, & in qua significatione a nobis accipitur, manifestum est.

3. Est *idea*, non Platonica, in certo quodam terræ angulo existens, sed exemplar, ut *Plantus* vertit, aut *exemplaris* delineatio, seu *formula in artificis mente ante actionem ad actionem efformata*, ut eam *repræsentante*, & *repræsentando* regat.

4. Omnis scilicet non ex casu agens; primò propter formam agit, quod fieri nequit nisi eam habeat per similitudinem in se præexistentem: nimirum, vel secundum esse naturale, si sit agens naturaliter; vel secundum esse intelligibile, si sit agens ex consilio, qualiter ex arte agitur. Atq; illa *formæ similitudo* vocatur *idea*; ut similitudo domûs in mente Architecti præexistens, vocatur *idea domûs*.

5. Et *idea* potius quàm *habitus*, *doctrina*, *disciplina*, *facultas*, *liber*, *systema*, *virtus*, quia *idea* generalem artis essentiam propriissimè & proximè exprimit, omnia, quæ de ea verius dicuntur, comprehendens, & omni omnino arti conueniens.

6. *Habitus* equidè ars quoque dici potest,
* A 4 vel

vel quia habetur, vel quia habentem se habilem
& potentem ad operandum facit, quod Germanice
nunc *kunst à können* (posse) descendens, colligitur.
Verum cum neutrum horum artis essentiam
constituat, sed utrumque eam constituturum
sequatur, id, ut adjunctum; hoc, ut effectum
habitus genus artis minus convenienter. statuitur.

7. Dicitur potest *doctrina*, quâ docetur; *disciplina*, quâ discitur; *facultas*, quâ faciles ad agendum reddit; *liber* aut *systema*, quâ literis pluribus inter se compositis, olim libro seu cortici inscriptis, calamo aut typis exprimitur. At neque hæc primò de artis essentia sunt, sed eam in pro hominibus, sive constituendam antecedunt, sive constitutam consequuntur.

8. *Virtus* autem dici nequit, nisi quâ vel do-
ctrina virtutis est pars cuiusdam artis, vel rei cuius
jussu libet scientia *Græci* virtus dicitur, quia hæc
ad actionem virtuosam rectius exercendam non
parum conducit; unde etiam *intellectuales virtutes*
vulgò appellatæ. Sed quamvis hæc etymologia
fortassis sufficiens ratio sit illis, qui sive *ἡ ἀρετή*
ἀρετή, sive ab *ארה* *foris fun*, à quo ipsa vox
ἀρετή, deducunt artis vocem, nobis tamen gene-
ris aut essentia generalis ratio esse haud potest.

9. Et est idea *εὐνοετική* habens *εὐνοετικόν*, tum pro *objecto*, circa quod representandum versetur, tum pro *fine*, ad quem representando dirigendam tendat.

10. Quòd ab aliis mens & voluntas objectum
artis, & utriusque rectio aut directio finis ejus-
dem statuitur, id minus accuratè fieri, ipsorum
addita verba produnt, quibus mentem in cogni-
tione, voluntatem in actione dirigi aiunt. Hinc
enim palàm est, cognitionem & actionem princi-
paliter dirigi & objectivè, mentem verò & vo-
luntatem

entatem non nisi subjective, quatenus cognitio
actio in iis radican-
tur.

11. Quod postremum nec nos inficias imus,
sed mentem & voluntatem eatenus ab arte diri-
tam, ac ejusdem subiectum esse, quatenus opera-
tiones artis in iis fundantur, ultro concedimus.

12. At rectio & directio non tam finis artis
est, quam pars essentiae ejus generalis, idea scili-
cet in representando & regendo absolute con-
genitura.

13. Est autem *ευθεαλία regularis agentis in
regendo motus.*

14. Hujus *ευθεαλιαe* aptitudinem ars omni-
bus illis, quibus inest, secum affert. Cujus apti-
tudinis usus, etsi in hominibus non usque adeo
perfectus est, tum ob ipsam artium in his imper-
fectionem, tum ob imbecillitatem virium huma-
narum ad agendum requisitarum; *ευθεαλία* ta-
men propterea finis artis esse non desinit.

15. Porro *hac ευθεαλία*, ut & idea ejus ac
ipsa, quamvis in Deo aut exercitio Dei ex-
istens sit *actus unice unus* & simplicissimus, quia
tamen in opere exercito, rebus nempe creatis,
omnes concreta & divisibiles sunt, quasi ex
refractione radiorum multiplex & varia evadit;
multiplicata ac *divisa* à rationis oculo percipi-
tur, & ab homine exercetur.

16. Divisa, inquam, 1. in *Genesis* & *Analysis*
tanquam partes eam generaliter integrantes,
& reciprocationem motus ejus ad vivum expri-
mentes.

17. *Genesis* enim, est *progressus regularis à sim-
plicibus ad composita*, *hac ex illis constituendo.*

18. *Analysis* est *regressus regularis à compositis
ad simplicia*, illa in hac resolvendo.

19. Uterque hic motus, tam progressus seu
Genesis, quam regressus seu *Analysis*, est in *ευ-*

γενεσις, aded strictè reciprocus, ut regulariter
1. ubicunq; alteruter eorum desinit aut incipit,
sibi alter incipiat aut desinat; 2. eadem vestigia
uterque premat.

20. At Genesis illa, quæ ad Analysin sequi-
tur, dicitur peculiari nomine *Imitatio*, quæ pro-
priè hujus, non alterius est loci, quoad gene-
ralem suam naturam.

21. Quemadmodum ipsa Genesis & Analysis
in genere alibi, quàm hic de arte in genere do-
ceri nequit: si quidem Analyseos & Geneseos
specialis doctrinam quælibet ars ut persequitur,
itâ cum exordio suo orditur.

22. Dividitur 2. *ἐν γενεαίᾳ* in *generalem* &
specialem. Non dicimus in genus & speciem,
quasi altera esset alterius genus aut species: tam
illa enim, quàm hæc, est species *ἐν γενεαίᾳ*, ut
communis generis. Sed generalis est alia quoad
usum suum, quem habet in omnibus aliis *ἐν-
γενεαίᾳ*, & in seipsa, unde *concretescentem* eam di-
cimus cum omnibus aliis, & cum seipsa; specia-
lis alia, cujus usus specialior est, & sic latè se
non extendit

23. *Ἐν γενεαίᾳ generalis* est *ἐν διαλέξει* bene
differere Ciceroni, hoc est rationes rerum bene
inventas bene disponere.

24. Hæc cum omnibus aliis *ἐν γενεαίᾳ* ac
eum seipsa in usu concretescit, & quidem ex ne-
cessitate absoluta, ita ut reliquæ *ἐν γενεαίᾳ* sine
ea nullatenus sciri, esse, aut exerceri possint.
Hinc rectè vocatur *καθολικωτάτη*.

25. Nam licet præter hanc sint alia dua *δι-
γενεαίᾳ* generales, loqui nimirum & dicere, quas
hujus imago recepta ab homine in homine ad
hominem parit. Quia tamen hæ non nisi ex hy-
pothetica necessitate cum reliquis *δι-γενεαίᾳ*
concretescunt, quatenus scilicet illæ ab aliquo
cognitæ

cognita aliis communicanda, cum priore illa u-
sus generalitate certare nequeunt.

26. Atque inde talis quidem subdivisio insti-
tui potest, quâ *δ' αραξία* generalis dicatur vel
magis vel minus talis; *magis*, ut differere, *mi-
nus*, ut loqui & dicere. Sed ut nihilominus dif-
ferentia illa utrinque observetur, quæ inter do-
minam & ancillas ejus esse & observari debet
ac solet. Hæ enim illi, ad melius esse ipsius,
in hominibus saltem, subserviunt & ancillantur.

27. *Specialis δ' αραξία* concrefcit in usu, vel
ex parte tantum cum quadam alia, vel plane
non, unde in *minus* & *magis* talem dividi potest.

28. *Specialis δ' αραξία minus* talis est bene
mensurare; *magis talis* est vel bene naturare, vel
bene vivere.

29. Speciales dicuntur hæ *δ' αραξίαι*, quia
non cum omnibus aliis in usu concrefcunt, ad
differentiam earum, quæ sic concrefcunt, atque
ideo generales vocantur.

30. Una vero earum dicitur *minus talis*, hoc
est minus specialis, nimirum bene mensurare,
quia cum aliqua, *δ' αραξία* nempe bene na-
turandi, ex parte, quoad dimensiones scilicet
corporum, concrefcit. Reliquæ *magis tales*, quia
cum nulla *δ' αραξία* uila ex parte in usu con-
crefcunt.

31. At naturare forsitan non esse *δ' αραξίαν* ar-
tis, quidam existimabunt antè dictorum imme-
mores, quia humanas vires excedat. Quibus id,
inde repetitum, ingerendum, quodd naturandi a-
ctum homini omnino detrahare, reclamantibus
& agricolarum, & hortulanorum, & opificum, &
aliorum quam plurimorum operibus, per imita-
tionem naturatis, non sustinebunt. Quodd verò
hic naturandi actus in homine tanta cum imper-
fectione hætenus conjunctus fuerit, quantâ vix
in

in alia ulla *δ' αρετή* (nisi fortè in bene vivendo) observata est, id inde est, quia & ars ejus omnium hucusque fuit imperfectissima in hominibus, & vires ad istum actum exercendum requisitæ in iisdem maximè desiderantur.

32. Porro cùm omnem motum necessariò & immediatè sequatur aliquid ipso factum seu aliqua res, ut *Λογικὴ* vocant, illo motu facta; motum artis seu *δ' αρετή* qualemcunque non potest non res motu illo facta, seu *δ' αρετή* seprati.

33. Unde etiam ex *Αριστοτέλης* mente omnis disciplina erit ars, quia omnis disciplina est *ἐπιστήμη* *μετὰ λόγον ποιητικὴ* opus post se relinquens. Habent enim, ut monitum, singularum disciplinarum *δ' αρετή* sua *δ' αρετή*, quemadmodum id quoque inductione faciliè potest reddi manifestum. Differere & disciplina differendi relinquit post se argumenta inventa & disposita; *Λογικὴ* qui, orationem congruam; Dicere, orationem ornatum; Mensurare, mensuras; Nativare, naturas; Vivere, vitam.

34. Qui vero opus externum, & in sensus incurrens ab arte relictum volunt, illi primò *ποίνης* id solùm significare verè demonstrent, ac insequantur sic Principem suum *Αριστοτέλην* secum conciliant, antequam nobis id persuadebunt. Quod quia non fiet adducendo quædam loca *Αριστοτέλης* ubi opus artis in sensus incurrens dicitur; cuiusdamque enim, immo plerarumque artium etiam nostra & apertum opus in sensus incurrens non diffitemur. At hinc quòd omne omnis artis opus in sensus incurrens debeat, aut quòd *ποίησις* opus in sensum incurrens solummodo significet, nulla omnino est consequentia.

35. Quamvis autem *δ' αρετή* inter sese possint & à sese sint distincta, quemadmodum ipsæ *δ' αρετή*, h

en- *λογιστικῆς* earumque præcepta, usus ramen eorum
 jus communis est & confusus, ut qui ea conglutinat,
 ni- ac in quo ars posterior, & præceptum posterius
 re- semper utitur prioris opere. Sic in hoc exemplo;
eadem mensurâ, quâ vos mensuratis, vobis remeti-
 & *entur*; communis & confusus distinctorum
 qua *λογιστικῆς*, Logici, Grammatici, Rhetorici,
 um Mathematici, Theologici usus est; sic in hoc,
 rest *unum novum in utres recentes injiciendum*, ubi
 se- præterea Physici *λογιστικῆς* usus quoque est.

36. Sicut autem usu confunduntur *λογιστικῆς*
 nis *λογιστικῆς*, ita speculatione abstrahuntur & separan-
 tur: dum mediante hac quodlibet eorum ad su-
 la- am disciplinam deferitur. Quemadmodum in ar-
 na- tium delineatione fieri consequens jam est, ut
 no- ob oculos promamus.

ddi 37. *Idea hæc δὲ λογιστικῆς delineata est*, non uno,
 lin- sed pluribus delineamentis; non uno quippe, sed
 Lo- pluribus actibus singulæ *δὲ λογιστικῆς* absolutæ à
 or- Deo concipiuntur, ut suprà, & ab homine ab-
 na- solvuntur.

38. *Delineamenta hæc*, quia fideliter repræ-
 in- sentant *δὲ λογιστικῆς* suam & absque ullo fucò, di-
 sci- cuntur ἀξιόμματα fide digna; quia *δὲ λογιστικῆς*
 ac insequentem regunt, regula; quia regunt præci-
 pli- piendo instar edictorum prætoriorum, præcepta;
 od- quia secundum ea, & actuum & actorum judici-
 ubi- um ac examen instituitur, *νετῆρες* sive *Canones*;
 am- quia *λογιστικῆς* projecta in iisdem videntur,
 tra- & apparent, *problemata*, *theoremata*, *καυόμματα*.

At 39. Nos *regulas* vocare maluimus, quia de
 in- ideæ prima essentia est, & vim artis maximè no-
 fust- stam maximè exprimit.

no 40. At hæc *regula*, cum primitus fuerint ac sint
 in Deo verissimo, justissimo, sapientissimo, non
 esse possunt non esse *verissima*, *justissima*, *sapientissi-*
δὲ- ma, hoc est, uno verbo, *catholica*.

ida

41. Quin-

41. Quinimo cum certò & infallibiliter debeant (quò rectè respiciunt illi, qui ab *arce artem* dictam volunt, quoniam instar munitissimæ arcis omnes errores ab *ἀρετή* arceat) non ex parte saltem veræ, hoc est dubiæ, multò minus injustæ, aut insipientes ulla ratione esse possunt. Hinc delineatam hanc ideam *regulis Catholicis* diximus.

42. *Verissima* autem erunt regulæ, si earum principia *Legi veritatis* *καὶ πάντες* sint *consona*, id est, talia, ut, cum inter se axiomaticè componuntur, consequens de omni antecedente verum sit. Quæ enim non de omni antecedente consequens enunciant, pro diversitate assumti antecedentis, tam falsa quàm vera sunt, ac sic per se, ac in se, neque vera, neque falsa.

43. Horum principiorum, quæ nihil aliud sunt quàm singularia illa singulorum, est *Intelligentia*. Qui enim, quod in singulis est singulare percipit, hunc *intelligentem* dicere consuevimus.

44. Hæc intelligentia in Deo est *Archetypa*, in homine *Ectypa*.

45. Quippe, cum Deo ab æterno immediatè insit nullatenus adveniens aut impressa, se verò exprimens per quandam quasi refractionem in rebus creatis & gubernatis, quæ sunt intelligentiæ nostræ typus, ex quo ea colligitur, verè, ut est in ipso, est *ἀρχὴ τῶ τύπου καὶ πάντες καὶ ὁμοίως*.

46. Atque hinc est, quod *Theologia* dicitur, *ars* autem universim sumta dicenda est; quatenus in Deo existit, *Archetypa*, quia videlicet nihil est aliud, quam æterna ejus sapientia rerum creatrix & gubernatrix.

47. Etsi autem *ars hominis* etiam quarundam rerum, & sic alicujus typi causa & principium est per imitationem, cum tamen principium ne-

que

que primi neque omnis typi sit, ut intelligentia aut ars Dei; sed ipsa, qualiscunque fuerit, typum aliquem pro principio habuerit, *Ectypa* potius, quàm *Archetypa* dicitur.

48. *Typus* scilicet, in quo omnis ars resplendet, & ex quo ab homine principia ejus, quæ intelligentiam humanam faciunt, colliguntur, *sunt res primariò quidem à Deo create & gubernatæ, secundariò verò ab homine simili modo factæ aut factæ*.

49. Hinc Græci artem τέχνην vocant à τέχνη fabrico, quia nempe fabricatæ rei imprimatur, & ex ea tanquam typo suo elucet.

50. Hæ res, quatenus sunt, dicuntur *Ens*, hoc est, si resolvas, *quod est*; quatenus finguntur esse, seu possibiliter, *Ens fictum possibile*; seu impossibiliter, *Ens fictum impossibile*. Quamvis id quod fingitur esse, etiam *Non-Ens* dicatur, quatenus non est verè; & *Ens rationis puræ, aut ratiocinantis*, quatenus in sola ratione aut intellectu alicujus est & existit. Quemadmodum aliàs, quicquid non est, *Non-Ens* dicitur, & si ita non sit, ut id esse plane repugnet, *Non-Ens negativum*; si ita, ut aliquando esse possit, *Non-Ens potentiale* aut *Ens potentiale*; si ita, ut esse aliquando debuerit, *Non-Ens privativum*.

51. Nomine harum appellationum, ut & aliarum quarumcunque, quæ rebus, quatenus sunt, impositæ videntur, *Metaphysica* nihil certè laudis debemus, licet aliquid vituperii, quod falcem in alienam messem intromiserit, & quod Lexicis etymologicis proprium est, sibi injustè vindicaverit. Nisi fortè pro *Lexico Logico*, aut *Philosophico* in genere, sed imperfectissimo, haberi velit.

52. At si appellationes has aliasve similes, non quæ tales, sed quoad rationes suas, sibi debent

beri contendat, in Scylliam profectò incidet. Tum enim ei *Logica* meritò dicam scribet, ex qua sola rationes harum & quarumcunq; generalium Entis appellationum desumuntur.

53. Quòd enim rem aut ens aliquod cognosco aut dico esse unum, verum, bonum, perfectum, prius, posterius, simul, universale, singulare, causam, effectum, possibile, necessarium, contingens, facile, difficile, duratione & loco vestitum, mensuram aut mensuratum, idem cum alio ullo modo, diversum, relatum, apparens, complexum, oppositum, id solùm per *Logica* inventionis & dispositionis præcepta fit, quæ has & similes affectiones rerum cognoscere docent, licet pleræque saltem, non omnes hæ voces in ea conspiciantur.

54. An verò, Ens aliquod habeat naturam, si ve per se subsistentem, si ve alii inhærentem, hoc est, Substantia aut accidens sit, id ea disciplina monstrat, cujus est totam rerum naturam tractare, *Physica* nimirum, sicut id cum eo quod præmisimus, ex resolutione Entis (quatenus est Typus artis) quam continuò subjiciemus, cuivis facile erit videre.

55. *Typus* hic, quem Res ipsa aut Ens ipsum esse diximus, ex omnium artium principiis concretus est, quæ tum circa eum, tum in eo, apparent & refulgent.

56. *Circa typum* undique & ex omni ejus parte fulget ratio, relatio aut affectio rerum mutua, ut utraque mediante ea res ipsæ ad intellectum nostrum deferantur, qui quicquid percipit, non aliter quam sub ratione & affectione quadam percipit. Hinc differendi principia.

57. Cum hac & in hac radicaliter quoque conspiciuntur appellationes rerum seu verba, utpote quæ à ratione aut affectione aliqua rei desumuntur,

et. sumuntur, quo mediantibus iis res ab homine ad
ex hominem deferantur. *Hinc principia loquendi*
ge- & dicendi.

58. In typo 1. videtur *quantitas*, quia res
co omnes primò materiatae, ut sic primò statim à
m, Deo differant, & propterea quantæ. *Hinc prin-*
au- *cipia mensurandi.*

in- 59. 2. *Natura*, quia res secundò à se invicem
ti- distinctæ, ac potissimum quidem per formam,
lio- quæ præcipua rerum Natura est. *Hinc principia*
m- *Naturandi.*

en- 60. 3. *Finis*, qui est bonitas illa universalis,
& gloria scilicet Dei, quæ in omnibus rebus spe-
li- tatur, & ad quam eadem omnes spectant, ad
ea- andem instar sagittæ alicujus directæ. Quod
Plato intellexit, qui *nihil unquam sive morale,*
si- *sive Dialecticum, aut Mathematicum, aut Physi-*
hoc- *cum tractat, quin mox ad contemplationem cul-*
ina- *umque Dei summa cum pietate reducat.* M. Fici-
tra- *us in procæmio theologiæ Platonica.* *Hinc principia*
uod- *vivendi.*

est 61. Omnia hæc typus rerum creatarum per-
ivis- fectissimè initio referebat, homini adhuc in In-
tegritatis statu constituto, facilè obvia. At post-
sum- quam homo lapsus est, bonitas tum reliquarum
on- creaturarum, quæ propter hominem maledicti-
ap- ni & vanitati subiectæ sunt, tum ipsius hominis,
n- a cujus conscientia præcipuè elucebat (erat
par- nim cordi ejus inscripta) ità obscurata & obte-
u- brata est, ut non nisi paucissima, & quidem
rum- corruptissima ejus principia supersint nobis ibi-
iter- tem conspicienda.

pit. 62. Benignè tamen Deus ac sapienter hîc
quoque nobis consuluit, dum deficienti ea in
que- arte rerum typo *Scripturas* substituit, in quibus
po- bonitatis, hoc est, honestatis, pietatis, justî &
de- qui principia perfectissimè revelavit.

63. Hinc

63. Hinc incogitantes aut ingrati & modo non impii jure audiunt illi, qui in sinu Ecclesiæ educati horum principiorum & obscuracione in typo rerum, quam aliàs quisque, proh dolor per se in se fat sentit, & revelationem novam *Scripturis* perdidicerunt, ab his tamen ad illa principia *præctica* quam vocant *Philosophia* *Fanis*, petiti confugiunt, aliósque secum rapiunt.

64. Quod tacitè innunt ipsi Ethnici, quod S. Scripturæ in parte præferunt, exemplo quibus nimirum pudor non fuit, principia bonitatis, quæ veriora deesse suis naturis sentiebant, ex Hebræorum, sive inter se, sive alibi degentium, Scripturis, tum directè tum indirectè, petunt, ut historiis proditum est.

65. Atque hinc tot laudabilia honestatis vestigia in scriptis eorum apparent; quæ propterea non excussa manibus omnium planè opramur, modò S. Scripturis subordinentur, & ad eas exaltantur, non regula & Canon vitæ seu morum ac Juris, neglectâ Sacrà Scripturâ, ampliùs habereantur.

66. Reliqua principia præter bonitatem typum rerum adhuc perfectè satis refert, sed nonnisi indefessâ *Analysi* interiora ejus penetrantibus intimè videnda & colligenda.

67. Quin nec bonitatis principia in Sacris Scripturis revelata quis intimè cognoverit & perspecta habebit, nisi factâ Sacrarum Scripturarum etiam ipsarum *Analysi* dextrâ, apertis si mul à Spiritu Sancto oculis mentis ejus. Quod postremum hîc quidem summè & absolutè necessarium, ibi verò, ad principia nimirum reliqua indaganda non parum utile.

68. *Analysis Sacra Scriptura* perficitur Logica præceptis ritè applicatis.

mod. 69. *Analysis rerum* inchoatur *αὐτὸν* sensu, clef. omnia sive in se, sive ratione effectuum *αἰσθη-
σις* & *αὐτὸν*, hoc est, *apparentia* & *sensibilia*
dolone alterius interventu apprehendente. Provehimur
am *ἰσότης*, *observatione*, sensu percepta, eorumq;
illum inchoatam cognitionem sedulo notante & retinente.
Perficitur *ἐμπειρία* *inductione*, sensu saepe
m percepta, & observatione retenta inter se serio
comparante, & certi quid inde concludente.
quod confirmatur *ἐμπειρία*, *Experientiâ*, 'ac quâvis
o occasione datâ accuratè & solidè examinante.
boni 70. Huc pertinent *historiæ* singularem arti-
bantem, tam *Notativa* aut *Observativa* quam *Indu-
centiva* (quæ experimenta aut experimentalia vo-
peantur) quarum contexendarum modum D. *Ve-
culamus in Novo Organo* præpingit, & exemplar
is veam ipse, tum *Plinius*, & *Aristoteles in historiâ
ere animalium* reliquerunt. Summi profectò usus ad
mus disciplinas, tum veriùs constituendas tum facili-
exatis intelligendas & corrigendas, nisi *Dictatoria*
orum *Aristotelis* Potestas & nimia illa *Credulitas* usq;
s hanc deò prævaleret.

71. Ex hisce jam 1. quis in singulis disciplinis
typus & præcipuus errorum, defectuum ac con-
nroversiarum (studiis literarum in eo statu per-
bus manentibus nunquam finiendarum) fons sit,
proclive est judicare, nimirum, ante dictorum,
acrid colligenda verissima principia necessariorum,
it & tantus neglectus.

pru- 72. Qui neglectus, quo major in *Physicis*, eò
is singulis quoque ipsa mendis scatet, ut vix ulla
quodius materia ab iis libera sit. Quia scilicet ple-
neque ejus *Mystræ* non saltem ulla ipsi experi-
relicta rerum naturalium faciunt, ex quibus aut
teriora ejus principia colligerent, aut collecta
ogi-examinarent & emendarent, sed etiam scriptis
veterum quorundâ vix accuratis itâ superstitio-
sè

sè innituntur, ut sacrilegium ab iis recedendo se commissuros, credant, licet manifesta per alios hâc ratione exquisita & explorata veritas summè suadeat, quærentes quippe priùs quàm *quid* dixerit.

73. Ex hisce 2. veterum hoc in genere scriptis licet suus debeat respectus & honos, quantus tamen debeat, palàm fit: Nimirum ut recentiorum, cæteris paribus, iis præ non postponantur, cum oculi plus videant quàm oculi diem dies doceat, cogitationes secundæ primæ sint meliores.

74. Ex hisce 3. Ethnicorum scriptis licet suus debeat honos, quantus tamen debeat, palàm fit. Nimirum ut Christianorum, cæteris paribus, iis præ non post-ponantur, ut quorum oculos divinâ gratiâ magis apertos esse, magis consentaneum est.

75. Ex hisce 4. inter ipsos Christianos Scriptores discrimen, quod habendum sit, appareat. Nempe opera per cacoëthes scribendi & phantasia enixa non tanti sunt facienda, quantum ex sincero veritatis amore ab amicis Dei probitate vitæ se demonstrantibus profecta.

76. Ex hisce 5. in Theologia & Jurisprudentia si ullorum sententiis adhærere liceat in re valde obscura, Christianorum potiùs quàm Ethnicorum, piorum quàm impiorum (etiam plurimorum) adhærendum est.

77. Sic tamen, ullius mancipia ne fiamus, sed sub liberæ veritatis vexillo militantes, eam ducentem, & ab hallucinationibus superiorum nostrorum, ut qui homines ad imaginem Adam etiàm geniti sunt, avocantem, liberè & animosè sequamur; omnia probantes, quod bonum est retinentes: amicus Plato, amicus Aristoteles; at magistra amica Veritas.

78. Principia porro verissima, si juxta Legem
ϕυσικὰ καὶ τὸ αὐτὸ homogeneè seu essentialiter
 componantur, fiunt regula justissima. Ubi enim
 unicuique suum tribuitur, ibi justissimè agitur.

79. Horum principiorum ita compositorum
 est *Scientia*. Causas quippe & essentias rerum
 posse; quod tum ante compositionem in com-
 ponente requiritur, & ex compositione, in verè
 cognoscente, exurgit, prima verissimâque
 scientia est.

80. Sic autem composita principia talia, si ju-
 xa Legem *Sapientia καὶ δόξα ἀεὶ ὅτι* adæquatè
 reciprocè diducantur, fiunt tandem regula sa-
 pientissima. Quæ enim justo nec latius, nec an-
 gustius extenduntur, ea sapientissimè extensa
 veritè dicuntur. Hinc eorum etiam *Sapientia*.

81. Atque hic est usus harum *Legum* in omni-
 as & singulis disciplinis, quoad omnia & singula
 præcepta essentialia, quæ, nisi eis congruant, vi-
 osa jure habentur.

82. Commorationes verò quod attinet, ex
 eadem ex parte ab ipsis eximuntur, ast non nisi
 istis de causis, & paucissimæ sunt admittendæ.

83. Canones & regulas alii eximunt, & de-
 finitiones ac divisiones solas ad eas exigendas
 se contendunt. At, ne repetam dicta, appella-
 tionem & finem Canonis, aut regulæ tantùm
 considerent, ac quin manus dent non poterunt.
 Quomodo nomen regulæ rectæ ac quidem *κατὰ
 τὴν φύσιν* merebitur, quod quodammodo curvum
 sit, aut quomodo juxta, id quod tale, absolu-
 tum alicujus rei rectitudinem examinemus?

84. Si denique idea hæc, regulis catholicis con-
 sistentibus, methodicè juxta Legem *Prudentia* seu Me-
 thodi, delineetur, *Prudentia* indè exurgit. Quæ
 intelligentiæ, *Scientia*, *Sapientia* adjuncta com-
 pletam reddit *Artem*.

85. Atq;

85. Atque hæc est genuina horum vulgò d
 ſtorum *habituum* natura ac ſcaturigo, ut videt
 cet, ceu ex dictis apparuit, in omni arte ita ne
 ceſſariò colligentur, quòd, eorum qualicunq;
 deficiente ipſâ ideâ deficiat, & ad artis compl
 tionem juſtam non deveniat.

86. Quod diverſum ſentientes licèt inſcii
 præter propoſitum, plerumque tamen juſtè
 cum ſuppoſito de omnibus illis ideis & diſcipl
 nis produnt, quas artes eſſe pernegant.

87. Qui autem alicui Diſciplinæ, ſive Scien
 tiam, ſive Sapientiam, ſive Prudentiam, detr
 hunt, illi eatenus eam laude ſuâ ſpoliant, ut
 ſive heterogenea, ſive inadæquata, ſive ametho
 dica ejus præcepta, tacitè & per interpretationem
 dicant.

88. Sic fuit natura & eſſentia artis, diviſio
 ejus ſequitur. Quæ in *Theoreticam* & *Practicam*
 vulgò quidem recepta, ac multis modis *vitioſe*
 ideòque repudianda eſt.

89. Eſt ſine ulla vera differentia, ita ut unum
 ejus membrum alterum neceſſariò includat.
 Non enim eſt contemplatio, quæ non ſit praxis
 & habeat ſuum opus; nec actio in genere talis
 quæ omnem contemplationem excludat.

90. Immo non eſt omnino Ars, quam ipſi vo
 cant *Theoreticam*, quæ ſuam non habeat Pra
 xin, ad quam, in Theoria non acquieſcens, e
 natura ſua tendat, nec ulla, quam vocant Pra
 cticam, quæ diſcatur ſine Theoria, aut in cujus
 Theoria auditor ejus, poſtquam eam perdidicit
 acquieſcere non poſſit, ſi velit, ac ſæpe etiam
 acquieverit.

91. De *Matheſi* in conſeſſo eſt; de *Metaphyſic*
 aliquando publicè adverſarius quoque habui
 mus conſitentes, abſque quo licèt fuerit, de
 principaliffima ejus parte, doctrina ſcilicet, qua
 agit

git de Deo, sic omnino concludendum est, eam
anam esse, & inutilem, nisi ad praxin dirigatur,
mmo talem, quæ, Apostolo teste, ad Romanos
.v. 21. gravissimè à Deo puniatur. De *Physica*
tandem praxi quàm multorum opera testen-
tur, ante indigitatum est.

92. His accedit, quod omnibus bene pensita-
is, pars Philosophiæ, practica ipsis, propriè
nulla sit. Quodcunque enim in *Ethicis*, *Oecono-*
micis, *Politicis* reperitur Catholicæ Veritatis præ-
ceptum, id ad *Theologiam* propriè spectat, quam
amen à sua Philosophia, sic divisa, sive ab ar-
tibus suis, procul remotam volunt; de quo plu-
ribus in progressu.

93. Quo tollitur simul ficta illa interpretatio
vocis *ἀπάθεια* pro *actione virtuosa*, quâ, ad in-
dicas redacti, evadere semper satagunt. Cùm ni-
mirum nulla sit actio virtuosa, quam *Theologia*
non doceat, in quocunque tandem subiecto, sive
posita, sive simulacrum ejus, in, aut extra Eccle-
siam conspiciatur.

94. Qui verò exemplo & autoritate Ethni-
corum excusare sese hîc voluerint, eos accusa-
tos quisq; judiciosus meritò sentiet. Quod enim
illi in tenebris versantes scintillas honestatis in-
de repertas, aut aliunde haustas, variis doctrinis
varie immiscuerint, id non illis, sed Imitatori-
bus eorum, ex Scripturis Spiritu Sancto coope-
rante rectius edoctis, vitio verti potest.

95. Substituenda ergò alia verior, quæ talis
esse potest, quâ ars alia *generalis*, alia *specialis*
vocatur.

96. Cùm enim & objectum, & principia, &
finis ejus tale sit, ut patet ex dictis, ipsam talem
esse quis dubitabit, qui ex objecto, principiis &
fine dividendam eam novit. Quod hic præmoni-
um in subdivisionibus sequentibus repetendum.

97. *Gene-*

97. *Generalis* iterum vel *primaria*, vel *secundaria*; aut vel *magis*, vel *minus* talis est.

98. *Primaria* vel *magis* talis est *Dialectica*, *Διαλέκτικῃ* sine suo, sic vocata, *Inventionis* scilicet, & *Dispositionem* rationum præcisè adæquatè tradens; *Categoriis* equidem, at non aliis, quàm quibus singulorum argumentorum par vestiuntur, genuinè & ex natura sua instructa; *Fallaciarum* verò *appendicem* omnino repudians.

99. *Secundaria* & *minus* tales sunt *Grammatica* & *Rhetorica*.

100. *Grammatica* à *γραμμά* scribo dicitur secundum *hæc* *neodochicè*, quia voce tam scripta, quàm *proferenda* ad sensum animi prodenda uti consuevimus.

101. Hæc ad latinam linguam, quæ peregrinorum *verborum* addiscendarum prima est, vernaculo copia *in* *ius* *vis* gentis *idiomate* tradenda; ad reliquas *verborum* *translatio* in latinum sermonem, *specialibus* & *extraordinariis* *solis* *mutatis* transferenda: *Varietas* omnium illa *methodi*, & *definitionum* etiam *communium* in *linguis* multos multum moratur.

102. Hujus præcepta, quia *linguis*, ut *sub* *debet* *se* *suo*, aptanda, quæ pluribus *irregularitatibus* *scarent*, quia item *ancillans* tantum est cum *se* *Dei* *et* *sua*, usque adeo *regularia* & *Legibus* *artium* *principiorum* *reli quarum* *accommodata* *tradi* *nequeunt*.

103. *Rhetorica* est à *ῥήω* quod ab *ἑπείω* dico. *In* *qua* *præcepta* *inventionis*, & *dispositionis* *heterogeneè* *repetuntur*.

104. Hæ tres artes dicuntur *Generales*, & illarum quidem, *magis*, hæ, *minus* *tales*, ob rationes *an* *liber* *et* *artibus* *earum* *etiam* *sic* *dictis* *applicatas*. Nempe *quia* *cum* *restantibus* *artibus* *sic* *concresecunt*, *ut* *et* *sine* *arte* & *actu* *differendi* *cognosci*, *sine* *arte* & *actu* *loquendi* *communicari*; *sine* *arte* & *actu* *dicendi* *ita* *commodè* *communicari* *nequeant*.

105. Restantes tres artes, sunt *Mathesis*, *Physica*, *Theologia*, in præcedentibus nullum planè usum habentes, nec cum iis concretescentes. Hinc *specialiores*.

106. *Mathesis* à *μαθημα* disco, quòd hanc præ reliquis pueri olim discebant, explorandæ eorum indolis & ingenii ergò.

107. Hujus vulgò partem aliam *abstractam*, aliam *concretam* constituunt. At omnibus bene pensitatis pars ejus concreta nulla est. Nam quicquid in ea tradi solet, aut ad artem *Physicam* pertinet, aut ad nullam planè artem, sed ad hujus aut illius artis usum & facultatem; de qua postea.

108. In Geometria tamen plerorùmque hominum quæ dicuntur concretæ *Matheseos*, principia sunt tradenda; inutiles demonstrationes resecandæ, & praxis præcipuè spectanda.

109. *Physica* est à *φύσις* natura, quam totam eas omnis Entis naturalis, tam in genere, quàm in specie, ac sic ipsorum etiam Spirituum, quoad naturæ catholicè potest, comprehendere & persequi subdebet.

110. *Theologia* δὲ λόγιον τῆς Θεᾶς eloquiis Dei dicitur, ut ex quibus singulariter ratione principiorum colligitur, unde & per doctrinam potius, quàm per artem definitur.

111. Hæc sola doctrinam catholicam 1. de Deo homogeneè tradit, non prout in se est; sic enim à nemine, nisi à seipso, cognoscitur; sed prout sese clariùs in libro Scripturæ, obscuriùs in libro naturæ nobis ad bene vivendum revelavit.

112. Qui verò distinctionem faciunt doctrinæ à Deo, quatenus naturali, aut supernaturali lumine potest cognosci, eamq; quatenus supernaturali, &c. solam ad Theol. pertinere volunt,

illi *thesi* septimâ adversus Metaphysicam abunde refutati sunt, his summatim rationibus: 1. quod scientiæ realis differentia non possit esse modus aut respectus rationis in objecto, sed necessariò aliquid reale, teste *Scoto* in *prologo ad dist.* 2. Quod gradus cognitionis, qui per *quatenus naturali lumine*, &c. denotatur, non magis possit constituere speciem doctrinæ diversam, quàm *quatenus ab homine rudi*, à puero, à parvum *sane* aliquid cognosci potest. 3. Lumine naturali aliter de Deo nihil cognosci, quàm vel per effectus vel per argumentationem ab uno attributo ad aliud, quod idem etiam fiat lumine supernaturali. 4. Revelationem, seu lumen naturale esse quidem causam efficientem Theologiæ, sed non rationem formalem eandem specificantem, & ab aliis disciplinis distinguentem. 5. Quicquid veri & certi de Deo lumine naturali cognoscitur, id idem divinitus revelatum, hoc est, lumine supernaturali cognosci; atq; idè, si id seorsim denuò tractetur, doctrinas saltem sine necessitate multiplicari.

113. Hæc sola doctrinam catholicam 2. virtutum, seu honestatis, juris & æqui homogeneè tradit, dum solam totam Dei voluntatem ad mores, voluntatem & vitam nostram dirigendam, revelatam, homogeneè exhibet, quæ sola est illa ratio recta, si absoluta rectitudo spectetur, ut hîc spectanda est, in qua sola, norma ac regula honestatis, juris & æqui, atq; adè virtutum, consensu sanorum omnium, constituitur.

114. *Oeconomica* ergò & *Politica* utilitas & necessitas ad *Juriprudentiam*, licet aliqua sit, præcipua tamen non est, sed *Theologia*. Hæc enim generales juris regulas primâq; principia, & fundamenta omnia distinctissimè & perfectissimè suppeditat, illæ nonnisi quædam eorum, usibus

asibus suis accommodata, eò secum devehunt.

115. *Ethica* verò utilitas & necessitas ad *fur-*
riprudentiam planè nulla; cùm nihil proprium
contineat præter imperfectionem, reliquis om-
nibus ex *Theologia* mutuatis.

116. Non obstantibus *Ethicorum* prætextibus
sic sæpe jam retextis, quorum præcipui sunt hi.
1. *Beatitudinem civilem ac moralem à supernatu-*
rali & æterna distinguunt. Cùm tamen 1. ipsa
supernaturalis & æterna beatitudo, respectu so-
cietatis civilis ac Politicæ, in qua vivimus, con-
siderata, civilis & moralis sit. 2. illa, quam di-
cunt civilem & moralem supernaturali contra-
distinctam, non naturalis, hoc est, ex natura
corrupta proficiscens, sed supra eam, ex reli-
quiis naturæ integræ per divinam gratiam, etiam
in *Ethnicis* sapientioribus quodammodo firma-
tis & audis, fluens, dici meritò debeat. 3. pro-
prium bonum, beatitudo aut finis hominis, non
sit multiplex. 4. non sit vera virtus, quæ non du-
cat hominem ad suum finem, & summum bo-
num. 2. *Objectum aiunt Theologiæ interioræ*
hominem esse, & pietatem; Ethica mores externos
& probitatem. Cùm tamen & hæc æquè sit The-
ologiæ objectum, quæ tam externam, quàm in-
ternam obedientiam præcipit, etiam *Keckerman-*
no fatente, Canone 10. *de fine Ethica in præog.*
Ethic. & hominem ad imaginem Dei refor-
mandum non minùs *Ethicâ* sibi vendicet, præce-
pta virtutum præscribendo, & à vitiis avocando,
unde etiam prudentia regendi voluntatem &
appetitum audire non detrectat. 3. *Virtutes E-*
thicas terminis hujus vitæ concludi, Theologicas ad
futuram extendi addunt. At si 1. propterea sta-
tim aliquid cessaret esse Theologicum, quia ter-
minis hujus vitæ concluditur, multa verè Theo-
logica cessarent esse theologica, ut prædicatio

verbi, administratio Sacramentorum, &c. Deinde nunquam probare poterunt ullam virtutem in sua essentia cum hac vita cessaturam, licet in certis quibusdam individuis cessatura sint quarundam virtutum simulacra. 4. *Subiectum Ethicæ dicunt virum probum, bonum & honestum, Theologiæ religiosum ac pium.* Cui, præter illud quod ad rationem secundam dictum, huc etiam facit, quod ad priorem partem ipsi sibi alias respondent, quando docere Ethicam pie vivere affirmant: Quoad posteriorem, ad Titum 2. 12. manifestè Paulus refert, Theologiam etiam temperanter & justè, hoc est probè & honestè vivere, docere. 5. *Quid intersit inter virtutes Ethicas & Theologicas* (1.) *Matthæi 5. 20. nec non cap. 6, ac 7. inculenter ostendi.* Ubi nihil aliud apparet, quàm quòd pro fine virtutum nemo privatam utilitatem & gloriam, sed honestatem solam sibi proponere debeat. Quod idem Ethicos de suis virtutibus dicere, plus quàm notum est, ut qui libertatem, divitias, honores, sanitatem, ab Ethico suo aliter spectari nolunt, quàm quatenus sunt adminiculum & instrumentum actiones virtutis commodius & facilius exercendi. Si verò hypocrisin & Pharisaismum, cuius præterea ibi fit mentio, Ethica tradat, quis, quæso, auditor ejus erit? (2.) *Ad Rom. 1. & 2.* ubi nihil Ethicum conspicitur, nisi fortè catalogum vitiorum sub finem primi capitis Ethicum dicere velint. At quâ fronte? Scopus Apostolici illis binis capitibus est manifestum facere omnes homines esse transgressores legis divinæ, ac virtutum Theologicarum desertores.

117. Hæ sex artes totum hominem perficiunt; *Logicâ Intellectum; Theologiâ voluntatem; reliquis, Grammaticâ, Rhetoricâ, Mathefi, Physicâ, Locomotivam ejus in εὐπαρίᾳ suis ad amissim dirigentibus.*

118. His itaque sex artibus *παιδείας* ac artium *ἐνκλ* seu Encyclopædia perfectissime completur & absolvitur, non plures nec pauciores capiens. Quemadmodum id etiam, tum per remotionem earum artium, quas alii includere ipsi frustra sategerunt, tum per objectorum & Legum artium verarum sufficientem enumerationem & attributionem, quibuscunque rectè conveniunt, manifestum fecimus & in progressu faciemus.

119. Ac licet illorum quatuor præcognitorum, quæ, præter undecim scientias, quinque prudentias, & septem artes, Encyclopædiæ quidam intrudunt, nullam expressam introduxerimus mentionem; ex diis tamen palàm est, *Archelogiam* & *Hexilogiam* *Technologiae* includi, ac sic cum ea circulo excludi: *Didacticam* verò ad totum circulum, necnon ad hanc ipsam *Technologiam* aut *Technometriam*, tanquam externum adjunctum se habere, & sic ab ipso circulo tantò longiùs removeri.

120. Inter illas sex artes, *Theologia*, *Logica* & *Grammatica* de primatu certant. *Theologia* dignitate omnes reliquas antecedit; *Logica* generali necessitate; pro nostro tamen proficiendi modo *Grammatica* eisdem primas partes præripit, dignitate aliàs, ut antè monuimus, ultima futura.

121. Omnibus illis artibus cum nemo unus ex hominibus omni modo possit uti, hinc earum usus atque aded utendi ab artificibus acquisite facultates, in hoc vel illo vitæ genere, circa hoc vel illud objectum, ad hunc vel illum finem utiles in humana vita, certæ sunt. Quæ impropriè & metonymicè artes, absolutè & eminenter facultates solent appellari.

122. Hæ ex artificum suorum, necnon ob-

jecti & finis dignitate majori aut minori, in
digniores, & minus dignas distinguuntur. *Digniores*
 iterum in *superiores, & inferiorem*, quatenus sci-
 licet illæ hanc adhuc aliquo antecellunt modo.

123. *Facultates superiores* sunt *Theologica*, Ec-
 clesiæ Christi colligendæ & ædificandæ; *Juri-*
dicæ, juridicendo & justitiæ administrandæ; *Medica*,
 sanitati hominum tuendæ apta nata.

124. Huc pertinet *Jurisprudentia Corpore ju-*
ris conclusa, & quæcunque alia scripta *Legum*
 civilium. Ea enim præter consuetudines & pla-
 cita hominum, & *luxa*, hoc est rationibus, quæ
 sunt vis & anima Legum, destituta, nihil aliud,
 quàm quorundam eximiorum Jurisperitorum fa-
 cultatem in variis particularibus juris & æqui-
 conclusionibus ex principiis catholicis eruen-
 dis, hoc est, Legibus specialibus constituendis,
 casibusque variis dijudicandis, exercitam recen-
 sent; ipsa principia catholica non tradunt licet
 quædam eorum ex Theologia, cui homogenea
 ea esse ostensum est, subinde per occasionem as-
 sumant. Unde novam ac distinctam aliquam ar-
 tem & propriè dictam scientiam non consti-
 tuunt,

125. Ex quo intelligimus, quàm immeritò &
 indignè passim hodie *Jurisconsulti*, ne dicam,
 prudentes appellentur, qui solo *Juris-Corpore*
 contenti in juris nostri principiis tam parùm sunt
 versati, ut ea ne supremis quidem libris degustasse,
 aut dignis attigisse videantur. Nam si scire leges
 non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem,
 ut Celsus dicebat in l. scire leges 17. D. legibus,
 quis posset dicere se vim ac potestatem tenere Legis,
 cujus ignoret rationem? Aut quam *Juris* ratio
 esse potest. qua non ex juris principiis pendeat?
 Sunt verba Antonii Fabri *Utri* celeberrimi,
 non hîc tantùm, sed in sequentibus etiam

meritò

in meritò applicanda, mutatis mutandis.

126. Huc pertinet *Med. cina*, seu scripta Medica qualiacunque, facultatem eximiorum Medicorum in particularibus conclusionibus Medicis ex principiis catholicis eruendis, hoc est, experimentis practicis faciendis, pharmacis variis præscribendis, exercitiam, recensentia; ipsa vero principia medendi catholica non tradentia, sed pro occasione data ex arte Physica (in suo esse completo, non existere defectivo, considerata) repetentia; Atque adeò nullam novam distinctam artem constituentia.

127. *Facultas inferior* dicitur *Philosophica*, quia est τὴν σοφίαν φιλῶν, hoc est eorum, qui ad ipsam Sophiam, quæ propriè est facultatum superiorum, nondum pervenerunt, sed pervenire amant; atque idcirco hanc inferiore facultate acquisitâ viam quasi sibi sternunt.

128. Hujus numerantur septem quasi partes, aut partiales facultates; *Oratoria*, sub quâ *Poëtica* qualiscunque; *Cosmographia*, in qua *Astronomia* & *Geographia*, seu utriusque globi usus; *Optica*; *Musica*; *Architectonica*; *Oeconomica*; *Politica*.

129. Huc ergò pertinent Systemata illa *Oratoria*, *Poëtica*, *Cosmographica*, *Astronomica*, *Geographica*, *Optica*, *Musica*, *Architectonica*, *Oeconomica*, *Politica*, facultatem eximiorum Philosophorum in particularibus conclusionibus Philosophicis, hoc est, *Oratoriis*, *Poëticis*, *Cosmographicis*, &c. accommodatione præceptorum artium catholicorum, eruendis exercitiam, recensentia; non nova præcepta catholica tradentia in artibus non tradita, aut saltem non tradenda, sed ea subinde pro occasionis ratione ex artibus repetentia; ac propterea nullas novas distinctasque artes, aut proprie dictas scientias, constituentia.

130. Lectio nihilominus, & cognitio eorum non parum conducit, tum ad Philosophiam, tum ad superiores facultates facilius & rectius acquirendas, inprimis verò ad Jurisprudentiam Geographicæ cognitionis, quamvis non præcipua, magna tamen utilitas & necessitas est: id quod nec in præcedentibus negare voluimus.

131. *Facultates minus dignæ* sunt variae, nimirum, præter quatuor illas modò memoratas omnes reliquæ ab hominibus honestè & acquiruntur & exercitæ: Nulla siquidem harum ordinariè artificem suum in tanto, quanto illæ, dignitatis fastigio collocat, experienciâ teste.

132. Quamvis autem hæ facultates, eo quem diximus respectu minus dignæ, aliisque respectibus *sordidæ, questuose, illiberales, mechanicæ, manuales*, & eminenter, *effetrices* vocentur, quatenus scilicet pleræque earum communiter sordidi quæstus causâ ab artificibus suis, quodam quasi illiberali, & servili modo acquiruntur, (unde esse potest, quodd apud vereres servis & peregrinis propriæ sint habitæ, ut *Zabarella* & alii annotant) ac in machinis manu potius quam ingenio efficiendis exercentur; In se tamen non ulla earum ingenuo ac libero homine indigna esse, multò minus cuiquam sordere debet, aut cuiusquam corpus animumque & mentem ad usus & actiones virtutis inutilem reddere potest.

133. Sunt enim artium, *Matheseos* scilicet, & ferè omnes *physicæ*, paucae *Grammaticæ, effectæ*, ita ut ipsis, quâ talibus, nihil impurari queat, quod non eadem ratione ad artes ipsas, causas earum, deriverur. De artibus verò talia qui prædicar, certè in prædicamento est absurdissimi hominis.

134. Immò contradictorium hoc est, quodd aliquid ad opera societatis, tam publicæ quam privatæ,

privatæ, promovenda maximè necessarium sit, & corpus, animumque & mentem ad actiones virtutis inutilem reddat. Quandoquidem hoc tale peccatum aut peccati fomes est, ac idcirco neutiquam potest esse verè utile aut necessarium. Vel ergò minùs æqui harum facultatum æstimatores, ipsis ignominie illam maculam, vel necessitatem abstergant & utilitatem. Posterius cum neque ausing, neque valeant; prius ergò.

135. Sed *Physicæ & Grammaticæ* effecta sunt facultates hæ, non eatenus tantum, quatenus habent illamve, ut ideam & exemplar suum, imitantur, operâ *Matheseos*, quò minùs imitando aberrant, numerum, mensuram & pondus, id est, proportionem partium justam, in qua esse formæ est, examinantes: Sed etiam quatenus maioriam operum suorum, & objectum exercitii sui principale ab alterutra earum mutuuntur, idcirco secundum eas commodissimè distinguenda.

136. Sunt itaque facultates seu artes mechanice, aliæ Grammaticæ, circa res grammaticas, aliæ Physicæ, circa res Physicas versantes.

137. Circa res grammaticas versantes sunt circa literas figuris, vel consuetis eleganter, seu calamo seu typo; vel insuetis, seu properè & compendiosè, seu rectè & occultè exprimendas.

138. Circa literas consuetis figuris eleganter calamo exprimendas est *Calligraphia*. Ad quam simul referendæ facultates Scribarum varii generis, Exceptorum, Amanuensium & similium, tanquam certæ quædam ejus propaggines.

139. Circa easdem iisdem figuris exprimendas typo, est *Typographia*. Ex qua oritur *Libraria*, typis descripta; aut compingens, quod *Bibliopegorum*; aut recondita suis thecis servans, quod *Bibliothecariorum*:

140. Circa literas insuetis figuris properè &

compendiosè exprimendas est *Brachygraphia*, novos & scriptu faciles characteres pro literis; tum singulis separatim, tum pluribus, voces crebrò seu terminantibus, seu integrantibus, conjunctim; confingens, confictisq; utens.

141. Circa literas insuetis figuris occultè & rectè exprimendas est *Artis Cyprianum* quam vocant, quâ duo pluresve ex compacto clam inter se scriptis ea communicant, quæ nulli alii lecta volunt. Quamquam hoc ipsum figuris etiam consuetis præstari potest, ad eum, quem Baro *Verulamius* l. 6. c. 1. de dignitate & augmentis scientiarum exponit, modum.

142. Omnibus hisce facultatibus Grammaticis subordinantur & inservit *Chartopæia*, & *Pergamētopæia*, chartas & membranas, quibus hodie literæ inscribuntur, eis præparans.

143. Circa *Physicas materias* sunt circa vel *Elementa*, Ignem, Aërem, Aquam, Terram; vel *Elementata*. Et utrinque iterum, vel circa ea ipsa, vel circa eorum qualitates.

144. Circa *Ignem* sunt circa eum artificiosè eliciendum, figendum, conservandum, projiciendum, aliis commodè communicandum &c. Quò pertinent omnes illæ artes bellicæ bombardarum, pulveris tormentarii, pyrobolidum, quatenus aliquo horum aliòve modo circa ignem occupantur. Item artes luminum artificialium; nec non hypocaustorum, furnorum, & similium igni conservando commodèque communicando inservientium.

145. Circa *aerem*, sunt circa eum concitandum, placandum, inficiendum, purgandum, & foliibus spirandum.

146. Circa *aquam* sunt, circa eam in suis repagulis per aggeres extractos continendam; ex loco in locum derivandam, sursum agendam;
in-

innandam; ad tempus quasi inhabitandam, quod est urinatorum; navigandam, unde ars nautica, quæ quatenus velis ventos colligit, etiam circa aerem occupata est.

147. Circa *terram* sunt circa eam arandam, occandam, fodiendam, aut aliis modis præparandam. In quibus est pars quædam *Agricul-turæ & Horriculturæ*, facultas scilicet aratoris, occato-ris, fossoris, pastinatoris, &c.

148. Circa *elementorum qualitates* sunt circa eas, vel *primas*, facultas calefaciendi, frigefaciendi, siccandi, humectandi; vel *secundas*, solidandi, liquefaciendi, attenuandi, condensandi, rarefaciendi.

149. Circa *qualitates elementorum* sunt, circa *Colorem*, facultas Pictoria, Tinctoria; *Sonum*, Musica instrumentalis, quæ, pro instrumentorum varietate, varia, nimirum Chelyi, Psalterii, Organistæ, Lyricinis, Buccinatoris, Liticinis, Tubicinis, Citharædi, Panduri, Nabicinis, Tibicinis, Tympanistæ, Cornicinis, Utricularii, &c. *Saporem*, Culinaria, præcipue verò Cupedinaria; *Odorem*, facultas suffiendi, & Coronaria quatenus herbas ad fragrantiam compingit.

150. Circa *elementata ipsa*, sunt circa *vel inanimata*, Lapides, Metalla, Mineralia mediæ naturæ; *vel animata*.

151. Circa *lapides*, sunt circa eos *vel preciosos*, facultas Gemmarii, Quadrigarii, Cœlatoris gemmarum; *vel viliores*, tum *naturales* fodiendos, liquefaciendos & instar aris fundendos, dolandos, cœlandos, quæ duo postrema sunt Lapidicæ & Cœlatoris; tum *coctiles*, facultas Lateraria, & consequenter Calciaria, Muraria.

152. Circa *metalla* sunt, circa ea tam *in genere* fodienda, lavanda, exploranda, discernenda, excoquenda, polienda, quæ sunt Metallariorum
in

in fodinis laborantium; quàm *in specie* circa aurum, argentum, æs, ferrum, cuprum, stannum, plumbum.

153. Circa *aurum* & *argentum* sunt Bractearia; Aurifabrilis, in qua Inauratoria, Cœlatoria, Annularia, Monetaria.

154. Circa *æs* sunt fusoria ærumentorum, campanarum, tormentorum, &c.

155. Circa *ferrum* est ferrifabrilis qualiscunque, Claustrarii, Machæropœi, Calcarificis, Loricarii, Armamentarii, Cultrarii, Falcificis, &c.

156. Circa *cuprum* est Cuprifabrilis; *Stannum*, Stannaria; *Plumbum*, plumbaria.

157. Circa *mineralia mediæ naturæ* sunt circa Salem excoquendum, præparandum, Salaria; argillam, Figulina; Vitrum, Vitraria.

158. Circa *animata* sunt circa vel *plantas*, vel *animalia*. Et circa hæc vel *rationalia*, homines scilicet, vel *bruta*.

159. Circa *plantas* sunt circa *Herbas* primò Hortulani & Herbarii, tum Aromatarii, & ali-quâ ratione etiam coqui & coronarii; *Fruges* feminandas & in spica curandas, Agricultura; metendas, Messoria; colligandas, Colligatoria; Triturandas, Trituratoria; subigendas, Molitoria, Pistoria, Cerevisiaria; *Vites*, facultas Vinitoris, Putatoris, Pampinatoris, Vindemiatoris, Torculatoris; *Arborea* facultas Frondatoris, Infitoris, Pomarii quoad fructus, & omnis generis Lignifabrilis, Arcularii, Naupegi, Tornatoris, Vietoris, Carpenterarii, Statuarii, Arcuarii, Carbonarii quoad lignum. Plantis annumeratur etiam *cannabis* & *linum*; huc ergò pertinent quævis circa illam hœve occupationes, nimirum, Restiaria, Linearia & similes.

160. Circa *animalia bruta* sunt circa ea vel *aëria*, aves; vel *aquatica*, pisces; vel *terrestria*, *pescudes*, *feras*.

161. Cir-

161. Circa *aves* sunt circa eas capiendas facultas Aucupum varii generis, Anatarii, Columbarii; servandas; condoces faciendas.

162. Circa *pisces* est facultas piscandi fundis, sagenis, tragulis, nassis, sportis ex cipulis, hamis aliisque instrumentis quæ uno nomine dicitur Piscatoria; servandi item in Piscinis aut vivariis.

163. Circa *pecudes* sunt circa eas vel pascendas facultas, Bubulci, Subulei, Opiliones, Caprarii; vel saginandas, facultas quâ sunt altilia, saginatoris, & mactandas facultas Lanionis; vel aliis usibus applicandas, quâ jumenta; quod pertinet facultas Equisonis, Agasonis, Mulionis, Aurigæ, eorumque, qui his quasi subserviunt, ut jumenta; vel necessariis instruant, Ephippiarii, Seyto-tomiarii, Clitellarii, qui ipso Cerdones habent sibi subservientes; vel morbida curent, Veterinarii &c.

164. Circa *feras*, canibus, plagis, tendiculis, sepimentis, capiendas, inque vivariis servandas est, facultas Venatoris.

165. Circa *hominem* sunt circa corpus ejus, vel vestiendum quoad caput, facultas Pileonis; manus, Chirothecaria; pedes, Sutoria, ram Calcearia quàm Crepidaria, cui Cerdo etiam coria subministrat; quoad reliquum corpus, Pellionum, qui in locis quibusdam etiam caput & manus hominum vestiunt; Sartoris, eorumque omnium qui materias ei præparant, ut Sericariorum, Globulariorum, Lanificum qualiumcunque, Discretoriorum, Concretoriorum seu Textorum, Fullonum & aliorum hujus generis; vel ad agilitatem exercendum, Luctatoria, Pugilatoria, facultas Currendi, Pilaria &c. vel sanandum, Chirurgica, Latomi, Unguentarii, quæ cum Pharmaceuticâ huc etiam præcipue pertinente, sunt Medicinæ subministræ; vel pur-

purgandum, Balneatoria, Barbitonforia.

166. Hæ sunt pleræque saltem si non omnes, facultates, quas homines ex artibus suo modo (alii videlicet cognitis & applicatis artium præceptis, alii traditione scriptâ, alii traditione per manus artificum) sibi acquirunt.

167. Verum, ne quis inaniter aliquam harum pollentem se dicere, multumque sæpe nocere possit, cum prodesse debet, prudenter constitutum est, ut præcipuarum facultatum Candidatos quidam in eis eximii probent, approbent, & approbatos testimonio suo ornent.

168. Hinc gradus illi *Academici*: nimirum, qui facultate Philosophicâ, examine & tentamine prævio, excellens repertus est, *Artium liberalium Magister*, aut *Philosophia Doctor*; qui Medicâ, *Doctor Medicina*: qui Juridicâ, *Doctor Jurisprudentiæ*; qui Theologicâ, *Theologia Doctor* ab ejusdem facultatis Doctoribus, in Academia aliqua præsidentibus, solemniter renunciatur, atque illam facultatem ubique locorum occasione datâ exercendi, plenâ potestate ab ejusdem Academiae supremo Magistratu donatur.

169. Hinc tyrocinium *meisterstück* singulis Germaniæ opificibus faciendum, qui in privilegiato aliquo opificio liberè versari, nec à tribulibus ejus opificii multari & impediri volunt.

TECHNOMETRIÆ

Delineatio, per Quæstiones &
 Responſiones ad faciliorem
 captum instituta ac
 proposita.

1. *Quo apparatu debes esse instructus, ut in Artibus peritus evadas?*

Riplici apparatu; nempe ipsarum artium Præcognitione, Cognitione, & Recognitione.

2. *Quid tibi generaliter præcognoscendum est ad Artes facilius discendas & adipiscendas?*

Technometriam prænosse oportet.

3. *Quid docet summarim Technometria?*

Omnium & singularium artium in genere Naturam & Usam.

4. *In quo consistit Natura Artis?*

In ejus Definitione & Divisione.

5. *Quomodo ergo definitur Ars?*

Ars est idea *ἐν πράξει* regulis catholicis methodicè delineata.

6. *Quid ista Artis definitio in genere in se comprehendit?*

Quatuor communia requisita proponit, quæ ad quamlibet artem constituendam sunt necessaria. Ejusmodi est, Genus, Differentia, Materia generis, & ejusdem Forma.

7. *Quid est commune Genus omnium artium?*
 Est idea.

8. *Quæ est communis differentia?*

Hæc

Hæc ab objecto & Fine communi omnium artium est *ἐνπραξία*; divisa in suas partes & species, habensque *ἐνπράξιόν μόνον* seu opus motu ipso factum sibi adjunctum.

9. *Quæ est materia idearum?*

Sunt regulæ catholicæ, id est, verissimæ, justissimæ, sapientissimæ.

10. *Quomodo & unde fiunt hujusmodi regulæ?*

Fiunt juxta tres leges, Veritatis, Justitiæ, & sapientiæ: idque ex principiis cuilibet speciei *ἐνπραξίας* singularibus.

11. *Unde inveniuntur & quibus adminiculis colliguntur ista artium principia singularia?*

Inveniuntur ex rebus, sive creatis, sive factis. Quælibet enim res, in quantum est subiectum adæquatum artium, in sex principia communia resolvable est à mente nostra; nempe, *Affectiōnem*, *Appellationem*, ornatam *Distinctionem*, *Quantitatem*, *Naturam*, & *Finem* sive bonitatem. Ex his postea omnia singularia artium principia per *Sensum*, *Observationem*, *Inductionem* & *Experientiam* colliguntur.

12. *Quis est usus regularum catholicarum sic conformatarum?*

Hæ efficiunt in mente nostra tres habitus; nempe, *Intelligentiam* principiorum inventorum; eorundem inter se conjungendorum *scientiam*; & aliorum ex aliis deductorum *Sapientiam*.

13. *Quanam est idea ἐνπραξίας forma?*

Methodica ejus delineatio, quæ quartum parit mentis habitum; scilicet, *prudentiam*. Et horum demum simul omnium quatuor habituum inter se ordine naturæ in *ἐνπραξία* colligatio & concursus propriè dicitur *ARS*.

14. *Sed quoniam hæc omnia hætenus mihi inaudita & obscura sunt; ea singularim plenius explicat: & primò Definitum, quod est Ars, ambiguum esse videtur.*

Et si

Et si vocabulum *Artis* varia variis significet (ut ad *quæst.* 19, 20, & 21. *notabimus*) in qua tamen significatione à nobis accipiatur, manifestum est.

15. Unde dicitur *Ars*?

Latinis venit ab *Arcē*; quoniam instar munitissimæ arcis omnes errores *ἐνδεσθίας*, id est, bonæ Actionis arcet: vel ab *Artu*; quia sicut artus sunt corporis robur, sic præcepta Artium eandem conservant & integrant, adeò ut si unum illorum enervetur, cum eo reliqua omnia, atq; ipsa *Ars* ruat necesse est.

16. Quid est *idea* in definitione?

Idea est formula seu exemplaris scientia in mente Artificis, ante actionem ad actionem efformata, ut eam repræsentet & repræsentando regat.

17. Declara hoc planius.

Omnis scilicet non ex casu agens, primò propter formam agit; quod fieri nequit nisi eam habeat per similitudinem in se præ-existentem, nimirum vel secundum *Esse naturale*, si sit agens naturaliter; vel secundum *Esse intelligibile*, si sit agens ex consilio, qualiter ex arte agitur: atque illa formæ similitudo vocatur *Idea*: ut similitudo domus in mente Architecti præexistens vocatur *idea domus*, quam acturus inspicit, ut ad eam operationem suam insequentem aptet.

18. Cur *Artis Genus Ideam facit*?

Quia *idea* generalem artis essentiam (quæ est *repræsentare & regere* bonam actionem) propriissime & proximè exprimit, omnia, quæ de ea verius dicuntur, comprehendens, & omni omnino arti conveniens.

19. Annon alii *Artis Genus rectius statuunt habitum ex mente Aristotelis, qui Artem definit, quòd sit habitus opus post se relinquens*?

Habitus

Habitus quidem *Ars* quoque dici potest, vel quia habetur, vel quia habentem se habilem & potentem ad operandum facit: verum cum neutrum horum *Artis* essentiam constituat, sed utrumque eam constitutam sequatur, illud ut *Adjunctum*, istud ut *effectum*; ideo *Habitus* *Genus* *artis* minus convenienter statuitur.

20. *Quid ergo judicas de Doctrina, Disciplina, Facultate, Libro aut Systemate, quia nonnulli Artium Genera faciunt?*

Ars dici potest *Doctrina*, quatenus docetur: *Disciplina*, quatenus discitur: *Facultas*, quatenus faciles ad agendum reddit: *Liber* aut *Systema*, quatenus literis pluribus inter se compositis, olim libro aut cortici inscriptis, calamo aut typis exprimitur. At neq; hæc primò de *Artis* essentia sunt, sed eam in & per homines, sive constituendam antecedunt, sive constitutam consequuntur.

21. *An fortè Virtus melius dicitur Ars?*

Virtus dici nequit, nisi quatenus vel doctrina virtutis est pars cujusdam artis, vel rei cujuslibet scientia Græcis *virtus* dicitur, quia illa ad actionem virtuosam rectius exercendam non parum conducit: Unde etiam *intellectuales virtutes* vulgò appellatæ. Sed quamvis hæc etymi fortassis sufficiens ratio sit illis, qui, sive ἀρετὴς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, sive ab אָרַח *arah*, id est, *foris fuit*, (à quo ipsa vox ἀρετὴ) deducunt *Artis* vocem: nobis tamen *Generis* aut *essentiæ* generalis ratio esse haud potest.

22. *Quodnam est idea objectum & Finis?*

Est εὐπαρέα, id est, *bona actio*. *Objectum* est, quatenus circa hanc representandam versatur. *Finis* verò, quatenus ad eam representando dirigendam tendit.

23. *Atqui ab aliis mens & voluntas Objectum artis,*

artis, & utriusque rectio vel directio Finis ejusdem statuitur.

Id minùs accuratè fieri ipsorum addita verba produnt, quibus mentem in cognitione, voluntatem in actione dirigi aiunt. Hinc enim palàm est, cognitionem & actionem ab arte primariò dirigi & objectivè: mentem verò & voluntatem nonnisi secundariò & subjectivè, quatenus operationes artis, hoc est, cognitio & actio in iis fundantur. Quod postremum nec nos inficiamur. At rectio & directio non tam Finis artis est, quàm pars essentiae ejus generalis, ideæ scilicet in representando & regendo absolutè constitutæ.

24. *Cur εὐδαιμονίαν Finem omnibus artibus communem facis, cum vulgò Philosophia (quam vocant) Practica solum finem istum ascriban?*

Certè illos, decipit ficta illa interpretatio vocis εὐδαιμονίας pro actione virtuosa, quâ ad incitas redacti evadere semper satagunt: cum nimirum nulla sit actio virtuosa quam Theologia non doceat, in quocunque tandem subiecto, sive ipsa, sive simulacrum ejus, in aut extra Ecclesiam, conspiciatur. Sed de his in divisione artium.

25. *Quid verò est εὐδαιμονία in definitione?*

Est regularis agentis in agendo morus. Tunc enim bene agere dicimur, cum propriis propositæ rei regulis convenienter, non uspiam ab eis vel minimum aberrando, agimus.

26. *Num hujus εὐδαιμονίας aptitudinem Ars omnibus illis, quibus inest, secum affert?*

Omnino ex natura sua.

27. *Unde igitur fit, quod hujus aptitudinis usus in hominibus non usq; adeò perfectus est?*

Id fit tum ob ipsam artium in eis imperfectiorem; tum ob imbecillitatem virium humanarum ad agendum requisitarum: sed tamen εὐδαιμονία finis artis esse non desinit.

28. *Annon*

28. *Annon hac εὐαεζία ubi modo dividitur?*
Imo dividitur in suas partes & species.

29. *At cum omnis Artis εὐαεζία, sit imago sapientiae divinae creaturis impressa, qua dividere non potest, quomodo tu εὐαεζίαν legitimè divides?*

Quamvis hæc εὐαεζία, ut & idea ejus, ac ars ipsa in exercitio Dei existens, sit actus unicus unus & simplicissimus; quia tamen opus exercitum, id est, res omnes creatæ sunt concretæ & divisibiles, ipsa quoque artis εὐαεζία, quasi ex refractione radiorum multiplicatur ac dividitur, & in illa multiplicitate percipitur à rationis oculo & exercetur.

30. *Quor sunt igitur εὐαεζίας partes integrantes?*

Dux: *Genesis & Analysis*. Quæ aded strictè reciprocae sunt, ut regulariter primò ubique alterutra earum desinit aut incipit, ibi altera incipiat vel desinat: deinde eadem vestigia utraq; premar.

31. *Quid est Genesis?*

Est progressus regularis à simplicibus ad composita, hæc ex illis constituendo.

32. *Quid est Analysis?*

Est regressus regularis à compositis ad simplicia, illa in hæc resolvendo.

33. *Quorsum refert Genesin illam quæ ad Analysisin sequitur, & peculiari nomine Imitatio dicitur?*

Hæc propriè non est alterius loci quoad generalem suam naturam. Quemadmodum ipsa Genesis & Analysis in genere alibi quàm hic de arte in genere doceri nequit: siquidem Geneseos & Analyseos specialis doctrinam quælibet ars ut prosequitur, ita cum exordio suo orditur.

34. *Quor sunt species εὐαεζίας?*

Sex: quarum tres sunt magis vel minùs generales: aliæ autem magis vel minùs speciales.

35. *At*

35. At sic videris mihi εὐπαξία tanquam Genus & Speciem vniōsè diuidere?

Non dico in Genus & Speciem, quasi generalis εὐπαξία esset Genus specialis δ'παξία, ut communis generis: sed generalē & specialem dico quoad usum suum.

36. Quæ est magis-generalis δ'παξία?

Est bene differere Ciceroni, hoc est, rationes rerum bene invenire & bene disponere.

Hæc εὐπαξία cum omnibus aliis δ'παξίαις, & cum seipsa in usu concrefcit; & quidem ex absoluta necessitate, ita ut reliquæ sine ea esse aut exerceri non possint. Hinc rectè vocatur καὶ ὁλικοτάτη, id est, universalissima.

37. Quanam sunt minis-generales δ'παξίαι? Bene-loqui & bene dicere: Quæ usum suum habent cum reliquis δ'παξίαις concrefcientem, at nonnisi ex hypothetica necessitate (quatenus scilicet illæ ab aliquo cognita aliis sunt communicandæ) & idcirco priorem illam usûs generalitate non æquant. Illius quippe cognitio seu imago ab homine recepta, has duas δ'παξίας secundarias & sibi ancillantes parit, quibus hæc ab homine ad hominem deferri possit. Atq; sic hæ illi, ad ipsius in hominibus saltem melius esse, subserviunt.

38. Quæ est ergo minis-specialis δ'παξία?

Bene-mensurare: quia hæc cum δ'παξία bene-naturandi ex parte tantum, h. e. quoad dimensiones corporum concrefcit.

39. Quæ est magis-specialis δ'παξία?

Bene naturare & bene-vivere: quia scilicet cum nulla δ'παξία nulla ex parte in usu concrefcit.

40. Cum verò omnem motum necessariū & immediate sequatur res aliqua ipso motu facti? An proinde cuiuslibet artis qualemcunque motum scilicet

cei *ὁ παζία*, opus mori ipso factum sequitur.

Omnino habent singularum disciplinarum *ἐν παζία* sua *ὑπερτέλματα*: quemadmodum id inductione fit manifestum. Nam *differere*, seu ars differendi relinquit post se argumenta inventa & disposita; *Loqui*, orationem congruam; *Dicere*, orationem ornata; *Mensurare*, mensuras; *Naturare*, naturas; *Vivere*, vitam. Unde etiam ex Aristotelis mente omnis disciplina erit ars; quia omnis disciplina est (ut explicatum) habitus opus post se relinquens.

41. *At verò alii opus externum & in sensus incurrens ab Arte relictum volunt, ex sententia Aristotelis; qui multis in locis πείνην id significare ostendit.*

Nos quidem cujusdam, imò plerarumq; artium (etiam nostrarum) opus in sensus incurere non diffitemur cum *Aristotele*: At hinc quòd omne omnis artis opus in sensus incurere debeat, aut quòd πείνην opus in sensus incurrens solummodo significet, nulla omnino est consequentia.

42. *Quot sunt ὑπερτέλματα proprietates!*

Duæ: *Ulus* & *Abstractio*. *Ulu* quidem omnium artium *ὑπερτέλματα* conglutinantur; atque adeò ars prior, & præceptum prius posteriori inservit. Verùm speculatione abstrahuntur & separantur à se invicem (quemadmodum eorum *ὑπερτέλματα*, harumq; præcepta sunt distincta) & reducitur unumquodq; ad suam propriam artem.

43. *Quid prodest iam accurata operum artium ad propriam cujusque artem reductio?*

Hujusmodi reductio naturalem rei constitutionem resolvit, clarèque nobis exhibet quæ sit natura ejus rei; *verbi gratia*, cum *ὑπερτέλμα* istud: *Homo est fanum* (in quo exemplo communis & confusus est usus distinctorum *πείνην*, *Logicæ*, *Grammaticæ*, *Rhetoricæ*, *Mathematicæ*,

thematicæ, Physicæ, Theologiæ) resolvo, ita, ut in eo suum cuiuslibet arti tribuatur, adque eam traducatur; tum ostendo quicquid ad istius operis naturam constituendam, & à nobis cognoscendam requiritur. Quemadmodum in artium delineatione fieri consequens jam est, ut ob oculos ponamus.

44. *Quomodo delineata est idea hæc ἐνπεραξία?*

Delineata est non uno sed plurimis delineamenti: Non uno quippe, sed pluribus actibus singulæ ἐνπεραξίας absolutæ à Deo concipiuntur (ut suprâ quæst. 29.) & ab homine absolvuntur.

45. *Quibus nominibus appellantur hæc delineamenta?*

Quia ἐνπεραξίαν suam fideliter & absque furo representant, dicuntur *Axiomata fide digna*: quia regunt ἐνπεραξίαν insequentem, dicuntur *Regula*: quia regunt percipiendo instar edictorum Prætoriorum, dicuntur *Præcepta*: quia secundum ea, & actuum & actorum iudicium & examen fit, κατ' ἐκείνα sive *Canones*: quia περὶ τὸ μῦθον projecta in iisdem videntur & apparent, *Problemata, Theoremata*.

46. *Quare in definitione Regulas vocare maluisti?*

Quia vox *Regula* de Ideæ prima essentia est, & vim artis maximè notam maximè exprimit.

47. *Quales debent ista Regula esse?*

Hæ regulæ cum primitus fuerint ac sint in Deo verissimo, iustissimo, sapientissimo, non possunt non esse *verissima, iustissima, sapientissima*, id est, juxta legem κατὰ πάντας, κατ' αὐτὸ, κατὰ τὸν οὐρόν, *Catholica*. Quinimo cum certò & infallibiliter debeant regere, (quò rectè respiciunt illi qui ab arce artem dictam volunt) non ex parte saltem veræ, id est, dubiæ, multò minùs injustæ aut insipientes ullâ ratione esse possunt;

possunt. Hinc delineatam hanc Ideam regulis Catholicis diximus.

48. Quomodo igitur Verissimæ erunt regulæ?

Si earum principia legi veritatis *ἡ ἀληθεία* sint consona, id est, talia, ut cum inter se axiomaticè componuntur, consequens de omni antecedente verum sit. Quæ enim ἀξιώματα non de omni antecedente consequens enunciant, pro diversitate assumti antecedentis tam falsa quem vera sunt; Ac sic per se & in se neq; vera, neque falsa.

49. Quid sunt principia regularum verissimarum?

Nihil aliud sunt quam singularia illa singularium artium.

50. Quomodo vocatur huiusmodi principiorum inventio?

Vocatur *Intelligentia*. Qui enim quod in singulis est singulare, percipit, hunc *intelligentem* dicere consuevimus.

51. Quid differt hac *Intelligentia* in Deo & in homine?

Hæc *intelligentia* in Deo est *Archetypa*, in homine *Ectypa*. Quippe cum Deo ab æterno immediate insit, nullatenus adveniens aut impressa, verè ut est in ipso, est principium & omnis & primi typi; se scilicet exprimens per quandam refractionem in rebus creatis & gubernatis, quæ sunt *intelligentiæ* humanæ typus, ex quo ea colligitur.

52. Annon *Ars* hominis etiam *Archetypa* dicenda est, eò quod quarundam rerum & sic alicujus typi causa & principium est?

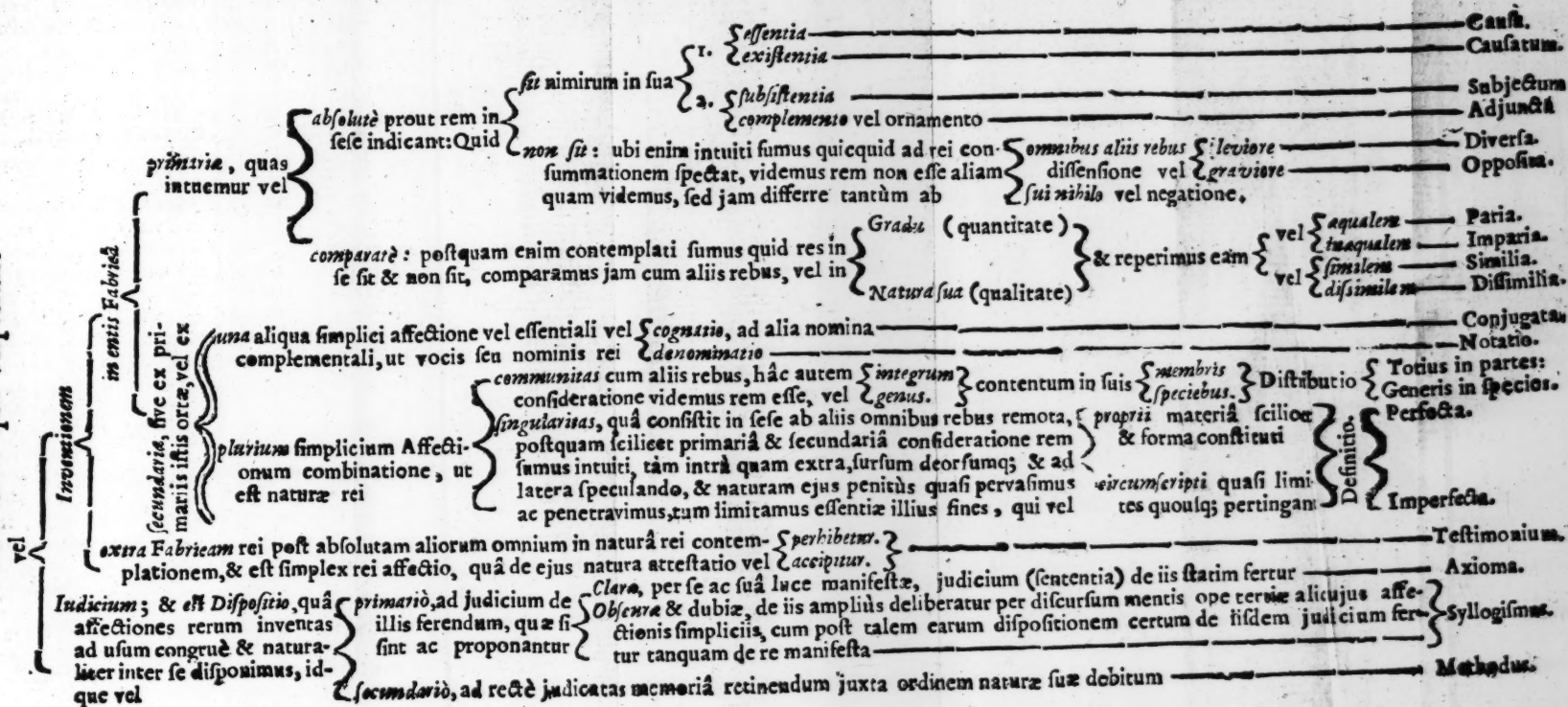
Est quidem principium per imitationem, cum tamen principium, neque primi, neque omnis typi sit, ut *Intelligentia* aut *Ars* Dei, sed ipsa, qualiscunque fuerit, typum aliquem pro suo prin-

Principia Logicæ veræ ex ejus subjecti, videlicet Rationis, naturali circa Res usu, collecta; ipsamque Logicæ essentiam constituentia.

Ad pag. 42.

Per Logicam intuemur, quicquid Rationis sive affectionis ullo modo circa ens quodcunque versatur.

Occurrunt autem circa Ens Affectiones quæ respiciunt

Principia Logica

Principia Logica

Principia Logica

Principia Logica

Principia Logica

principio habuerit; idcirco *Estypa* potius quam *Archetypa* dicitur.

53. Quid vocas *Typum*, in quo omnis ars resplendet, & ex quo ab homine principia ejus, quæ Intelligentiam humanam faciunt, colliguntur?

Voco res primario quidem à Deo creatas & gubernatas, secundo vero ab homine simili modo factas aut fictas. Hinc Græci artem *τέχνην* vocant, à *τέχνη*; Fabrica; quia nempe fabricæ rei imprimitur, & ex ea tanquam typo suo elucet.

54. Quomodo hæ res aliter appellantur?

Quatenus sunt, dicuntur *Ens*, hoc est, si resolves, quod est; quatenus finguntur esse, seu possibiliter, *Ens fictum possibile*; seu impossibiliter, *Ens fictum impossibile*. Quamvis id quod fingitur esse etiam *Non-ens* dicatur, quatenus non est verè: & quoque *Ens rationis pure* aut *ratiocinantis*, quatenus in sola ratione aut intellectu alicujus est & existit. Quemadmodum alias, quicquid non est, *Non-ens* dicitur; & si ita non sit, ut id esse planè repugnet, *Non-ens negativum*; si ita, ut aliquando esse possit, *Non-ens potentiale*; si ita, ut esse aliquando debuerit, dicitur *Non-ens privativum*.

55. Declara igitur mihi, quomodo in Typo rerum artes appareant?

Typus hic, quem res ipsas aut *Ens* ipsum diximus esse, ex omnium artium principiis concretus est, quæ tum circa eum, tum in eo, apparent ac resurgent.

56. Quid circa Typum undique, & ex omni ejus parte fulget?

Ratio, relatio aut affectio rerum mutua, ut mediante eâ res ipsæ ad intellectum nostrum deferantur, qui quicquid percipit, non aliter quam sub ratione aut affectione quadam percipit.

percipit. Hinc *disserendi* principia oriuntur.

57. *Quanam cum ratione & in ea radicaliter quoque conspiciuntur?*

Appellationes rerum seu verba tam pura quàm ornata (utpote quæ utraque à ratione seu affectione aliquâ rei desumuntur) quod mediantibus iis res ab homine ad hominem deferantur. Hinc principia *loquendi & dicendi*.

58. *Quid in Typo videtur?*

Videtur 1. *Quantitas*; quia res omnes primò materiatae sunt, ut sic primò statim à Deo differant & propterea quantæ. Hinc principia *mensurandi*: 2. *Natura*; quia res secundò à se invicem distinctæ, ac potissimum quidem per formam, quæ præcipuè rerum Natura est. Hinc principia *naturandi*. 3. *Finis*, qui est bonitas illa universalis, Gloria scilicet Dei, quæ in omnibus rebus spectatur, & ad quam eadem omnes spectant, ad eandem instar sagittæ alicujus directæ. Hinc principia *vivendi*.

59. *Num omnia hæc principia Typus rerum creatorum nobis referi?*

Initio quidem perfectissimè referebat homini adhuc in Integritatis statu constituto facilè obvia: at postquam homo lapsus est, bonitas tum reliquarum creaturarum, quæ propter hominem vanitati & maledictioni subjectæ sunt, tum ipsius hominis, in cujus conscientia præcipuè elucebat, (erat enim cordi ipsius inscripta) ita obscurata & obtenebrata est, ut non nisi paucissima & corruptissima quidem ejus principia supersint nobis ibidem conspicienda.

60. *Unde igitur Bonitatis principia percipere possumus?*

Benignè Deus ac sapienter hæc nobis consulit, dum deficiente ea in parte rerum typo Scripturas substituit; in quibus bonitatis, hoc est, honestatis,

honestatis, pietatis, justitiae & æquæ principia, ultra vestigia illa, quæ in rebus ipsis seu creaturis adumbrantur, perfectissimè revelavit, ut bene vivendo ad Deum adscendamus.

61. *An etiam reliqua principia præter bonitatem Typus rerum obscurè refert?*

Imo perfectè adhuc satis refert, sed non nisi indefessâ Analyti interiora ejus penetrantibus, intimè videnda & colligenda. Quin nec bonitatis principia in sacris scripturis revelata, quis intimè cognoverit & perspecta habebit, nisi factâ etiam ipsarum Scripturarum Analyti dexterâ, apertis simul à Spiritu Sancto oculis mentis ejus; quod postremum hæc quidem summè & absolute necessarium; ibi verò, ad reliqua nimirum indaganda non parùm utile.

62. *Quomodo sit Sacra Scriptura ac rerum Analyti?*

Istius perficitur Logice præceptis ritè applicatis: Harum inchoatur sensu, omnia sive in se, sive ratione effectuum apparentia & sensibilia, sine alterius interventu, apprehendente; Provehitur observatione, sensu percepta, eorumque inchoatam cognitionem sedulò notante & retinente; Perficitur inductione, sensu sæpe perceptâ, & observatione retentâ inter se seriò comparante, & certi quid inde concludente; Confirmatur experientiâ, conclusâ diu multumque volvente, revolvente, ac quâvis occasione datâ accuratè ac solidè examinante.

63. *Num quatuor ista adminicula sunt necessaria ad colligenda ærii verissima principia?*

Omnino. Eorum enim tantus neglectus in singulis disciplinis (maximè in Physicis) primus & præcipuus fons est errorum, defectuum ac controversiarum studiis literarum in eo statu permanentibus nunquam finiendarum.

64. *Non ergo doctiorum sententiis inniti possumus in asserendis dogmatibus Philosophicis?*

Possimus; verum cautè.

1. Scriptis sive veterum sive recentiorum quorundam vix accuratis non ita superstitiosè innitiamur, ut sacrilegium ab iis recedendo nos commissuros credamus: quamvis manifesta per alios antè dictis mediis exquisita, & explorata veritas id summè suadeat. Quærentes quippe prius *quid*, quàm *quid* dixerit.

2. Veterum hoc in genere scriptis licet suus debeat respectus & honos; scripta tamen recentiorum (cæteris paribus) iis præ-non-postponi debent: Cum oculi plus videant, quàm oculus, dies diem doceat, cogitationes secundæ primis sint meliores.

3. Ethnicorum etiam scripta æstimari debent: At magis Christianorum, ut quorum oculos divinâ gratiâ magis apertos esse magis consentaneum est: Psal. 119. v. 51, 52.

4. Inter ipsos Christianos cujuscunque ætatis Scriptores discrimen faciendum est. Nempe opera per cacoëthes scribendi & philautiam enixa non tanti sunt habenda, quanti ex sincero veritatis amore ab amicis Dei probitate vitæ se demonstrantibus profecta.

65. *Quid verò censet de autoritatibus hominum adhibendis in rebus Theologicis & Juridicis?*

In Theologia, Jurisprudencia, si ullorum sententiis adhærere liceat in re valde obscura, Christianorum potius quàm Ethnicorum, piorum quàm impiorum etiam plurimorum adhærendum est. Sic tamen, ullius mancipia ne fiamus, sed veritatem ducentem, & ab hallucinationibus superiorum nostrorum (ut qui homines ad imaginem Adami etiam geniti sunt) avocantem liberè & animosè sequamur, omnia proban-

res, quod bonum est retinentes: amicus Plato, amicus Aristoteles, at magis amica Veritas.

66. Hactenus audi vi regularum verissimam constitutionem: dic porro, quomodo sunt regula justissima.

Principia verissima si juxta legem Justitiæ $\kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\ \alpha\upsilon\tau\omicron$ homogeneè seu essentialiter componantur, fiunt regula Justissima. Ubi enim unicuique suum tribuitur, ibi justissimè agitur.

67. Quomodo vocatur Judicium horum principiorum uà compositorum?

Vocatur Scientia. Causas quippe & essentias rerum nosse (quod tum ante compositionem in componente requiritur, & ex compositione in verè eam cognoscente exsurgit) prima, verissimâque Scientia est.

68. Quis tandem est usus Legis Sapientia $\kappa\alpha\iota\ \theta\omicron\lambda\omicron\varsigma\ \sigma\epsilon\phi\omicron\tau\omicron\upsilon$?

Principia verissima homogeneè composita si juxta Legem Sapientia adæquatè & reciprocè diducantur, fiunt regula sapientissima. Quæ enim justo nec latius, nec angustius extenduntur, ea sapientissimè extensa meritò dicuntur. Talium etiam principiorum judicium, est Sapientia.

69. Num hic, quem indicasti, usus trium istarum Legum est, ut in omnibus & singulis disciplinis, quoad omnes & singulas regulas essentielles observari debeant?

Omnino debent, at non conjunctim, verùm disjunctim, ità ut Lex posterior includat priorem; sed non vicissim. Alioquin nisi in his regulæ congruant, vitiosæ jure habentur. Commotiones autem, seu commentationes ex parte quidem ab ipsis eximuntur, at nonnisi justis de causis, & paucissimæ sunt admittendæ.

70. Quid denique requiritur ad Ideam hanc, ut artis naturam perfectè compleat?

Si idea hæc *ὁργανικὴ* regulis hisce catholicis constans methodicè delineetur juxta Legem Methodi, *Prudentia* indè exurgit, quæ *Intelligentiæ*, *Scientiæ*, *Sapientiæ*, adjuncta, *completionem* reddit *Artem*.

71. Num hæc est genuina horum vulgò dictorum *mentis Habituum natura* & *securigo*?

Hæc certè, ut videlicet (ceu ex dictis apparuit) ità necessariò in omni *Arte* colliguntur, quòd eorum qualicunque deficiente, ipsa *Idea* deficiat, & ad *artis completionem* justam non deveniat.

72. Annon ergò vitiosè quidam *Disciplina* *aliqui* sive *scientiam*, sive *Sapientiam*, sive *Prudentiam* detrahunt?

Illi eatenus eam laude suâ spoliant, ut sive heterogenea, sive inadæquata, sive amethodica ejus præcepta tacitè & per interpretationem dicant.

73. Hucusque *Naturam* & *Essentiam* seu *Definitionem* *Artis* pervestigavimus. Nunc mihi edisere, quid sentis de ejus *Divisione* in *Theoreticam* & *Practicam*?

Ista *Divisio* vulgò quidem recepta, verùm multis modis vitiosa, ideòque repudianda est.

74. Quomodo hoc probas?

Quia est sine ulla vera differentia, ità ut unum ejus membrum necessariò includat alterum. Non enim est contemplatio quæ non sit praxis & habeat suum opus, nec actio in genere talis est quæ omnem contemplationem excludat. Imò non est omnino ars, quam ipsi vocant *Theoreticam*, quæ suam non habeat *Praxim*, ad quam, in *Theoria* non acquiescens, ex natura sua tendat: nec quam vocat *Practicam*, quæ discatur sine *Theoria*, aut in cuius *Praxi* auditor ejus, postquam eam perdidicit, acquiescere non possit si velit, ac sæpe

sepe etiam acquieverit ; quod suprà (quæst. 40) inculcavimus.

75. *Quid dicis de Matheſi, Metaphyſica & Phyſica : annon ſunt hæc purè Theoreticæ ?*

De *Matheſi* in confeſſio eſt, eam eſſe ſatis practicam. De *Metaphyſica* conſtat etiam, eam ſuam habere Praxin, quoad generales terminos, qui ad Logicam reducuntur. Abſque quo licet ſit, de principaliffima ejus parte quæ agit de Deo, ſic omnino concludendum eſt, eam eſſe vanam & inutilem, niſi ad praxin dirigatur ; imò talem, quæ Apoſtolo teſte Rom. i. v. 21. graviffimè à Deo puniatur. De *Phyſica* tandem praxi & agricolarum & hortulanorum & opificum, & aliorum quamplurimorum opera per imitationem naturata abundè teſtantur.

76. *Quanam alià ratione probas non eſſe veram Artis diſiſionem in Theoreticam & Practicam ?*

Id ex eo patet, quòd omnibus bene penſatis pars Philoſophiæ Practica propriè nulla ſit. Quodcunque enim in Ethicis, Oeconomicis, Politicis reperitur catholicum veritatis præceptum, id ad Theoloſogiam propriè ſpectat, quam tamen à Philoſophia, ſic diſiſa, ſive ab artibus ſuis, dictæ Diſiſionis patroni procul remotam volunt ; de quo pluribus in progreſſu (quæſt. 88. 94.) Quod autem de interpretatione vocis *Præxeos* afferunt, ſuprà (quæſt. 24.) refutatum eſt.

77. *Atqui iſta Artis diſiſio ab Ariſtotele & alijs antiquis Philoſophis approbata fuit !*

Qui exemplo & authoritate Ethnicorum excuſare ſeſe hîc voluerint, eos accuſatos quiſque judicioſus meritò ſentiet. Quòd enim illi in tenebris verſantes, ſcintillas honeſtatis in ſe reperiſtas, aut aliunde hauſtas, variis doctrinis variè immiſcuerint, id non illis, ſed Imitatoribus eorum,

ex Scripturis Spiritu Sancto cooperante rectius edocetis, vicio verti potest.

78. *Quanam ergo verior est Artis Divisio?*

Ea talis esse potest; quâ ars alia generalis; alia specialis vocatur; & utraque primaria seu magis, vel secundaria seu minus talis est.

79. *Unde constat hujus Divisionis veritas?*

Cum enim & Objectum (quæst. 35. 36. 37.) & Finis (ibid.) & Principia (quæst. 56. 57. 58.) artis talia sunt, ut paret ex dictis; ipsam talem esse quis dubitabit, qui ex objecto fine & principiis dividendam eam novit.

80. *Quæ est primaria vel magis generalis ars?*

Logica, à λογική fine suo sic vocata, Inventionem scilicet & Dispositionem rationum præcisè sumtarum adæquatè tradens, Categoriis equidem, at non aliis quam quibus singula argumentorum paria vestiuntur, genuinè & ex natura sua, instructa; Fallaciarum verò appendicem omnino repudians. Sed hæc & similia alia controversa seorsim d'sceptabimus.

81. *Quæ sunt secundaria & minus generales artes?*

Dux sunt: nimirum, Grammatica, à γραμματίζω scribo, dicitur Synecdochice, quia voce tam scriptâ quam prolatâ ad sensa animi prodenda uti consuevimus; quæ ad Latinam linguam, quæ peregrinarum addiscendarum prima est, vernaculo cujusvis gentis idiomate tradenda: Ad reliquas verò addiscendas in Latinum sermonem (sed specialibus & extraordinariis solis mutatis) transferenda, ut eo citius ac felicius discantur.

82. *An Grammatica aequè ac aliarum artium præcepta tribus legibus artium possint conformari?*

Hujus præcepta, quia linguis ut subjecto suo aptanda, quæ pluribus irregularitatibus scatent, quia item ancillans tantum est cum socia sua

(Rhetorica)

(*Rhetorica*) idcirco usque aded regularia & legibus artium reliquarum accommodata tradi nequeunt.

83. *Quanam est altera minus generalis Ars?*

Rhetorica, à $\rho\acute{\eta}\omega$, quod ab $\acute{\iota}\pi\acute{\epsilon}\omega$ dico venit. In qua præcepta *Logicæ* inventionis & dispositionis heterogeneè repetuntur.

84. *Quare hæc res Artes dicuntur generales, & Logica quidem magis, Grammatica verò & Rhetorica minus tales?*

Ob rationes actibus earum etiam sic dictis applicatas. Nempe, quia cum specialibus artibus sic concreſcunt, ut eæ sine arte & actu diſſerendi cognoſci; ſine arte & actu loquendi communicari; ſine arte & actu dicendi commodè communicari nequeant.

85. *Quæ ſunt ſpeciales artes?*

Tres ſunt; nempe, *Matheſis* à $\mu\alpha\theta\eta\tau\acute{\iota}\kappa\alpha$ diſco, quia hanc præ reliquis pueri olim diſcebant, explorandæ eorum indolis & ingenii ergò.

86. *Quor ſunt partes Matheſeos?*

Hujus vulgò partem aliam *abſtractam* à *Phyſica* (ut eſt *Geometria* & *Arithmetica*) aliam *concretam* cum illa (ut *Cosmographia*, *Aſtronomia*, *Geographia*, *Optica*, *Muſica*,) conſtituunt: At omnibus bene penſitatis pars ejus concreta nulla eſt. Nam quicquid in ea tradi ſolet, aut ad artem *Phyſicam* pertinet, aut ad nullam planè artem, ſed ad hujus vel illius artis uſum & facultatem; de qua poſtea.

In *Geometria* tamen plerorūque horum, quæ dicuntur concretæ *Matheſeos*, principia ſunt tradenda & inutiles demonſtrationes reſcandæ, & *Praxis* præcipuè ſpectanda.

87. *Quæ eſt ſecunda ars ſpecialis?*

Phyſica, à $\phi\acute{\upsilon}\varsigma$ natura, quam totam, omnis *Entis* naturalis, tam in genere, quam in ſpecie, natu-

naturam, ac sic ipsorum etiam spirituum, quoad catholicè potest, comprehendere & persequi debet.

88. *Quæ est tertia specialis ars?*

Theologia, $\delta\alpha\delta\acute{o}\ \tau\epsilon\ \lambda\omicron\gamma\iota\acute{o}\nu\ \tau\epsilon\ \theta\epsilon\acute{o}\varsigma$, ab eloquiis Dei, dicitur, utpote ex quibus singulariter ratio. ne principiorum colligitur. Unde & per *Doctrinam* potius, quam per *Artem* definitur. Hæc sola doctrinam catholicam, tam de Deo clariùs in scriptura, obscuriùs in natura, nobis ad benevivendum revelato, quàm de virtutibus sive honestate, iusto & æquo, perfectissimè & homogeneè tradit.

89. *Quomodo Sex istarum artium comprehensionem vocas?*

Harum omnium artium pro subordinatione finium circularis comprehensio, quæ res emanant ab Ente primo, & ad ipsum denuo redeunt *Encyclopædia* nominatur, & earundem omnium cognitio *Pansophia* est.

90. Num ergo his sex artibus *παιδείας* artium $\mu\epsilon\lambda\lambda\omicron\tau\epsilon\varsigma$ seu *Encyclopædia* atq; *Pansophia* perfectissimè compleatur, non plures nec pauciores capiens

Omnino: Hæ enim totum hominem perficiunt; *Logicâ* intellectum seu rationem; *Theologiâ*, voluntatem & affectus; *Grammaticâ*, *Rhetoricâ*, *Mathesi* & *Physicâ* loco motivam ejus ad amissum dirigentibus. Deinde id etiam, tum per remotionem earum artium, quas alii ipsi includere frustra sategerunt; tum per objectorum ac legum artium verarum sufficientem enumerationem & attributionem, quibuscunque rectè conveniunt, manifestum fecimus, & in progressu faciemus, (quæst. 94. 97. 101. ad 134.) Quod verò attinet ad quatuor illa *Præcognita*, quæ, præter undecim *Scientias* quinq; *Prudentias* (ut vocant) & septem *Artes*, *Encyclopædia* quidam

dam intrudunt: *Archilogia* certè & *Hexilogia*,
 ceu ex dictis palàm est, *Technologiae* includuntur;
 ac sic cum ea circulo excluduntur: *Didactica* au-
 tem ad totum circulum, necnon ad hanc ipsam
Technologiam, id est, *Technometriam*, tanquam
 externum adjunctum se habet; & sic ab ipso cir-
 culo tanto longius removetur.

91. *Quanam inter illas sex artes de primatu
 certant?*

Theologia, Logica, Grammatica.

Theologia dignitate omnes reliquas antecedit;
Logica generali necessitate; Pro nostro tamen
 proficiendi modo *Grammatica* eisdem partes
 primas præcipit, dignitate alias (ut ante monui-
 mus) ultima futura.

92. *Num omnibus illis artibus unus aliquis ex
 hominibus omnimodo potest uti?*

Neutiquam; atque ideo earum usus, & utendi
 ab Artificibus acquisitæ facultates, in hoc vel
 illo vitæ genere, circa hoc vel illud objectum,
 ad hunc vel illum finem, utiles in humana vita
 certè sunt. Quæ improprie & Metonymicè
Artes, absolutè & eminenter *Facultates* solent
 appellari.

93. *Quomodo artium Facultates distinguuntur.*

Hæ ex Artificum suorum, necnon objecti &
 finis dignitate majore vel minore, in digniores &
 minus dignas distinguuntur. Digniores iterum in
 superiores & inferiorem; quatenus scilicet illæ
 hanc adhuc aliquo antecellunt modo.

94. *Quanam sunt Facultates Superiores?*

Sunt tres: *Theologica*, *Juridica*, *Medica*;
Theologica Ecclesiæ Christi colligendæ & ædifi-
 candæ; *Juridica* juridicendo & justitiæ admi-
 nistrandæ juxta Catholica principia justî &
 æqui in *Theologia* tradita (unde novam ac di-
 stinctam aliquam artem à *Theologia* non con-
 stituit)

stituit) *Medica* sanitati hominum tuendæ ac restitueudæ, apta nata; principia medendi catholica non tradens, sed pro occasione data ex arte *Physica* (in suo esse completo, non existere defectivo consideratâ) repetens; atque aded nullam novam ac distinctam ab ea artem constituens.

95. *Quomodo vocatur Facultas inferior?*

Vocatur *Philosophica*, quia est *ἡ τῆς σοφίας ἐπιστήμη*, hoc est, eorum qui ad ipsam Sophiam, quæ propriè est facultatum superiorum, nondum pervenerunt, sed pervenire amant; atque ided hâc inferiori facultate acquisitâ viam sibi quasi sternunt.

96. *Quor sunt partes Facultatis Philosophicæ?*

Hujus numerantur septem quasi partes, aut partiales facultates: *Oratoria*, sub qua *Pœsis* qualiscunque; *Cosmographia*, in qua *Astronomia* & *Geographia* seu utriusque globi usus; *Optica*, *Musica*, *Architectonica*; *Oeconomica*, *Politica*.

97. *Annon Facultates istæ pro artibus propriè dictis vulgò habentur?*

Ita quidem, sed imperité: *Oratoria* enim & *Pœtica* sunt facultates *Rhetoricæ* artis; *Cosmographia* cum *Astronomia* & *Geographia*, itémque *Optica*, *Musica*, & *Architectonica* sunt diversorum membrorum artis *Physicæ* facultates: *Oeconomica* denique & *Politica* sunt facultates *Theologicæ*: ac propterea nullas novas distinctasve artes constituunt.

98. *Quæ sunt Facultates minùs dignæ?*

Æ sunt variæ; nimirum præter quatuor illas modò memoratas, omnes reliquæ ab hominibus & acquisitæ & exercitæ.

99. *Quare sic vocantur?*

Nulla siquidem harum ordinariè *Artificem* suum in tanto, quanto illæ, dignitatis fastigio collocat, experientiâ teste.

100. *Quo-*

100. *Quomodo hæ Facultates aliàs appellantur Sordida, quæstuosa, illiberales, mechanica, manuales, & eminenter effectrices vocantur, quatenus scilicet pleraque earum communiter sordidi quæstus causâ ab artificibus suis, quodam quasi illiberali & servili modo acquiruntur, (unde esse potest quod apud veteres servis & peregrinis propriæ sunt habitæ) atq; machinis manu potius quam ingenio efficiendis exercentur. In se tamen non ulla earum ingenuo ac libero homine indigna esse, multo minùs sordere debet, aut cuiusquam corpus, animùmque & mentem ad usus & actiones virtutis inutilem reddere potest, cum ad societatem tam privatam quam publicam promovendam maximè necessariæ sint.*

101. *Ex quibus igitur artibus, & quomodo oriuntur hæ facultates?*

Sunt Matheseos ope ferè omnes *Physica*, pauca *Grammatica Effecta*, non eatenus tantùm, quatenus hanc illamve, ut exemplar sibi, imitantur, operâ Matheseos, quo minùs imitando aberrant, Numerum, Mensuram & Pondus, id est, proportionem partium justam, in qua esse formæ est, examinantes: sed etiam quatenus materiam operum suorum, & objectum exercitii principale ab alterutra earum mutuuntur. Ideoque secundum istas artes commodissimè sic distingui debent facultates *Mechanicæ*, quòd aliæ sunt *Grammatica* circa res Grammaticas; aliæ *Physica* circa res Physicas versantes.

102. *Quanam sunt facultates circa res Grammaticas versantes?*

Eæ sunt circa literas, figuris; vel consuetis eleganter, sive calamo, sive typo; vel insuetis, seu properè & compendiosè, seu rectè & occultè, exprimendas.

103. *Qua facultas versatur circa literas consuetis*

suetis figuris eleganter calamo exprimendas?

Calligraphia; ad quam simul referendæ sunt facultates scribarum varii generis, nempe, *Excipiorum*, *Amanuensium*, & similium tanquam certæ quædam ejus propagines.

104. *Quæ versatur circa easdem iisdem figuris consueris typo exprimendas?*

Typographia; ex qua oritur *Libraria typis descripta*; aut compingens, quod *Bibliopogorum*; aut servans suis thecis recondita, quod *Bibliothecariorum* officium.

105. *Quæ facultas versatur circa literas inconsuetis figuris propere & compendiosè exprimendas?*

Brachygraphia, novos & scriptu faciles characteres, pro literis, tum singulis separatim, tum pluribus, voces crebrè seu terminantibus, seu integrantibus conjunctim, confingens, conficit & utens.

106. *Quæ versatur circa easdem iisdem figuris occultè & rectè exprimendas?*

Cipharia, quâ duo pluresve ex compacto clâm inter se scriptis ea communicant, quæ nulli alii lecta volunt. Huc pertinet *Characteristica*, hoc ipsum literis etiam consuetis præstans.

107. *Annon sunt aliæ facultates Grammaticæ?*

Omnibus hisce recensitis facultatibus Grammaticis subordinatur & inservit *Chartopœia* & *Pergamenopœia*, chartas & membranas, quibus hodie literæ inscribuntur, eis præparans.

108. *Quanam sunt facultates circa Physicam materiam versantes?*

Eæ sunt circa vel *Elementa*, Aërem, Ignem, Aquam, Terram; vel *Elementata*. Et utrinque iterum vel circa ea ipsa, vel circa eorum qualitates.

109. *Quæ versatur circa Ignem?*

In genere *Pyrotechnia*; in specie circa omnem artificiosè

tificiosè eliciendum, fingendum, conservandum, aliis commodè projiciendum, communicandum, &c. versantur omnes illæ facultates *bellica*, Bombardarum, Pulveris tormentarii, Pyrobolidum, quatenus aliquo horum, aliòve modo circa ignem occupantur. Item facultates *Luminum artificialium*; necnon hypocaulstorum, fumorum, & similium igni conservando commodèque communicando inservientium.

110. *Qua versatur circa Aerem?*

Aërotechnia, circa eum concitandum, placandum, inficiendum, purgandum, & foliibus spirandum versans.

111. *Quanam sunt facultates circa Aquam versantes?*

In genere est *Hydrographia*: in specie sunt, circa eam in suis repagulis per aggeres extructos continendam; per aqua receptaria ex loco in locum derivandam, sursum agendam, *Hydrogogia*; innandam, *Natatoria*; ad tempus quasi inhabitandam, *Urinatoria*; navigandam, *Navigatoria*, unde *Nautica*, quæ, quatenus velis ventos colligit, etiam circa aerem occupata est.

112. *Quæ facultates versantur circa Terram?*

Ex sunt vel circa terram arandam, *Aratoria*; vel occandam, *Occatoria*; vel fodiendam, *Fossoria*; aut aliis modis præparandam, &c.

113. *Quæ facultates versantur circa Elementorum qualitates?*

Ex sunt circa Qualitates vel primas; ut Calefactoria, Frigefactoria, Siccatoria, Humectatoria, vel secundas, Solidatoria, Liquefactoria, Attenuatoria, Condensatoria, Rarefactoria, &c.

114. *Qua versantur circa qualitates Elementorum?*

Ex sunt vel circa colorem, vel sonum, vel saporem, vel odorem.

115. *Qua*

115. *Quæ sunt circa colorem?*

Pictoria, Tinctoria, Fucatoria.

116. *Quæ sunt circa sonum?*

Circa eum solum est *Musica instrumentalis*, quæ pro Instrumentorum varietate, varia; nempe Chelycina, Psaltricina, Organicina, Lyricina, Cytharædicina, Panduricina, Nablicina, Tibicina, Tympanicina, Cornicina, Utricularicina, &c. circa sonum cum saltatione est *Salratoria*.

117. *Quæ sunt circa saporem & odorem?*

Circa Saporem est *Culmaria*, præcipue verò *Cupedmaria*: circa Odorem sunt *Suffitoria*, & *Coronaria*, quatenus herbas ad fragrantiam compingit.

118. *Quæ facultates versantur circa Elementata?*

Ex sunt vel circa *inanimata*, Lapides, Metalla, Mineralia mediæ naturæ; vel circa *animata*.

119. *Quæ versantur circa Lapides?*

Circa eos sunt, vel *pretiosos*, *Gemmaria*, *Quadrigaria*, *Gemmicatoria*; vel *viliores*, eosque tum *naturales*, *Effoditoria*, *Liquefactoria*, & instar aris *Fusoria*, *Dolatoria* seu *Lapidæ*, & *Cœlatoria*; tum *cœtiles*, *Lateraria*, *Figulina*, *Calcearia* seu *Cœmentaria*, *Muraria*.

120. *Quæ versantur circa Metalla?*

Ex in genere sunt *Metallariorum* in fodinis laborantium, ut *Fossaria*, *Lavatoria*, *Exploratoria*, *Discretoria*, *Excoctoria*, *Politoria*. In specie autem sunt vel circa *aureum & argentum*, ut, *Prætecaria*, *Aurifabrilis*, in qua *Inauratoria*, *Cœlatoria*, *Annularia*, *Monetaria*; vel circa *æs*, ut *Fusoria ærametorum*, *Campanarum*, *Tormetorum*, &c. vel circa *ferrum*, ut *Ferrifabrilis* qualiscunque, *Claustraria*, *Machæropolia*, *Calcarialia*, *Loricaria*, *Armamentaria*, *Cultraria*, *Falcearia*, &c. vel circa *stannum*, *Stannaria*; vel

vel denique circa *Plumbum*, *Plumbaria*; vel circa *cuprum*, *Cupraria*.

121. *Quæ versantur circa mineralia media natura?*

Hæ sunt vel circa *salem* excoquendum, præparandum, *Salaria*; vel circa *argillam*, *Figulina*; vel circa *vitrum*, *Vitraria*.

122. *Quæ versantur circa res animatas?*

Hæ sunt vel circa *plantas*, vel *animalia*, tam rationalia, nempe *homines*, quàm bruta. Circa plantas iterum sunt, circa *herbas*, *fruges*, *vines*, *arbores*, *ligna*.

123. *Quæ versantur circa herbas?*

Hortularia, *Herbaria*, *Aromataria*, & aliqua ratione facultas *Coqui* & *Coronarii*.

124. *Quæ versantur circa fruges?*

Circa eas, *feminandas* & in ipica *curandas*, *Agricultura*; *metendas*, *Messoria*; *colligandas*, *Colligatoria*; *trituras*, *Trituratoria*; *subigendas*, *Molitoria* seu *Molendinaria*, *Pistoria*, *Cerevisiaria*.

125. *Quæ versantur circa Vines?*

Vinitoria, *Putatoria*, *Pampinatoria*, *Vindemiatoria*, *Torculatoria*.

126. *Quæ versantur circa Arbores & Ligna?*

Fronatoria, *Insitoria*, *Pomaria* quoad fructus; & omnis generis *Lignifabrilis*, *Arcularia*, *Naupegica*, *Tornatoria*, *Victoria*, *Statuaria*, *Arquaria*, *Carbonaria* quoad lignum. Plantis annumerentur etiam *cannabis* & *linum*. Huc ergo pertinent quævis circa illam hœve occupationes, nimirum *Restiaria*, *Linearia*, & similes.

127. *Quæ facultates versantur circa animalia bruta?*

Hæ sunt vel circa *aerea*, *Aves*; vel *aquatica*, *Pisces*; vel *terrestria*, *Pecudes*, *Feras*.

128. *Quæ versantur circa Aves?*

Hæ

Et sunt circa eas vel capiendas, Aucupiarum variis generis, ut Anataria, Columbaria; vel servandas & conducendas.

129. *Qua versatur circa Pisces?*

Facultas vel piscandi fundis, fagenis, tragula, nassis, sportis & scapulis, hamis, aliisque instrumentis; quæ uno nomine dicitur Piscatoria: vel servandi in piscinis aut Vivariis, unde Piscinaria, Vivaria.

130. *Qua versantur circa pecudes?*

Circa eas sunt vel pascendas, Bubolica, Subolica, Opilionaria, Capraria; vel faginandas & mactandas, Saginaria, Lanionia; vel aliis usibus applicandas, quæ jumenta; scilicet Equisonia, Agasonia, Mulionia, Aurigaria. Huc pertinent etiam facultates, quæ his subserviunt, ut jumenta vel necessariis instruant, nimirum Ehippiaria, Scytomiaria, Clitellaria; vel morbida jumenta curent, ut Veterinaria, &c.

131. *Qua versantur circa Feras?*

Circa eas canibus, plagis, tendiculis, sepimentis capiendas, inque vivariis servandas est facultas Venatoria.

132. *Quam versantur circa Hominem?*

Et sunt circa corpus ejus vel vestiendum, vel ad agilitatem exercendum, vel sanandum, vel purgandum.

133. *Qua versantur circa corpus hominis vestiendum?*

Quoad caput, Pileonaria; quoad manus, Chirothecaria; quoad pedes, Sutoria, tam Calcearia, quam Crepidaria, cui Cerdo etiam coria subministrat, unde Coriaria. Quoad reliquum corpus sunt facultas Pellionaria, quæ apud nos & in locis quibusdam etiam caput & manus hominum vestit; facultas Sartoria & aliæ omnes, quæ materias corpori præparant, ut Sericaria,

Glo-

Globularia, Lanificiaria qualiscunque, Discretoria, Concretoria seu Textoria, Fullonia, & aliz hujus generis.

134. *Quanam sunt reliquæ facultates circa corpus hominis ?*

Circa illud ad agilitatem exercendum sunt, Luctatoria, Pugilatoria, Cursoria, Pilaria, Saltatoria, &c. Circa sanandum sunt, Chirurgica, Latomica, Unguentaria, Pharmaceutica, quæ Medicinæ subministrant. Circa purgandum denique sunt, Balneatoria, Barbitonsoria.

135. *Suntne præterea aliæ facultates ex artibus orta ?*

Hæ sunt pleræque saltem, si non omnes facultates, quas homines ex artibus suo modo, alii videlicet cognitis & applicatis artium præceptis, alii traditione scriptâ, alii traditione per manus artificum, sibi acquirunt.

136. *Postquam aliquam harum facultatum quispiam sibi acquisivit, quo jure illâ utitur ?*

Ne quis aliquâ harum pollentem inaniter se diceret, multumque sæpe nocere possit cum prodesse debeat, prudenter constitutum est, ut præcipuarum facultatum Candidatos quidam in iis eximii probent, approbent, & approbatos testimonio suo, vel Gradu Academico (si sint Facultatis dignioris Candidati) vel Tyrocinio aliquo (si facultatis Mechanicæ erit) ornent.

137. *Quanam sunt Gradus illi Academici, quibus facultatis dignioris Candidati ornari solent ?*

Nimirum, qui facultate Philosophica, examine & tentamine prævio Excellens repertus est, *Artium liberalium Magister*. aut *Philosophia Doctor*; qui Medicâ, *Doctor Medicina*; qui Juridicâ *Doctor Jurisprudentia*; qui Theologicâ, *Theologia Doctor*, ab ejusdem Facultatis Doctoribus in Academia aliqua præsidentibus, solenniter pronun-

nunciatur, atque illam facultatem ubique locorum occasione datâ exercendi plenâ potestate, ab ejusdem Academiae supremo Magistratu, donatur;

138. *Quod est illud Tyrocinium, quo facultatis minus dignioris Candidati ornantur?*

Tyrocinium illud, (*ein Meißelstück*) in facultate unaquaque opificum, linguâ Germanicâ *Meißelstück* appellatur; Aliis autem artificibus alio nomine venit secundum nationes suas & ordines proprios: quod singulis fere Germaniæ opificibus faciendum; qui in privilegiato opificio liberè versari, nec à tribulibus ejus facultatis multari & impediri volunt.

FINIS.

Arts

Naturam in

un
12

Dissertatio ista exposuit

in Am. Tech. p 63.

Idea { representans :
representando regens , } 3. 9.

1. { Genesios. 17.
Analyseos. 18.

Evangel.
et al. 9.

generalis

{ magis, { differendi. 23.
minùs, { loquendi. } 26.
discendi.

2.

specialis. 27.

{ minùs, { mensurandi.
magis, { naturandi.
vivendi. 28.

Naturam in

Definitione, thes. 1. quâ ars est

regulis
catho-
licis
metho-
dicè
deline-
ata,

Ex principiis juxta legem

veritatis in-
ventis; unde
Intelligentia
43

{ Archetypa
in Deo, 46.
Ectypa in ho-
mine, 47.
Nempe col-
lecta: 48.

{ circa typum
entis ex affe-
ctione rerû
mutua, 56.

{ in typo ex rerum
quantitate, 58.
natura. 59.
bonitate. 60.

{ Justitiæ compositis; hinc Scientia, 78.
Sapientiæ deductis; hinc Sapientia. 80.
Prudentiæ adhibitis; hinc Prudentia;
adjuncta fit Ars. 84.

& ex hac reliqui; tribus

Divisione,
quâ ars est

generalis 97.

{ magis, Dialectica. 98.
minùs, { Grammatica. 100.
Rhetorica, 103.

specialis

{ minùs, Mathematica. 106.
magis, { Physica. 109.
Theologia. 110.

Usum
121. in

{ Facultatibus, iisque vel
dignioribus. 122.
minùs dignis. 131.

Ars

SECRET

Gulielmi Amesii
Demonstratio
LOGICÆ
VERÆ.

CANTABRIGIÆ,
Ex officina *Rogeri Danielis*, almæ
Academiæ Typographi.
1646.

IN
GULIELMI AMESII

Demonstrationem

LOGICÆ VERÆ.

*ARS artium mensura foeta legibus,
Quæ mentis alme ducis errantem gradum,
Cujusque scire scire prudenter docet,
Salve, venata, parte ceu quadam tui,
Sed tota rursus. quatenus quicquid domus
Huc Socrateæ docta contulit manus,
Vel priscus olim fudit Euphorbi nepos,
Quicquid Stagyræ diſtat argutus senex,
Optata parvo cura digessit lare,
Labosque solers. Vitream fractam simul,
Tricasque turpeis, ordinis chaos, quibus
Polluta mens hebescit, & sese exuit,
Illis reſignat; qui diebus disputant,
Et cruda Veterum placita ſecure imbibunt.
Hederæ ſequaces, Veritas quibus nova
Scelus eſt piandū: quicquid indiſtū Ethnico
Proſanus error. Diſce credulum genus
Servumque priſcis uſquequo. credi decet.*

REINERUS VOGELSANGIUS

Vianenſis.

PROLEGOMENA.

THESIS I.

Ars est regularis institutio rei, in existentia & operatione, ad suum finem.

2. Ad eam requiruntur, *Intellectus* principiorum, quæ ad eam rem sunt necessaria; eorundem inter se conjungendorum *Scientia*; aliorum ex aliis deductio per *Sapientiam*; omnium ad usum applicandorum *Prudentia*, & executio ipsa, quæ proprie dicitur *Ars*; & si ab alio alteri tradatur, *Doctrina* vel *Disciplina*.

3. Ars hæc quadruplicem habet existentiam, 1. In Idea, 2. In actu exercito, 3. In opere ejus effecto, & 4. In picturâ vel imagine ejus expressa.

4. *Idea* artis primo, perfecte & eminenter, est in ente Primo, à quo reliqua emanant, id est, in Deo. Est etiam ex parte in rationali creatura, cui Deus & oculum dedit ad eam percipiendam, & eam ipsam pro suo modulo communicavit, per sensum, observationem, & experientiam.

5. *Actus* primo est in rerum creatione, & creaturarum directione ad finem, sed

est etiam in hominis actionibus per imitationem.

6 *Opus* primo est in rebus ipsis creatis, & earum statu, sed est etiam in rebus ab homine simili modo concinnatis, hujus est usus conjunctus & speculatio separata

7 *Imago* est effigies illa, quæ vel in rationalis creaturæ speculatione existit, vel in ejus delineatione, quæ ponitur in libro, constans ex præceptis perfectissimis ad certæ rei *ἐνπρεσβία* concinnatis.

8 Hæc *imago* ex rei artificio colligitur per *Analysin* ejus in principia prima. in *Ideam* postea convertitur à creatura rationali, quæ etiam similem structuram exprimit quæ *Genesis* nominatur.

9 *Ars* prout in Deo est, licet virtute multiplex, actu tamen simplex est & una; sed in rebus creatis, quæ omnes sunt concretæ (quasi ex refractione radiorum) multiplex evadit: & in illa multiplicitate à rationis oculo recipitur, & exercetur.

10 In rebus creatis distincte considerantur *ens* ipsum *reale*, & *ratio* ejus: inter quæ priorem ex natura locum habet *ratio*, quæ non solum vim habet in re jam facta dirigenda, & in omni ejus parte: sed etiam in ejus effectione, & in suimet ipsius reflexione.

11 *Rationis Ars est Dialectica.*

12 Hujus artis imago ab homine recepta duas alias artes secundarias & sibi ancillantes parit, quibus ab homine ad hominem deferri possit, *Grammaticam & Rhetoricam.*

13 Istæ tres artes sunt generales, quia in omnibus rebus & artibus usum habent.

14 In ipso *Ente reali* est, limitatio per quantitatem, actus per naturam, & finis quæ bonitas appellatur.

15 Quantitatis artes sunt *Mathematicæ*, Naturæ *Physica*, Bonitatis *Theologia* : sed *Theologiæ* non nisi tenuia principia in rebus creatis insunt, aut ex ipsis colligi possunt : quoniam irrationales creaturæ, quamvis Deum versus tendunt, qui est primum & summum bonum, ad ipsum tamen non attingunt. Homini igitur doctrina seu revelatione divina opus est, ultra vestigia illa bonitatis quæ in creaturis adumbrantur, ut bene vivendo ad Deum ascendat.

16 Harum omnium artium comprehensio, qua res emanant ab ente primo, & ad ipsum denuo redeunt, *Encyclopædia* nominatur : cujus catenæ circularis primus annulus est *Dialectica*, & ultimus *Theologia*.

Demonstratio

LOGICÆ VERÆ.

T H E S I S I.

Dialectica est ars bene differendi; id est, rationes rerum bene discernendi, & inter sese componendi.

2. Rationes rerum vel simpliciter & seorsim considerantur, vel conjunctim & compositæ: Dialecticæ igitur duæ sunt partes, *Inventio* & *Dispositio*.

3. *Inventio* est prima pars hujus artis qua simplices rationes investigantur: singulæ enim *inventionis* regulæ sunt totidem viæ ac normæ rationes rerum secer-
nendi.

4. Simples istæ rationes dicuntur *argumenta*, quia affectum vel aptitudinem habent ad aliud aliquid arguendum: id est respectu, vel habitudine feruntur ad aliud aliquid: & eum à quo recte intelliguntur ad cogitationem illius secum ferunt.

5. *Argumentorum* alia in se vim habent arguendi, quia sunt in ipso artificio rei; atque adeo possunt ab artifice beneficio artis investigari; aliud vero non habet

bet in se, sed ad se assumit aliunde, quia est extra artificium rei & ab artifice commo- dato tenetur; illud argumenti genus dicitur *Artificiale*, hoc autem *Inartificiale*.

6. Inter *Argumenta artificialia*, quædam primitus afficiuntur ad arguendum, id est, vim illam à se & primario habent, quæ dicuntur *Prima*: quædam vero secun- dario afficiuntur ad arguendum, & *Orta* vocantur, quæ vim illam quam habent referunt acceptam ad priora.

7. *Argumenta prima* vel simpliciter & absolute inter se referuntur & inde dicun- tur *Simplicia* seu *Absoluta*: vel ita refe- runtur, ut æstimatione inde utriusque fiat, atque ideo *Comparata* dicuntur.

8. *Argumentorum simplicium* affectio, vel est amica quædam consensio, qualis intercedere solet ubi una res ad alterius essentiam, effectiorem, vel complemen- tum aliquod concurrat; vel est disjungens quædam vel dissocians alienatio; illa sunt *Consentanea*, hæc *Dissentanea*.

9. *Consentaneorum* alia arctius inter se conspirant, ita ut alterum ab altero pen- deat quoad essentiam, effectiorem & co- gnitionem, atque ideo dicuntur *absoluta* vel simpliciter *Consentanea*, *Causa* nempe & *Effectum*; alia vero levius & remissius,

6 G. AMESII *Demonstratio*

ita ut nulla intercedat communio essentia, sed unum requiratur tantum ad alterius bene esse; & inde vocantur *modo quodam Consentanea, Subiectum* scil. & *Adiunctum*.

10 *Causa* est quæ vim adfert ad rei productionem, à causa enim vis proficitur, quæ conferens aliquid ad rei constitutionem, in re ipsa hæret: res igitur suum esse habet à causa per hanc vim; unde sequitur, accuratam scientiam rei, non posse haberi nisi per cognitionem illarum causarum, quarum vires ac virtutes concurrunt ad eam constituendam: atque hæc eadem est ratio, cur inter omnia *Argumenta* primum locum teneat: quia scil. affectionem primam & primariam habet in artificio rei.

11 Causarum quædam simul incipiunt operari ad existentiam rei, ut *Efficiens* & *Materia*: quædam ab iis inceptum peragunt, & rem ipsam simul existere faciunt, ut *Forma* & *Finis*.

12 *Efficiens* est causa à qua motus vel operatio ad rem incipit & perficitur. Quoniam vero originem præbet ipsi motui, non potest in motu vel re motu facta contineri; sed vim suam tantum iis commodare solet.

13 *Quam-*

13 Quamvis *Causarum* in reali earum natura tot sint species quot sunt earum exempla, nulla tamen ex quatuor *Causis* veras habet species, in Logica notiones; nihil enim inter illas & rem intercedit, sed proximæ causæ sunt rei existentis. Efficiens ergo non habet veras species.

14 Distinguitur nihilominus modis quibusdam; quorum illa est natura, ut eadem efficienti possint convenire: ejus tamen affectionem in arguendo effecto, multum variant.

15 Varii modi *efficientis* apparent, aut in *effecto*, quod vel facit ut sit, & dicitur *procreans*, vel ut porro sit, & *conservans* nominatur; aut in *adjunctis*, quia sine vel aliis ejusdem generis & ordinis rem quampiam dat effectam, & dicitur *solitaria*, vel cum aliis, quæ dici potest *concausa*, ubi vel pares vires adferunt, vel una præit, & dicitur *principalis*, aliæ subsequuntur, & *adjuvantes* vel *ministrae* dicuntur, quorum etiam peculiaris quidam modus est in *instrumentis* quæ infimum locum habent, quia non tam sua vi agunt ad effectum producendum, quam se præbent ut aliena vi agantur, aut deniq; in ipsa vi seu facultate agendi, quæ vel est interna, unde efficiens dicitur *per se*, sive na-

tura sive *consilio* agat: vel *externa*, unde efficiens dicitur *per accidens*; sive *necessitate* coacta agat, sive *fortuna* errans à suo scopo.

16. *Materia* paratur, disponitur, atque adeo movetur ab efficiente ad formam recipiendam; proxime igitur ad efficientem accedit ordine, & formam antecedit ut principium potentiae & perpeffionis. Ingreditur in rem non vi sola sed & realitate sua partem essentiae constituens interne: est igitur causa *ex qua res est*, tanquam ex fundamento ædificii totius, quod etiam formae existentia & actio solent corroborari. Nullis modis distinguitur, quia licet vis variis modis ab efficiente conferri potest, ipsa tamen realitas materiae non nisi realiter communicatur. Distinctio illa in *primam* & *secundam*, &c. non est Logica, quia variam notionem & variationem realitatis materiae non continet sed ordinem solum materialium principiorum quæ non sunt hujus disciplinae.

17 *Forma* permeat totam materiam, & esse illud proprium confert quod res habet, ultra illam communem naturam quam habet à materia. Variæ res possunt eandem efficientem & eandem materiam habere, sed non eandem formam. hinc *Forma est causa per quam res est id quod est.*

18 *Forma* tria habet officia, 1. Determinate rem constituere, unde *forma* vocatur. 2. Essentialiter eam distinguere, unde appellatur *differentia*. 3. Efficere operationes & actiones quarum est principium, unde *actus* nominatur.

19 *Finis* exurgit ex conjunctione materiae & formae, & est illa bonitas vel perfectio rei qua est ad operationem & usum apta.

20 Bonitas hæc in efficientis intentione, est *adjuvans causa*; usus ad quem tendit, est *effectum*; res vel persona cui intervit in usu, est *objectum*: ad hæc tamen omnia propter affinitatem, *finis* nomen solet applicari: bonitas vel aptitudo ad usum est proprie *finalis causa*; appetitio ejus impellens efficientem, est *finis intentionis*; usus est *secundarius finis cujus*; res vel persona ad quam spectat est *finis cui*. & in his omnibus generibus, unus aliquando *finis operis* dicitur, & alius *operantis*: sed scopus operantis à natura operis alienus, per accidens, tantum *finis* dicitur *operationis*.

21 Quamvis causæ distinctæ sint essentia & definitione, res tamen quæ vi causarum fit unicam habet naturam, quæ licet arguatur à singulis causis, tamen ab efficiente ut à principio quod primam vim exercit

exerit ad ejus productionem, nomen habet *effecti*.

22 *Effectum* è *causis* existit. *existere* vero plus aliquid in se habet quam *esse*: atq; adeo dicitur *esse* ab efficiente, ut *effectum*, ex materia, ut *materiatum*; per formam, ut *formatum*; & propter finem, ut *finitum*; non autem *existere* nisi ex *causis* omnibus.

23 *Esse* rei fluit à qualibet causa: *essentia* à materia & forma, quæ idcirco dicuntur *causæ essentielles*: *existentia* pendet ab omnibus *causis* simul concurrentibus ad *esse* & *essentiam* rei completam: *subsistentia* connotat etiam adjuncta, & *consistentia* membra.

24 *Effectum* duos habet gradus (quorum unus est alterius causa) *motum* procreationis aut conservationis, & *rem motu factam*, sive procreatam, sive etiam conservatam.

25 Rei jam effectæ & è *causis* existenti, accedit semper aliquid ab *essentia* & *causis* ita distinctum ut ad modum ejus pertineat solum, vel ad bene *esse*, & accidentale ejus complementum; hinc fluunt notiones *subjecti* & *adjuncti*.

26 *Subiectum* natura præcedit ut substratum quid, cui adjunctum est adventitium quid præter *essentiam* accedens. quæ
unica

unica *subiecti* ratio tam simplex est, & invariabilis, ut quamvis discrimen latum sit inter receptaculum & obiectum, nec non inter recipiens in se ac ad se, & obiectum materiale ac formale, &c. tamen veræ species non dantur *subiecti*, nec modorum differentiarum nisi aut mancæ aut alienæ.

27 *Adjunctum* illud est quod rei ex causis existenti, vel substratæ adjungitur: sive sit receptum sive occupatum, sive inhærens sive adhærens, sive proprium sive commune.

28 In istis argumentis consentaneis, *categoría* est eorum omnium quæ unum vel idem dicuntur, vel communis locus continens primos & simplices fontes omnis unitatis vel identitatis: quæ enim dici solent *eadem genere* sunt eadem materia & forma communi sed non ultima; *eadem* (ut loquuntur) *specie* sunt eadem ultima forma communi; *eadem numero* eandem habent formam singularem; *eadem tempore* idem habent *adjunctum*; *eadem loco* idem *subiectum*.

29 Ex iisdem etiam fontibus oritur secundario diffociatio rerum inter se: quæ enim non sunt *eadem causis*, *effectus*, *subiectis*, vel *adjunctis*, illa diffociantur, vel dissentiunt inter se; idque levius aut gravius pro ratione distantiarum quam habent ab unitate.

unitate. in omnibus autem binis rebus est & consensio & dissensio; consensio per affirmationem unitatis, dissensio vero per negationem ejusdem.

30 Cum *Dissentaneorum* ratio in dissociatione aut divisione consistat, & eorum unum in sua propria natura non pendeat ab altero qua *Dissentaneum* est, quoad esse, existere, vel sciri, idcirco sunt æqualis luminis & æqualium utrinque virium in arguendo; quapropter etiam uno nomine, unaque definitione per singulas species continentur. quæ omnia longe aliter se habent in *consentaneis*. in ipsa tamen naturali accommodatione qua eorum affectio exercetur, illustrant sese mutuo vi ipsius dissensionis.

31 Dissociatio rerum duplici gradu fit: quædam enim ita dissociantur ut possint consociari, quoniam externe tantum dissentiant & sola ratione, vel respectu alicujus argumentalis affectionis, in qua convenire possent ex natura sua: & hæc appellantur *diversa*, quia quasi divertunt & secedunt paululum à se invicem sine alienatione constante: Quædam autem ita dissociantur, ut non possint consociari vel conjungi, quoniã interne etiã dissentiant, ac reali natura sua, id est, ipsa materia vel
forma :

forma: & hæc vocantur *opposita*, quia non divertunt solum unum ab altero, sed & alienationem talem inter se exercent, ut positio unius obstat cæterorum vel alterius positioni, in eadem re, secundum eundem respectum, partem, eodem tempore.

32 *Opposita* semper debent ita considerari ut lex illa observetur, *eidem secundum idem, ad idem, & eodem tempore*. alias non dissentiunt re: sic autem considerata, tam realem habent dissensionem, ut unius affirmatione cogitata & statuta, alterius negatio cogitetur & statuatur necessario, contraq; uno negata cogitato, alterius alicujus affirmatio statuatur. quæ simul affirmantur, aut simul negantur, non sunt *opposita*

33 Eorum quæ re dissentiunt quædam longius à se invicem distant, & remotiore solo genere continentur, atque adeo leviores habent oppositionem; non fit enim directe per proximas formas propter illam separationem, unde etiam *disparata* dicuntur, quasi disseparata, quorum unum multis pariter vel eadem ratione potest opponi, quia per illam distantiam remotam locus datur interventui multorum; & nihil est quod separatur ab una sola re: quædam continentur sub proximo genere & sub eo pugnant quasi

quasi cominus contra se invicem per suas proximas formas, unde *Contraria* dicuntur, quæ duobus plura non sunt, quia licet unum à pluribus æque separari possit, non potest tamen ferri in plura ita ut recto quasi intuitu vel facie ad faciem se invicem petant; neque proximis formis opponi possunt quæ pariter opponuntur aliis remotis.

34 *Contraria* est rei positio tum positioni alterius cum illo pugnantis, tum etiam ejusdem rei negationi : illa sunt *contraria affirmativa*, hæc *negativa*.

35 *Contraria affirmativa* vel ita opponuntur inter se ut consensionem summam habeant dissensionis suæ quasi fundamentum substratum, quæ unum ad alterum refertur ; vel pure & directe pugnant unum adversus alterum : illa dicuntur *relata*, hæc *adversa*.

36 *Relata* cum ita considerantur ut oppositionis lex (de attributione *eidem*, &c.) observetur, tum sunt contraria propter contrarium utrinque situm; cum vero considerantur ut duæ res inter se mutuo affectæ, tunc maximum habent consensum, ut mutuam coexistentiam causantia.

37 Tota natura unius relati (qualis) fluit ab affectione alternante qua spectat

per suas spectat alterum & ab illo spectatur, ita ut
dicuntur unum alterius (per mutuas quasi vicissi-
tudines) causa sit & effectum, duæ sunt
enim partes omnis relationis; quarum
una fluat ab uno termino, & altera ab al-
tero, ac in oppositum fertur, ex quibus
una affectio mutua coalescit.

38 In *relatis* igitur quoad ipsam affe-
ctionem alternantem totam non est prius
& posterius, sed simul sunt natura: quia
unum non magis alterius est causa vel ef-
fectum, quam alterum est ejus.

39 Quoniam vero essentia unius fluit
ab altero, non tantum æque manifesta
sunt, ut omnia *Dissentanea*; sed etiam ut
causæ ratio postulat, scientia unius ori-
tur semper ex alterius cognitione.

40 *Adversa* nullam consentaneam af-
fectionem habent admixtam (ut *relata*)
sed perpetuo pugnant quocunque modo
considerantur, idque in linea directa qua-
si ex diametro.

41 *Adversa* omnia (qua talia,) sunt
immediata. cum enim opponuntur me-
diis, non sunt *adversa* sed *disparata*. virtus
media opponitur adverſe generi vitiorum
extremorum, sive nominato sive innomi-
nato; extremis ipsis tantum disparate.
sic liberalitas adversatur illiberalitati
sumptæ

16 G. AMESII *Demonstratio*

sumptæ generatim, avaritiæ autem & effu-
sioni speciatim consideratis opponitur
tantum disparate.

42 In *contrariis negantibus* non sunt
duæ res positæ, ut in *affirmantibus*, sed af-
firmatio & negatio unius ac ejusdem.

43 Hæc autem negatio vel est infinita
quæ negat illam rem ubique, ac potest
affirmari de qualibet alia re præter illam
quam negat, & tum sunt *contradictoria*
vel negat eam tantum in illo subjecto, in
quo per naturam potest inesse, & tum sunt
privantia; unde sequitur *privantia* maxi-
me omnium dissentire: quia privatio tol-
lit rem cum inimicitia tam adversa ut
nihil aliud in ejus locum relinquat, quod
contradictio non facit.

44 Ut ad *consentanea* omnes modi iden-
titatis, sic ad ista *dissentanea* simplices
omnes differentię modi debent referri.

45 Res ex causis existentes adjunctis
ornatæ, & à cæteris rebus disjunctæ, inter
se committi solent, ut eorum æstimatio
fiat secundum aliquod tertium in quo con-
sentiunt vel dissentiunt: unde *comparata*
dicuntur, & res ipsæ, & rationes illæ in
quibus conferuntur.

46 *Comparatorum* unum non est natura
sua notius altero (quæ *consentaneorum* est
ratio)

& effectio) neque luminis æqualis quoad res
 onitus (ut omnia *dissentanea*) nedum ut es-
 sentialis unius ratio pendeat ab alterius
 in cognitione per alternationem æqualem
 sed absque in *relatus*) sed comparationis vi quasi
 m. Libra æstimatio utriusq; quoad rationem
 infinitam qua comparantur æque nota fit utrin-
 potestue. quamvis ex rerum natura ante ex-
 illam locata alterum altero alicui notius esse
 entia solet. Quemadmodum autem in rei pon-
 to, inere ac valore æstimando aliquando
 in signum appositum vel impressum satis
 maxi habetur, sæpe tamen ad bilancem voca-
 o tol-ur, & ipsa in una lance locata, opponi-
 sa utur in altera pondus idoneum ad libran-
 quodum: sic se res habet in collatione ra-
 tionum.

iden- 47 Duo igitur sunt modi comparatio-
 plices his, aliquando enim implicite fit & sæpe
 rri. per notam aliquam brevem, unam vel
 nstis plures: aliquando explicatius in partibus
 inter disjunctis, quarum una *propositio* dicitur,
 natio argumentum ut plurimum complexa, al-
 con- cetera *redditio* nominatur, rem argutam
 arata continens maxima ex parte; quamvis ea
 læ in sit aliquando explicationis ratio ut *red-*
 ditionis nota tribuatur argumento, &
 natura *propositionis* rei argutæ, ut in illis *majo-*
 m est rum formis, *non solum sed etiam.*

48 Hoc

48 Hoc etiam est proprium *comparatio-
rum*, ut eorum unum si fingatur, non al-
terum tantum fictum arguat (quod om-
nium argumentorum commune est) se-
& verum alterum.

49 Instituitur autem omnis compara-
tio vel in gradu seu mensura, quæ est
quantitas logica, & tum est *paritas* vel *im-*
paritas; vel in ipsa natura terminorum,
quæ est *qualitas* logica, & tum est *simili-*
tudo vel *dissimilitudo*.

50 *Paria* sunt, quæ una mensura five re-
ali five mente concepta mensurantur: ita
ut æquilibrium faciant inter pendendum

51 Si ad unam mensuram non conve-
niant, tum sunt *imparia*: illud cujus men-
sura excedit *majus*, & cujus exceditur
minus.

52 *Similia* sunt, quæ eandem habent
naturam, vel essentialem vel adjunctam.
quoniam vero eadem natura proprie non
potest esse duplex, vel simul in duabus
rebus, idcirco hæc identitas est in *propor-*
tione tantum, qua una res habet illam
naturæ rationem pro sua portione, & al-
tera etiam pro sua.

53 In explicata similitudine termini
aliquando quatuor sunt re ipsa distincti,
& tum similitudo *disjuncta* dicitur: ali-
quando

quando vero non re sed ratione tantum
non alunt quatuor distincti, & tum continua
od omominatur, quia proportio continuatur
st) seer repetitionem secundi.

54 Quorum natura non est eadem in
npara proportionem, sed diversa, illa sunt *dissimi-*
uæ estia. eadem igitur res quæ absolute consi-
vel *im*eratae sunt *diversa*, comparate spectatae
orum sunt *dissimilia*.

similia Haftenus de Argumentis primis.

55 Orta, ex *primis* tanquam ex radi-
ive rebus exsurgunt: quibuscum etiam ean-
r: itadem vim habent arguendi, sed secunda-
ndumtio & symbolice, id est comprehensive &
convenotarum instar.

56 Horum autem alia simplicem ha-
menent ortum, ex uno aliquo *primo*, ut *Con-*
editurjugata & *Notatio*: alia compositum ex
abentplurium combinatione, ut *Distributio* &
stam*Definitio*.

57 In *conjugatis* est deductio nomi-
e nonnum quæ eodem jugo vel nexu continen-
uabus-tur: quorum unum comprehendit natu-
ropor-ram absolutam vel abstractam, aliud na-
illamram dependentem vel concretam, &
& al-tertium naturam activam, una cum ejus
mini modo à prioribus fluente.

58 In *notatione* ratio redditur cur talis
nōres tali nota designetur.

59 Sequun-

59 Sequuntur illa *orta* quæ comprehendunt *prima* magis recte, magisq; composita ratione, ita tamen necessaria ut constituent perpetuam *reciprocationem* non axiomaticæ tantum veritatis, quam sapientiæ lex in omnibus præceptis artium requirit; nec mutux solum relationi qualis reperitur in omni argumentorum pari; sed communis essentix quæ est harum rationum propria, quæ realem rerum naturam notat.

60 Cujusvis autem rei natura spectatur vel ut communis est pluribus, vel ut in se consistit ab aliis remota: illa docetur in *distributione*, hæc in *definitione*: illa enim tributionem indicat communem, hæc fines seu finitionem statuit propriam.

61 *Distributio* duo continet, viz. commune aliquid, unde *totum*; & commune pluribus, unde *partes*. *Totum* continet *partes* communitate unius formæ; partes divisim consideratæ distinguunt totum (quæ proprie dicitur *distributio*) & collective sumptæ constituunt totum, quæ est *inductio*.

62 Necessè autem est ut *partes* consentiant in eo quod commune habent, & dissentiant vel differant in eo quod sunt plura unde est quod partes consentire debent cum toto, inter se autem dissentire, & quod
magis

magis hoc fit, eo fit accuratior *distributio*,
maxime autem consentiunt cum proximo
toto, & sub eo maxime dissentiunt per
contrarietatem; quæ propria est ratio
principatus illius quem Dichotomia ob-
tinet in distribuendo.

63 Pendet natura *distributionis* magis
ex affectione *partium* ad *totum*, quam ex
illa quam habent inter se: atque adeo non
ex *dissentaneis*, sed ex *consentaneis* distin-
ctiones *distributionis* petuntur.

64 Quando igitur plures causæ distin-
guuntur inter se in affectione ad unum
effectum, vel plura effecta in affectione
ad unam causam, vel plura subjecta in af-
fectione ad unum adjunctum, vel plura
adjuncta in affectione ad unum subje-
ctum, tum pro ratione illarum distincta-
rum rerum distributio dicitur esse ex
causis, Effectis, Subjectis, Adjunctis.

65 Quia vero essentialis consensus est
proprie inter causam & effectum, & in eo
genere excellunt istæ distributiones quæ
sunt *integri in membra*, aut *generis in spe-*
cies, in istis igitur solis exquisita ratio
motus & partium apparet.

66 In *distributione integri in membra*,
membra sunt causæ singulares, rectæ, ac
inter se compactæ, ac in unum redactæ,
sed

sed ita ut actu contineantur ab integro cui dant essentiam, & in quo existunt. materia igitur & forma *integri* conflatur ex materia & forma omnium *membrorum*.

67 In *distributione generis in species*, genus est nota causarum essentialium communium: existit igitur in singulis *speciebus* dans illis essentiam, & in omnibus communicans illis eandem essentiam: tota igitur essentia *generis* est in singulis *speciebus*; sed tota communitas vel totum genus proprie non nisi in cunctis.

68 Nota causarum communium primarum est *genus generalissimum*, nihil enim habet prius, mediarum nota est *subalternum genus*: specierum eadem est ratio nam nota effecti medii est *species subalterna*, infimi vero est *infima* vel *specialissima*.

69 *Definitio* explicat naturam propriam rei definitæ, idque vel à causis tantum essentialibus communibus, quæ generi comprehenduntur, & propria insuper forma si queat haberi, vel ab aliis etiam argumentis reciprocis. illa *definitio* est *perfecta*, hæc *imperfecta* vel *descriptio*.

70 Extra artificium rei nihil arguere potest; nisi proficiscatur ab eo qui novit artificium, & ostendit quod novit. hoc autem à quacunque persona quocunque modo fiat

ro cuius generis est, & *testimonium* vocatur.
 71 *Testimonium* igitur ipsum in se con-
 sideratum, (id est, affirmatio seu negatio
 um. testantis de re testata) nihil habet artis aut
 es, & virtutis arguendi, sed fulciri debet *argu-*
 com-*mentis artificialibus*; tantum autem valet
specie quantum & notitiæ & simplicis veracita-
 nibus in teste apparet. aliud maiorem, aliud
 am: totum minorem, aliud nullam vim habet.

ngulis 72 *Reciprocatio* est cum rei propositæ
 totum artificialia argumenta spectantur & ad-
 eruntur, ad testimonii ac testis veracita-
 m primam arguendam.

l enim **A**RGUMENTA jam inventa debent ad
 balterum inter se disponi. Hæc igitur *Dispo-*
 ratio est Logicæ pars altera.

balterum 74 *Dispositio* autem argumentorum
 dissimulavorum, vel eo tendit ut iudicium de
 propriam fiat, quod ex dispositione naturaliter
 tum emanat, quasi ex flore; vel ut memoria
 generis sint retineri: hi enim tres actus ratio-
 per foris sunt, invenire, iudicare, & memoria
 iam ar- inere, quibus tres interni sensus inser-
 est per- unt, phantasia, cogitativa facultas &
 . memoria sensitiva: secunda igitur logicæ
 tere per- s rectissime dividitur in *Judicium* &
 vit arti- *methodum*.

c autem 75 Quod iudicio subicitur vel clarum
 odo fia- & per se vel sua luce manifestum, vel
 uniu- B obscu-

obscurum & dubium: de manifestis iudicium statim fertur cum proponuntur, de dubiis amplius deliberatur & discursu mentis habetur: unde *iudicium* accuratissime dividitur in *Axiomaticum* & *Dianoeticum*.

76 *Axioma* proprie notat eam sententiam, quæ omnium approbatione digna putatur (vox enim existimationem & dignitatem sonat; & non male vertitur *pronunciatum honorariū*) cum igitur & illud complectatur quod *Enunciatum*, *Enunciatio*, *Pronunciatum*, *Pronunciatio*, &c. & simul etiam indicet, quænam sententiæ ex hac doctrina iudicentur, illæ nempe quæ non indigent approbatione, sed per se fide dignæ sunt; idcirco aptissima vox est quæ huic dispositionis parti accommodatur.

77 Cum *axioma* semper lucem clarior præ se ferat, proponit tantum vel declarat argumenta illa quæ vinculo aliquo inter se connectuntur; neque probat quicquam sed iudicat rem esse, vel non esse id est, declarat & exponit.

78 In hac autem dispositione argumenta vel componuntur inter se vinculo affirmato & tum *axioma* dicitur *affirmatum*, vel à se invicem dividuntur vinculo negato, & tum dicitur *negatum*. quod est
identyl

idem axioma & affirmetur & negetur
tum est *contradictio*.

79 Si componantur res in natura com-
positæ, vel dividantur res in natura divi-
sæ, tum axioma est *verum*: si vero com-
ponantur res in natura divisæ, aut com-
positæ dividantur, tunc est *falsum*.

80 Si quæ componuntur mutabiliter
convenient, axioma est *contingens*, & judi-
cium ejus est *opinio*, per *opinionem* autem
& illud non debet intelligi vacillans & dubia re-
rum perceptio, nedum assensus retentio
& suspensio, quomodo in usu vulgari sæ-
pe usurpatur, sed notio, ex contingenti
mutabilique rerum in axiome disposi-
tarum natura, in mente cum assensu con-
cepta: quæ sæpe est certa, præsertim de
præteritis & futuris, quibus etiam adhæ-
ret quædam necessitas, ratione contrarie-
tatis facti & non facti; sed hæc est alte-
rius axiomatis proprie, non ejusdem.

81 Si quæ componuntur immutabili-
ter convenient, nec esse aliter possint ex
natura sua, tum *axioma* est *necessarium*.

82 Necessitas veritatis hoc in loco de-
bet intelligi illa quæ est axiomatis pro-
positiva: præter quam duæ sunt aliæ necessi-
tates Logicæ, quarum una est *coactionis* in
quod efficiendi modo, & altera *consequentie* in
identyllogismo.

83 Hujus necessitatis tres habentur gradus, qui notis honorariis designantur, primus est $\chi\tau\iota$ παντός, quo requiritur ut axioma sit omnino, ubique, & semper verum, excludens & falsa commenta, & contingencia, quæque sunt ex parte tantum vera; quæ ideo *lex* dicitur *veritatis*. Secundus est $\kappa\alpha\theta'$ αὐτὸ, quo requiritur insuper ut partes axiomatis inter se sint essentialles, idque per se, non per aliud, excludens omnia adventitia, ut cuique rei tribuat quod essentiaæ suæ debetur; quæ ideo *lex* dicitur *justitiæ*. Tertius est $\kappa\alpha\theta\omicron\lambda\epsilon$ πρῶτον, quo requiritur adhuc, ut partes inter se convenient, primo & æqualiter vel reciproce, (sic ut aliud in eo genere prius enunciari non possit, nec illud de alio) excludens confusiones & tautologias, quæ ideo dicitur *lex sapientiæ*.

84 Hæ tres leges debent observari in omnibus artium præceptis; neque ulli axiomatici conveniunt omnes, nisi præceptum sit alicujus artis, neque ulli, nisi per accommodationem talis præcepti, vel deductionem ex illo.

85 Hujusmodi axiomaticum judicium est prima verissimaque *scientia*, deductio aliorum axiomaticum ex illis est *sapientia* humana.

Tales

Tales fuerunt communes axiomatis affectiones. sequuntur species.

86 In axiomatica dispositione vel unus directus & simplex actus mentis est, quasi una linea recta duo argumenta complectens (quo modo omnia argumenta præter plenas comparationes & distributiones disponi possunt) & tum *axioma* dicitur *simplex*; vel compositus, quasi linea curva faciens quandam circuitionem, & tum *axioma* dicitur *compositum*.

87 *Simplicis axiomatis* vinculum vel forma est in verbo; verbum autem grammaticum non debet hic intelligi (quamvis eo etiam exprimi soleat vinculum una cum consequente vel ejus parte) sed logica verbi vis mente concepta; qua argumenta disposita inter se conglutinantur & *axioma* totum viget ac animatur.

88 Mens differentis simpliciter enunciando, vel spectat totum illud in communi cui aliquid attribuit, & *axioma* est *generale*, ubi & consequens & modus attribuendi debent esse communes: vel partem ejus tantum & quasi speciem, quod efficit *axioma speciale*, in quo pars illa vel incerte ac dubie notatur, quod *axioma particulare* constituit; vel singulariter, & proprie designatur, quod est *axioma proprium*.

89 *Generalis* affirmatio, quoniam includit totum antecedens, contradicitur aliquo modo per exclusionem totius; sed non immediate nec efficaciter ad constantem divisionem veri à falso, nisi per exclusionem partis alicujus, quod maxime directe fit per *axioma particulare* oppositum, *particulare* unum oppositum alteri non contradictionem facit sed distributionem: non enim idem subjectum necessario designant; atque adeo non affirmatur & negatur idem illa ratione: sed ubi pars incerta affirmatur, ut contradictio fiat, totum debet negari per *axioma generale*, & sic è contra. tunc autem semper dividitur verum à falso, ita ut verum ab una parte stet, ac falsum ab altera.

Hactenus de Axiomate Simplici.

90 Quando argumenta duobus plura in eodem axiomate disponuntur, vel duorum dispositio multiplex est & circumducta, tum vinculum non potest esse verbum unum, sed conjunctio plurium, quæ maxima ex parte grammaticis conjunctionibus, aliquando vocolis etiam relativis notatur; hoc igitur axiomatis genus *compositum* vocatur, ubi conjunctioni adhæret affirmatio, negatio, & contradictio, quæ dividit semper verum à falso.

91 Con-

91 Conjunctio vero aut sensum conjungit, una cum verbis, aut verba sola conjungit, sensum vero disjungit: si sensum conjungat, *axioma* dicitur *congregativum*; si vero verba tantum, *segregativum*.

92 Quæ sensum conjungit vel id necessario facit, partem unam alligans alteri quasi attrahente nexu, quod *axioma* est *connexum*: vel non necessario, & sine dependentia ulla partes inter se collateraliter tenentur quasi jugo vel copula æquali, quod genus axiomatis dicitur *copulatum*.

93 In *axiomate copulato* illa præcipue & maxime proprie conjunguntur quæ vel solent vel possunt separari (ut Cæsar doctus fuit & pugnax) cujus dispositionis vel vinculi nota vel est conjunctio grammatica copulativa (ut, *ac*, *&*, *etiam*, *item*, *nec non*, *quoque*, *que*, *atque*, *itemq;* *neque*) vel adverbia cum conjunctionibus conjuncta, (ut, *simul*, *una*, *pariter*, &c.) vel denique relationum illarum particulae, quæ pertinent ad plenas comparationes, sive sint qualitatis sive quantitatis.

94 Tota vis *axiomatis copulati* est in ipsa copulatione: verum igitur non est dicendum, nisi in copulatione partes omnes veræ sint: falsum vero si vel una sit falsa. æque igitur contradicitur copulato per

unius partis exclusionem, ac per omnium
remotionem: imo talis remotio non est
copulationis vel copulati axiomatis, sed
partium negatio, quæ non semper dividit
verum à falso.

95 In *connexo axioma* disponuntur
illa, quæ inter se concatenatione quadam
cohærent, continua vel contigua serie, quæ
unum alterum post se trahit aut inferit
quadam necessitate. exprimitur hæc illa-
tio per conjunctionem connexivam *si, si, si*
&c. vel per relationem consequentiæ, *cum*
hoc, tum etiam illud.

96 Connexionis necessitas hic specta-
tur sola: quæ potest esse vera ex partibus
falsis, quemadmodum & falsa ex partibus
veris, quoniam ex vero nil nisi verum, ne-
tamen ex quolibet quidlibet sequitur a-
pendet, contradictio igitur est per quam
libet consequentiæ negationem.

Hæc de Congregativo Axioma.

97 Conjunctiones segregativæ vel segre-
gant non necessario, ea quæ solent vel possunt
convenire discernentes, unde *axioma*
dicitur *discretum*, præcipue ac proprie con-
tinens diversa: vel necessario, ea quæ non
possunt convenire per disjunctionem sepa-
rantes, unde *axioma* dicitur *disjunctum*,
præcipue ac proprie opposita disponens.

98 Dis-

98 Discretæ conjunctionis vel sejunctionis notæ sunt, *autem, est, at, interea, interim, ut, vero, verum, nunc tamen, et, si, tamen, si, quamvis, extraquam, præ, exquam.*

99 Discretio fit proprie per unius partem affirmationem (realem vel fictam) & alterius negationem: quæ ambæ debent esse veræ in vero *discreto*; cum autem hoc modo segreget ea quæ videri potuerint conjuncta, in distinguendo præcipue adhibetur, & contradicit *copulato connexoque*, vel potius contradictionis eorum est conspectarium.

100 *Disjunctum axioma* sic appellatur *χωρὶς ἐξ ὁχλῶ*, quia necessariam disjunctionem per se ferre solet, potest autem *disjunctum axioma* esse necessariae veritatis, ex partibus non necessariis, & non necessariæ, ex parte aliqua necessaria. hujus enim axiomatis veritas pendet ex necessaria partium disjunctione; sicut veritas connexi ex earum simili connexione.

101 Hic significatur unum esse verum & non nisi unum: quia non est legitime *disjunctum axioma*, si ullæ partes inter se convenient, nec verum, si enumeratio non sit plena: ex hac autem enumeratione plena, argumenta disposita rationem habent oppositionis immediatæ.

102 In distributione generis in species si ratio habeatur consensionis quæ est inter totum & partes, *axioma est copulatum*: sed prout spectatur partium inter se dissensio, *axioma est disjunctum*.

Hactenus de Judicio Noetico, sequitur de Dianetico.

103 Cum veritas aut falsitas axiomatis non est per se clara, sed obscura vel dubia, siue in se, siue ipsi cui fides ejus est facienda, tum *quæstio* sit: circa quam exercet se mens hominis cursitando, vel transmittendo se ab uno ad aliud, ut faciat rem claram, aut inferat ei lucem; hæc est dianetica ratio *sylogismi*.

104 Illatio *sylogismi* semper est necessaria vi dispositionis, quamvis nulla sæpe pars ejus in sese considerata necessario sit vera: hæc est *necessitas consequentiæ*, & necessitas ex *suppositione* vel *hypothesi*.

105 Quæstio inferenda continet semper argumenta duo; de quibus non liquet utrum conjungenda sint an potius disjungenda. hoc ut appareat tertium aliquod argumentum adhiberi debet, quod cum illis duobus dispositum illorum concordiam aut discordiam palam efficere possit: tria igitur sunt argumenta in omni *sylogismo*; non pauciora, neque plura possunt esse:

esse : quia tum inferrent etiam plura, non unum illud quod in dubium vocatur : unum tamen argumentum variis terminis contineri potest : sicut etiam argumenta varia sub uno termino sæpe latent, qui variam habet significationem.

I. 6 Tertium argumentum disponendum est cum utraque parte quæstionis, ut lucem & vim adferat illi dispositioni ac affectioni, quam habent inter se. disponitur imprimis cum consequente (saltem) ejus parte, quæ præcipue constituit quæstionem; & illa dispositio præponitur tanquam fundamentum ratiocinationis, unde *propositio* vocatur; ex qua assumitur tertium argumentum, & vel per se, vel cum antecedente parte quæstionis secundo in loco disponitur, quæ pars idcirco *assumptio* nominatur : ex quibus infertur quæstio ipsa, ratiocinationem totam claudens, unde *conclusio* dicitur.

107 Partium harum deest aliquando una, ut in *enthymemate*, ad illas etiam aliz nonnunquã accedunt, ut in syllogismorum implicatis formis, *Sorite* & *Dilemmate*; sed revocari semper debet ratiocinationis vis ad unicam syllogismi formam : præter quam nulla est alia dispositio, cujus vi, necessario consequentia vel conclusio efficiatur.

108 Dispositio quæstionis cum argumento tertio, est vel plane simplex & per partes consequentis nempe in propositione & antecedentis in assumptione, cujus rationis *sylogismus* est *simplex*: vel composita, totius nempe quæstionis in propositione, quæ ratio est *compositi sylogismi*.

109 Si tertium argumentum in *simplici sylogismo* contentiat cum utraq; parte quæstionis, tum sylogismus debet omnibus partibus affirmari: si cum consequente sola tum sola propositio, si cum antecedente sola, tum sola assumptio affirmatur & pars reliqua una cum conclusione negatur; quæ enim in aliquo tertio conveniunt, conveniunt etiam inter se, & quæ in eodem tertio dissentiant, dissentiant etiam inter se. ex utraque antecedentis parte negata nullus conficitur sylogismus: quoniam illud quod dissentit ab utraque parte quæstionis, neque consensionem neque disensionem eorum inter se ostendere potest: similis est ratio utriusque particularis, nullam enim connexionem habent, sed scopas dissolutas & quatuor argumenta.

110 In simplici dispositione prima illatio est quasi à specie ad genus & dicitur *sylogismus contractus*, quia tali forma semper

per fere occurrit; in quo tertium argumentum est species vel quasi species prioris termini in quaestione: atque ideo præcedit in utraque parte; est enim angustior utroq; termino: ideo etiam assumptio affirmatur, in qua antecedens pars quaestionis tribuitur tertio argumento tanquam speciei suæ: idcirco etiam conclusio est particularis, quia species non infert secum genus nisi ex parte, vel particulariter ut pars ejus.

111 Secunda illatio est quasi à genere ad speciem, & vocatur *primus explicatus*; argumentum enim est quiddam confusius quam vel consequens vel antecedens; atque ideo sequitur in utraque parte; ideo etiam concludit semper negative, quia consensio generalis non efficit consensionem specialem, sed dissensio generalis diffensionem efficit specialem.

112 Tertia illatio est quasi ab affectione medii alicujus inter genus & speciem, ad affectionem eorum inter se, & dicitur *explicatus secundus*; in quo argumentum tertium est angustius quid, & quasi species consequentis, atq; ideo præcedit in propositione, & latius quid vel quasi genus antecedentis, atq; ideo sequitur in assumptione: quia consensio medii cum superio-

re

re non efficit illud cum inferiore consentire, nisi idem etiam cum inferiore consentiat; neq; dissensio ejus ab inferiore, & consensio cum superiore, facit ut illa inter se dissentiant, ut *animal, homo, equus.*

113 In istis explicatis quoniam consequens pars quæstionis habet rationem vel generis vel speciei ad tertium argumentum, & ejus vi debet applicari ad antecedentem, ideo propositio debet esse generalis; vel propria quæ ad generalis rationem accedit: conclusio autem est vel specialis vel propria, si antecedentis alterutra pars talis fuerit: quia medium nullum affectionem extremorum inter se ostendere potest ulterius quam afficitur ipsum erga utrumque.

Sic fuit Syllogismus Simplex.

114 In composita syllogismi dispositione quæstio & argumentum simul ingrediuntur propositionem: necesse ergo est, ut tota vis illationis in eadem comprehendatur: hoc vero fieri non potest in simplici axioma, nec proprie in negato; quare *syllogismi compositi* propositio debet esse affirmata & composita.

115 Ex propositione vel assumitur tertium argumentum, ut concludatur quæstio: vel tollitur tertium argumen-

tum

tum in assumptione ut tollatur quaestio in conclusione: tollere autem est contradictionem ponere maxime directam.

116 Requiritur etiam ut necessitas sit in illatione: hæc vero non proprie inest axiomati copulato, aut discreto, illud enim congregat, hoc segregat non necessario: in connexo autem necessaria est connexio; & in disjuncto est necessaria disjunctio: *sylogismi* igitur *compositi* propositio est aut connexa aut disjuncta, atq; adeo *sylogismus* ipse vel *connexus* vel *disjunctus*.

117 In axioma connexo quia consequens semper perhibetur verum idq; non absolute & simpliciter, sed ex suppositione antecedentis; idcirco non sequitur ratio, à remotione antecedentis ad remotionem consequentis, aut à positione consequentis ad positionem antecedentis; ex falso enim verum sequi potest: sed à positione antecedentis ad positionem consequentis, qui est *connexus primus*; & à remotione consequentis ad remotionem antecedentis, qui est *connexus secundus*, quia ex vero nil nisi verum sequitur.

118 In disjuncto axioma, quia necessitas non est ex suppositione aliqua sed absoluta; ideo valet hic illatio à remotione unius (sive antecedentis sive consequentis)

quentis) ad positionem alterius, qui est *disjunctus primus*, & à positione unius ad remotionem alterius, qui est *disjunctus secundus*: ratio prioris est quia in axioma disjuncto significatur unum esse verum: ratio alterius est, quia unicum.

119 Post *Judicium* sequitur *Methodus*; memoriâ enim non recte tenentur, nec ad memoriam recte disponuntur, de quibus prius non recte judicatur.

120 Ad *methodû* igitur tam *inventio* quâ *judicium* concurrunt: & hac ratione *methodus* ultimo in loco docetur & exercetur.

121 Dispositio est axiomaticum proprie, non argumentorum, nisi qua in axiomaticis includuntur; neque syllogismorum, nisi quatenus axiomatis inserviunt.

122 Hæc axiomata debent semper esse homogenea, id est, ad eundem finem, & ad idem objectum sub eadem communi ratione spectantia.

123 Inter illa *methodus* observat ordinem prioris ac posterioris.

124 Prius axioma cum posteriore conjungitur in *methodo* vi conjunctionis axiomaticæ, vel expressæ vel implicitæ.

125 Prius in *methodo* est, quod clarius est, & lucem adfert prærequisitam ad sequentium intellectum. tale autem est, quod prius est natura.

126 Prius

126 Prius & clarius natura, est vel causa respectu effecti, vel subjectum respectu adjuncti, vel commune respectu minus communis.

127 Cum autem progressio naturæ sit ab intentione finis, per media, ad assequutionem finis intenti; sic etiam artificiosa progressio est à fine & officio totius indicato per partes, ad finis & totius perfectionem.

128 Resolutio igitur & compositio non sunt duæ methodi, sed duæ actiones, quæ possunt in uno axioma exerceri, & in hac unica methodo quodammodo observantur ambæ.

129 Cum scopus differentis non est simpliciter docere, sed delectare, movere, decipere, tum *crypsis* hujus methodi est adhibenda, transponendo, egrediendo, commorando, & omnia ad consilium dicentis, & auditorum ingenium prudenter accommodando.

PER Logicam hunc in modum exercitam, intuemur quicquid rationis ullo modo circa ens quodcunque versatur. Occurrunt enim primo simplicia rationis, deinde eorum dispositio: simplicia illa vel sunt in ipso artificio & fabrica rei vel

vel extra illam. primo artificium rei nosse oportet priusquam testimonium de illa vel accipiamus vel perhibeamus. simplicia in artificio rerum sunt vel primaria, vel secundaria quæ ex illis oriuntur. Illa primo intuemur ut sunt in sese, antequam comparemus cum aliis. & in sese prius quid sint, quam quid non sint. quid sint, tam in essentia & existentia, quam in subsistentia, complementis & ornamentis. ubi sic intuiti sumus quicquid ad rem consummationem spectat, inde videmus non esse rem aliam, sed differre ab omnibus; ab aliis leviori dissensione, ab aliis maiore: neque tantum ab aliis rebus differre, sed etiam à nihilo, vel negatione sui. Post contemplationem hanc, quam consideravimus quid res sit, & quid non sit, comparemus eam cum aliis vel in gradu, vel in natura sua, & reperimus æqualem, vel inæqualem, similem vel dissimilem. Cum sic intuiti sumus illa quæ prima sunt in artificio rei, secundariis quadam consideratione ad ea deflectimus quæ ab iis oriuntur: contemplantes denominationem rei, ab argumento aliquo essentiali vel complementali, una cum nominis ejus ad alia cognatione: deinde communitatem illam, quam eadem res habe

ei nos habet in consentiendo cum multis : quode illamodo effectum unum sit respectu multarum causarum, vel una causa respectu primarum multorum effectorum, vel unum adiunctum respectu multorum subjectorum, vel, ante unum deniq; subjectum respectu multorum adiunctorum. Hac autem in consideratione, videmus rem esse integrum, con- tam insistentem in suis membris, quæ nihil aliud am- sunt nisi symbola, seu comprehensiones ad causas: deinde ut speciem certi generis, demus quod continet easdem speciei causas, quas omnia membra continent integri, sed alio modo. b alii. Postremo postquam prima & secundaria us dis- contemplatione rem sumus intuiti, tam ratione intra quam extra, sursum deorsumque, & , quæ ad latus speculando, & naturam ejus pe- id non minus quasi pervasimus ac penetravimus, in gratum limitamus illam, & certa definiti- æquatione fines essentia circumducimus: eosque issimi vel proprios designamus materia scilicet a quæ & forma, in definitione perfecta: vel quasi ndari circumscriptione linearum quousque per- timus tingant ostendimus in descriptione. Post s deno- horum omnium contemplationem, tum aliquæ de rei natura vel perhibere testimonium um no vel accipere licet secure.

deinde Hæc simplicia rationis postquam in- em reventa fuerint, congruenter naturæ suæ habere dispo-

disponimus: idq; vel primario ad iudici-
um vel secundario ad memoriam. Ad ju-
dicium tentandum disponuntur argu-
menta prout sua propria luce apparent; &
in re manifesta sententia statim fertur
sive illa jungantur, sive disjungantur
sive simpliciter, sive compositè hoc fiat
si vero in dubio res versetur, tum ad lu-
cem & fidem faciendam, auxilium peti-
tur à tertio aliquo argumento, quod cum
illis disponitur, vel singulatim, ut in sim-
plici syllogismo, ut lumen singulis admo-
veatur; vel conjunctim, ut in composito.
Post quam rerum coagitationem, certum
iudicium fertur tanquam de re manifesta.

Secundaria dispositio ad memoriam est
in methodo: qua disponuntur argumenta
axiomatis inclusa, & vel per se, vel op-
aliorum iudicata, eo ordine quem habent
in sua natura.

Videntes igitur Logicæ virtutes, sedulo
studeamus oculum rationis nostræ per
hanc propriam ejus regulam directum
habere, & exerceamus nosmet ipsos ad
hanc rationem, ut omnia in omnibus dis-
tincte contemplari, certo judicare, &
constanter meminisse possimus.

F I N I S:

Guilielmi Amesii

Disputatio

THEOLOGICA

adversus

Metaphysicam.

PLATO in GORGIA.

μηδ' ἐμπειρία τέχνην ἐποίησα, ἢ δὲ
ἀπείρία τυχὴν.

CANTABRIGIÆ,

Ex officina Rogeri Danielis, almæ
Academiæ Typographi.

1646.

PETRUS BREST
Artium liberalium Magister,
olim hujus Disputationis
respondens

Benevolo Lectori. S.

Fallax consuetudo (Amice Lector) modernos Philosophos ita dementat, ut contradicere antiquis scriptoribus ipsis religio sit: etiam (quod magis mirere) in rebus à veritate maxime alienis. Verum enimvero cum iusti viri & liberalis ingenii sit, veritatem ab omni injuria vindicare: Eandantur tibi arma, quibus acies Metaphysicorum dissipetur, ac vera Philosophia (uniquique arti tribuendo, quod suum est) libertati suae restituatur. Vale ac frue, & postquam lumen veritatis tibi affulserit, mentem sophisticis tenebris involvire finito.

T H E S I S. I.

GRave vitium est oculorum, quando ita hallucinantur, ut ea quæ simplicia sunt, pro geminis aut pluribus cernant. Sed gravior est hallucinatio mentis, quæ in plerisque perperam philosophantibus reperitur, dum unam simplicem doctrinam, duplicem, triplicem, & aliquando septuplicem sibi & aliis repræsentant.

II. Vitium hoc in una eademq; disciplina cum admittitur (utpote si generis & speciei doctrina quinquies in logica tractetur, quod Peripateticis est solenne) tædium & nauseam parit intelligenti lectori. Magis tamen est noxium & intolerabile, quādo integras disciplinas, variæ quæ non sunt, varias facit, ex qua hallucinatione Metaphysica tota dependet atq; consistit.

III. Quamvis autem incertæ fictionis nomen sit Metaphysica, quia necdum constat inter horum sacrorum mystas, quænam ex istis septem sententiis, quas de objecto ejus refert & exponit Suarez, disput. 1. sit recipienda, certa tamen præsumptio omnium fere Metaphysicorum est, quod polliceantur suis lectoribus naturalem

turalem quandam Theologiam, aliam plane ab illa, quam supernaturali revelatione traditam habemus in sacra scriptura: quod in Ethnicis philosophis non est mirandum, sed neutiquam ferendum inter Christianos, qui Theologiam in Scripturis traditam suis omnibus partibus consummatam agnoscunt.

IV. Si de hac Theologia iudicium ferendum sit, prout ab Aristotele (Metaphysicorum Papa) docetur, impietatis crimini subduci nullo modo potest; quia rerum humanarum non tantum providentiam, sed & scientiam Deo auferens, Metaphys. 12. & necessitatem naturalem in volendo & agendo ipsi tribuens, fatente ipso Suarezio disput. 30. sec. 16. & futurorum omnium contingentium veritatem determinatam negans (quod idem Suarez, disp. 19. sec. 10. agnoscit) fundamentum religionis penitus evertit. Cui impietatis sententiae (magna saltem ex parte) tribuendum videtur, quod quamvis ex schola Platonis ad Ecclesiam primitivam transierint olim praestantissimi quique viri (Justinus, Origines, Augustinus &c.) vix unus tamen potest nominari, qui peripateticam antea professus philosophiam, fidei Christianae veritatem postea recepit. Adco verum est, quod

quod alicubi Melanchton habet: *Non sapit
Christus palato Aristotelicis argutis in-
fecto.*

V. Sed ut hoc largiamur, spectandam
esse Metaphysicam prout jam à Christia-
nis correctæ est & limata, adhuc tamen
arguendam eam dicimus præsumptionis
imprimis adversus Theologiam Christia-
nam, quatenus Dei & rerum divinarum
tractationem arrogat sibi, & postea vani-
tatis, quatenus neque divini neq; humani
quidquam, id est, nihil omnino habet,
quod dicere possit suum, aut sui proprium,
aut circa quod suo jure occupetur.

VI. *Contemplatio Dei* (ait Suarez, disp. 1
sec. 5. n. 44. & sec. 6. num. 32.) *proprius
actus & præcipuus finis est Metaphysicæ, in
quo naturalis hominis beatitudo consistit.*
Sed 1. hæc fictitia beatitudo talis est, ut
cum damnatorum hominum & ipsius Di-
aboli miseria consistere simul possit; Dia-
bolus enim est summus Metaphysicus.
2. Si naturalis beatitudo hominis in actu
proprio Metaphysicæ consistat, tum Me-
taphysica perficit naturam hominis, quod
fieri non potest nisi omnes defectus, ob-
liquitates, & perturbationes naturales
tollat, & justitiam afferat originalem &
universalem. 3. Si beatitudo consisteret in

contemplatione, tum intellectuales virtutes majoris essent perfectionis, quam morales. 4. Si contemplatio Dei beatificus esset actus Metaphysicæ proprius, tum Metaphysica esset vitæ spiritualis & æternæ doctrina; ita ut non differret à Theologia Christiana, nisi gradu & modo. Hæc autem omnia & singula sunt perquam absurda.

VII. *Metaphysicam de Deo & rebus divinis tractare dicunt, quatenus possunt cognosci lumine naturali: Theologiam vero Christianam de eisdem agere, quatenus per divinam revelationem cognoscantur: illam tantum esse theoreticam, hanc etiam practicam.* Adversus quas distinctiuncula hæc habemus dicenda, 1. hæc est generalis nota Metaphysicæ vanitatis, quod ipsa se confiteatur se nihil tractare absolute, sed tantum sub hoc aut illo respectu & modo idem explicare, quod alibi vel absolute vel sub alio respectu & modo tractatur. Scientiæ enim realis differentia specificæ non potest esse modus aut respectus rationis in objecto, sed debet necessario esse aliquid reale. Hoc bene observat Scotus in prologo ad dist. *Scientia non considerans subiectum suum sub ratione reali, non est realis. Absolutum & respectivum non faciunt*

faciunt unum conceptum per se sed per acci-
dens tantum. 2. Limitatio illa, quatenus
possunt cognosci lumine naturali, denotat
gradum tantum cognitionis, atque adeo
non magis constituit speciem doctrinæ,
quam quatenus cognosci possunt à puero, ab
homine rudi, parum sano, &c. magis & mi-
nus non variant speciem. Logica artifici-
alis & naturalis non sunt duæ Logicæ,
nec charitas viæ & patriæ, duæ charitates.
3. Lumine naturali nihil potest à priori
cognosci de Deo, sed vel per effectus vel
per argumentationem ab uno attributo ad
aliud. teste Suarez disp. 30. in prin. ho-
rum autem modorum prior, si Metaphy-
sicus sit & non Theologicus, tum meta-
physice tantum non Theologice dixit Da-
vid; *Cæli enarrant gloriam Dei: & Paulus,*
Ipsius invisibilia jam inde à condito mundo
ex iis quæ fecit mente perpensa videntur.
Posterior autem modus ut à Theologia
removeatur, oportet ut Metaphysici inter-
dicant Theologis usu rationis, quasi ignis
& aquæ, cæterarum omnium disciplina-
rum. 4. Revelatio est quidem causa effi-
ciens Theologiæ sacræ, sed non est ratio
formalis eandem specificans, & ab aliis
disciplinis essentialiter distinguens: Si
enim alicui extra ordinem revelaret Deus

Mathematicam, aut ipsam Metaphysicam, non idcirco suam speciem exueret & in
x aliam transfiret, sed eadem plane maneret, quæ jam est cum acquiritur naturali ratione. Lex Dei moralis per Moſen revelata, eadem plane est cum ea quæ in cordibus hominum dicitur inſcripta, Rom. 2. 15. *Æterna Dei potentia & divinitas*, ſive hominibus à Deo manifeſtata, Rom. 1. 19, 20. ſive per homines revelata, ſicut una & eadem res eſt, ſic etiam unius ejuſdemque diſciplinæ. 5. Nihil eſt veri & certi de Deo & rebus divinis lumine naturali notum, quod non cognoſcatur etiam ex divina revelatione, & eo nomine tractari debeat in Theologia ſacra: *quia ad perfectionem ſcientiæ ſpectat* (ut Zuarez diſp. 1. obſervat) *integre atq; complete ſubjectum ſuum conſiderare*. nulla igitur neceſſitas adigit, ut quædam divina in alia diſciplina tractentur, neq; eſt philoſophi, vel entia vel diſciplinas abſq; neceſſitate multiplicare. 6. Ex eo ipſo evinci poteſt Metaphysicam eſſe diſciplinam imaginativam, quod fateatur ſe eſſe meram ſpeculativam. Nulla etenim vera eſt ſcientia, quæ non eo tendit ut ſcientem dirigat in aliqua praxi. 7. Quicquid cognoſci poteſt de Deo, illud ſua natura ducit hominem

ad Deum rite colendum. Apostolus ipse hoc diserte testatur de naturali cognitione Dei per effectus, quam sibi vendicant Metaphysici, quasi mancipio & nexu suam. Propterea quod cum Deum norint, tamen ut Deum non glorificaverunt, neque gratias ei egerunt. Rom. 1. 21. Dignum est igitur omni approbatione quod ponit Scotus in prologo ante citato: *De Deo nulla potest esse scientia speculativa, necessario enim notitia ejus conformis est praxi aptitudinaliter.* Et hæc una forsitan est causa, cur Metaphysici homines tam irreverenter sæpe garriant de Deo & rebus divinis, quia professio ipsorum est nihil curare praxin, Dicat enim Theologia practica (ut Guilielmus Parisiensis loquitur) non tantum cavendum esse nobis, ne falsi aliquid dicamus vel sentiamus de Deo creatore benedicto, sed etiam timorate, & reverenter, & circumspexitus examinativissimisque sermonibus loquendum esse nobis de ipso, qui nec speciem ullam nec suspensionem erroris habeant.

Theologia metaphysicæ hunc in modum profligata, sequitur ut ejusdem vanitas in cæteris capitibus breviter indicetur.

VIII. *Versatur (ut aiunt) circa ens, quatenus est ens reale. Ens autem vel sumitur ut participium, & sic idem notat quod actu existens, vel ut nomen, & sic notat essentiam rei. Essentia autem est natura cujusque rei quæ per definitionem explicatur.* Suarez disp. 3. Quibus verbis, hic neotericorum omnium, qui hujus sectæ sunt, Patriarcha clare satis testatur, doctrinam hanc totam de ente quatenus est ens ad illam disciplinam pertinere, cujus est naturæ, essentia, & definitionis doctrinam generalem explicare, id est, ad logicam. non temere igitur Suarez disp. 1. 1. præmonuit, *Metaphysicam singularem quandam connexionem habere cum Dialectica.*

IX. *Tres sunt passiones vel affectiones Entis, ait Suarez disp. 3. Num, verum, bonum.* Quod neq; verum est, quia aliæ fingi possunt affectiones æque propriæ enti
 > omnis arg. istæ, ut *durabile, ubi, potens, disferens, collatum, antecedens, consequens, &c.* neque pertinent affectiones illæ ad Metaphysicam, sed Logicam, sicut statim apparebit.

X Tam

X. Tam sublimia quidem subinde loquuntur de affectionibus istis transcendentalibus, ut omnem rationem infra se relinquunt. *Unū tradunt cui non opponitur multiplex, verum cui non opponitur falsum, & bonum cui non opponitur malum.* Sic Suarez disp. 4. unum ut importat negationem multitudinis seu plurium, non intrat rationem formalem unius transcendentis. & disp. 9. in rebus extra intellectum non est propria aut rigorosa falsitas, & disp. 11. num. 20. bonum & malum secundum communes rationes non habent perfectam & completam oppositionem.

XI. Sed tamen ad se redeunt unum docent esse, quod habet certam & determinatam & indivisam entitatem, convenire enti ex vi solius entitatis, ejus adjuncta negatione. disp. 4. s. 3. n. 8. disp. 5. s. 1. n. 4. Cum igitur certæ & determinatæ entitatis ratio nihil aliud sit quam ejus definitio, sequitur unitatem istam transcendentalem esse mere logicæ considerationis. Quamvis autem unitatis hujus ratio in definitione explicetur, ejus tamen principium (sicut & definitionis) petendum est ex entitatis & essentiae constitutivis causis. Accuratissime igitur observatur à P. Ramo logicæ cap. 10. ad finem: *Omnes modos unitatis ad consen-*

taxeorum argumentorum categoriam tanquam ad simplices fontes referri debere, & distinctionum modos ad categoriam dissentaneorum.

XII. *Veritatem omnem in significando ad Dialecticam pertinere, disertis verbis facitur Suarez disp. 8. Et veritatem cognitionis esse in iudicio: Veritatem etiam in essendo vel transcendentalem explicari posse per modum vel aptitudinalis vel actualis conformitatis ad illud iudicium vel intellectum cognoscentem, quatenus unaquaq; res apta nata est veram sui estimationem conferre respectu intellectus, & a veritate cognitionis translatum esse nomen veri ad significandam proprietatem cujuscunque entis realis, quae etiam ex communi omnium consensu consistit in conformitate inter rem & intellectum, siue sit intellectus ad rem, siue rei ad intellectum. Ex quibus omnibus manifeste sequitur (quod etiam Contraenus primae philosoph. lib. 3. agnoscit) veritatem omnem proprie loquendo esse in compositione & divisione intellectus, i.e. in affirmatione & negatione axiomatice, quae ad logicam ab omnibus referuntur. Suarez etiam disp. 10. s. 1. n. 19. fatetur, veritatem esse conditionem consequentem vel concomitantem obiectum intellectus potius, quam formaliter illud constituentem*

quantem: quod contra esset, si res essent vere per se, ante iudicium intellectus.

XIII. *Bonum absolute sumptum* (ait Suarez disp. 10.) *nihil aliud est quam perfectum, quam ens ipsum. Bonum alicui vel alicui conveniens est passio entis. Ex quibus constat* (addit ipsemet Suarez sect. 2.) *bonum importare habitudinem causæ finalis, & rationem finis.* Nihil clarius dici potest ad Logicam rationem boni declarandam.

XIV. Præter ens, qua ens, & istas proprietates (ut appellantur) entis, Metaphysica nihil omnino tractandum habet, nisi velit de omnibus rebus & earum specialibus proprietatibus considerare, & hac ratione omnes alias scientias devorare, quod nonnullis Metaphysicis æquum & iustum habetur, apud Suarez disput. 1. s. 2. n. 2. nam media illa via Suarezii (qui vult ens à Metaph. considerari, non ut omnino præcisum sed etiam ut totum potentiale, prout includit aliquo modo inferiora, atque adeo aliquas inferiorum rerum proprietates, sed non omnes) hæc inquam via gratis insistitur à quibusdam contra omnem rationem. fatetur enim Suarez disp. 1. s. 2. n. 14. iuxta principium illud ex quo quædam rationes inferiores tractantur, alias etiam tractari debere, de quibus nihil potest in

Me-

taneorum argumentorum categoriam tanquam ad simplices fontes referri debere, & distinctionum modos ad categoriam dissentaneorum.

XII. Veritatem omnem in significando ad Dialecticam pertinere, disertis verbis fatetur Suarez disp. 8. Et veritatem cognitionis esse in iudicio: Veritatem etiam in essendo vel transcendentalem explicari posse per modum vel aptitudinalis vel actualis conformitatis ad illud iudicium vel intellectum cognoscentem, quatenus unaqueque res apta nata est veram sui estimationem conferre respectu intellectus, & à veritate cognitionis translatum esse nomen veri ad significandam proprietatem cuiuslibet entis realis, quæ etiam ex communi omnium consensu consistit in conformitate inter rem & intellectum, siue sit intellectus ad rem, siue rei ad intellectum. Ex quibus omnibus manifeste sequitur (quod etiam Contarenus primæ philosoph. lib. 3. agnoscit) veritatem omnem proprie loquendo esse in compositione & divisione intellectus, i.e. in affirmatione & negatione axiomatice, quæ ad logicam ab omnibus referuntur. Suarez etiam disp. 10. s. 1. n. 19. fatetur, veritatem esse conditionem consequentem vel concomitantem objectum intellectus potius, quam formaliter illud constituentem

quantem: quod contra esset, si res essent vere per se, ante iudicium intellectus.

XIII. *Bonum absolute sumptum* (ait Suarez disp. 10.) *nihil aliud est quam perfectum, quam ens ipsum. Bonum alicui vel alicui conveniens est passio entis. Ex quibus constat* (addit ipsemet Suarez sect. 2.) *bonum importare habitudinem causæ finalis, & rationem finis.* Nihil clarius dici potest ad Logicam rationem boni declarandam.

XIV. Præter ens, qua ens, & istas proprietates (ut appellantur) entis, Metaphysica nihil omnino tractandum habet, nisi velit de omnibus rebus & earum specialibus proprietatibus considerare, & hac ratione omnes alias scientias devorare, quod nonnullis Metaphysicis æquum & iustum habetur, apud Suarez disput. 1. s. 2. n. 2. nam ex media illa via Suarezii (qui vult ens à Metaph. considerari, non ut omnino præcisum sed etiam ut totum potentiale, prout includit aliquo modo inferiora, atque adeo aliquas inferiorum rerum proprietates, sed non omnes) hæc inquam via gratis insistitur à quibusdam contra omnem rationem. statetur enim Suarez disp. 1. s. 2. n. 14. iuxta principium illud ex quo quædam rationes inferiores tractantur, alias etiam tractari debere, de quibus nihil potest in Me-

Metaphysica dici convenienter; *ut communis ratio viventis, cognoscentis, intelligentis, &c.*

XV. Ratio causæ, & specierum, ac modorum ejus in omni Logica (quamvis & Metaphysicis hominibus conscripta) plene solet tractari. Neque ulla reddi potest ratio quare unius rei eadem definitiones, distributiones, & proprietatum explanationes in duabus aut pluribus tradantur disciplinis. Res ipsæ quæ sunt causæ, sparsim in omnibus artibus docentur. Relationem & habitudinem causæ ad suum effectum, Logicæ considerationis esse nemo Logicus negabit. Causationem autem vel causalitatem & influxum ipsum, quod est proprium fundamentum relationis, realem ab ipsa distinctionem habere negat Suarez, disp. 47. s. 3.

XVI. Entis finiti ratio definitione ejus explicatur: infiniti autem entis perfectionem, sc. totam omnium finitorum in se continentis eminenter (sicut Suarez notationem illam exponit disp. 28. s. 1. 11. 18.) Theologia sola proponit:

XVII. Esse essentia & existentia entis creati in communi & abstracta sua ratione, Logica causarum doctrina accurate satis exponit.

XVIII

XVIII. De supposito in divina natura ex principiis naturalibus fere nihil dici posse fatetur Suarez, disp. 34. s. 1. In natura creata, suppositi vel personæ doctrina ad eandem scientiam spectat cum natura intellectuali, & ipsa anima rationali, cuius considerationem à Metaphysica ad Physicam remittit Suarez, disp. 1. s. 2. n. 18.

XIX. Decem illa genera, vel prædicamenta, in quæ forte fortuna potius quam certa ratione dividunt Peripaterici ens creaturæ, utrum ad Logicam an Metaphysicam, vel quomodo ad utramque spectat, penes ipsos prædicamentales Philosophos agitur adhuc lis magna. Sed integris arbitris facile apparebit unam & eandem non posse esse variorum integrorum membrum, & decem ista tam heterogenea capita ad nullam unam disciplinam pertinere: sed substantiam creatam absolute spectatam, una cum qualitate sua esse Physicæ considerationis; Quantitatem similiter actione objectum proprium Matheseos; relationem esse Logicum argumentum; affectionem pertinere ad effectum; passionem ad subjectum; ubi ad subjectum; & habitum, quando ad Adjunctum Logicum.

Ergo

Ergo

Revera Commentarius ille qui dicitur
τὰ μετὰ τὰ φυσικά ad docendum vel discen-
 dum nihil habet compendii. Plutarchus
 in Alexand. Theologiam vero, quam Ari-
 stoteles in *Metaphysica* docet, impietatem
 omnium impietatum maxime detestabilem
 & execrabilem esse confirmo; flagitium-
 que inexpiabile statuo, in Christianis qui-
 busdam scholasticis, etiam (quod magis mi-
 rere) purioris Theologiæ studiosis, confir-
 mare publicatis scriptis, *Metaphysicam* A-
 ristotelis Christianæ religionis tanquam co-
 lumnæ quandam esse. Petrus Ramus in
 præfat. ad Scholas *Metaph.* Hisce adjun-
 gimus illud Nicolai Beraldi Anno 1516.
 Qui sophisticis nugis, & frivolis argutiis
 dediti, non rebus ipsis, sed rerum umbris
 falsisque imaginibus inhaerent, longe fallun-
 tur, totaque (quod dicitur) errant via.
 Non enim studiosorum ingenia exacuunt
 captiuncula istæ, & trica spinosæ, (ut ple-
 risque persuasum est) sed mentis succum
 omnem exhauriunt, adeoque à pietatis stu-
 dio abduxere nonnullos.

F I N I S.

Guilielmi Amesii

Disputatio

THEOLOGICA,

De

Perfectione SS. Scripturæ, ex ejus
sententia ac placito, conscripta
olim ac defensa,

A

GUILIELMO BARLEO,

In qua

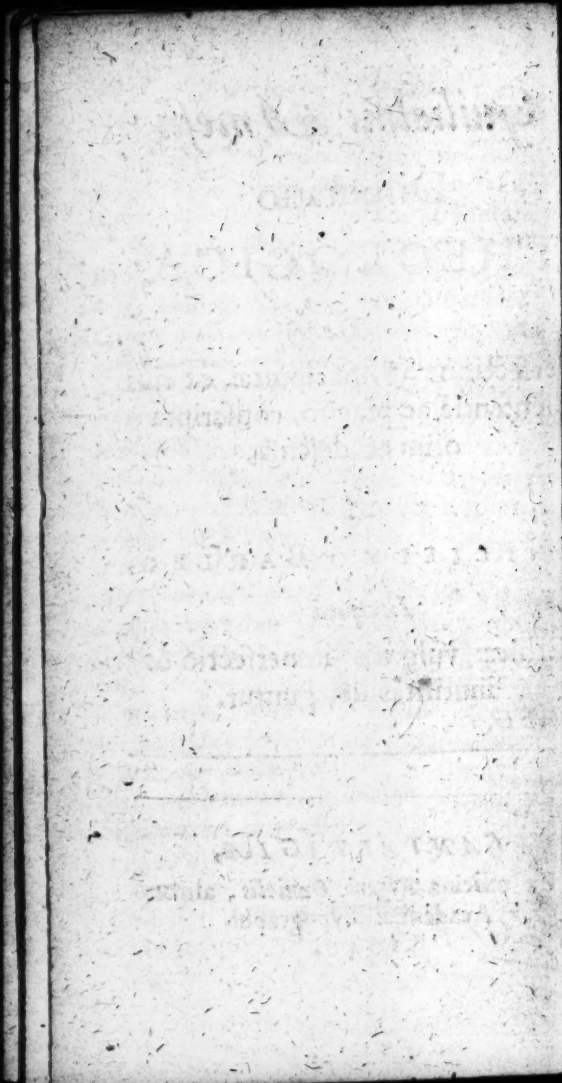
Ethicæ vulgaris imperfectio &
inutilitas deteguntur.

CANTABRIGIA,

Ex officina Rogeri Danielis, almæ
Academiæ Typographi.

1646.

Disputatio Theologica,

De

Perfectiōe S. S. Scripturæ.

THESIS I.

Perfectio Sacræ Scripturæ est, ejus omnimoda sufficientia in tradenda tota voluntate divina, quâ spectat ad bene beatæque vivendum.

II. Quia autem hæc perfectio vel sufficientia prout absolutè sonat, tam qualitativam, quàm quantitativam est, sive tam intensivam, quàm extensivam plenitudinem sufficientiæ notat; nos impræsentiarum de intensiva aut quantitativa perfectiōe sumus acturi.

III. Possumus autem hanc perfectiōem Sacræ Scripturæ concipere, tum quæ in se perfecta, tum quâ talis est respectu rectionis atq; institutionis nostræ. Est ea perfecta in se, 1. quia nihil addi vel potest debet, ac proinde est undequaq; perfecta, Psal. 19. vers. 8. *Doctrina Jæbovæ intacta est restituens animam*, Deut. 9. v. 2, *ne dicit ad verbum illud quod ego precipio*

A 2

vobis,

vobis, neq; detrahite de eo, Apoc. 22. v. 18, 19. *Unâ testor cuius audienti verba prophetiæ hujus: si quis adjecerit ad hæc, &c. Prov. 30. 6. nè adjicito ad verba ejus, ut non corripiat te, & efficiaris mendax.*

IV. Exinde etiam secundò perfectio ipsius *Scripturæ* patet, quòd non alium auctorem quàm ipsum sapientissimum Deum (à quo nihil nisi perfectum, aut saltem sufficiens ad illum finem cui destinatur provenire potest) immediatè habeat. Hinc illud adeò tritum in prophetiis particulare, *eloquium Jehovæ*, quod æquè locus habet in aliis omnibus particulis *Scripturæ*, 2 Pet. 1. v. 20.

V. Huic veritati non adversatur, quòd verbum Dei scriptis fuerit mandatum per amanuenses humanos. Utrebatur enim ipsis Deus tanquam instrumentis aut notariis publicis in revelanda propria voluntate, Jer. 1. 9. *Extendens Jehova manum suam ad os meum, dixit, Ecce indo verbum meum ori tuo.* Frebat tamen illud gradatim sicut ipsius summæ sapientiæ maximum consentaneum fuit, cum suavi illa verborum attemperacione, quæ maximè conveniebat personæ & conditioni scribentis.

VI. Ulterius etiam tertio, *Scripturæ* perfectio elucet ex titulis perfectionem notantibus

notantibus, ut quod sit, Psal. 19. v. 9, 10.
Testimonium verax, mandatum rectum, ipsa
veritas, &c. Rom. 1. 2. *Scriptura sancta.*
 Dent. 32. 47. *Vita, sapientia, & prudentia*
ante oculos populorum, 4. 6. 2. Pet. 1. v. 19.
Lucerna splendens in obscuro loco. Prov.
 30. 5. *Scutum recipientibus se ad ipsum, &c.*

VII. Haecenus fuit perfectio Scripturae
 in se considerata, sequitur ejusdem perfe-
 ctio, *respectu directionis atque institutionis*
nostrae. Respectu nostri dicitur perfecta tum
 ob copiam ac sufficientiam omnium prae-
 ceptorum in ea contentorum, quae aliquā
 altem ratione ad nostram in hac vita, &
 singulis ejus actionibus (quatenus Deum, nos
 ipsos, aut proximum spectant) directionem
 pertinere possunt; tum etiam respectu ef-
 fectorum quae in nobis per verbum Sp.
 sanctus operatur. Prior illa perfectio Re-
 gularis possit nuncupari.

VIII. Siquidem est Scriptura *totalis*
non partialis Regula seu canon vivendi, &
 hoc de natura canonis ut nullam addi-
 tionem aut detractionem admittat *qua ta-*
ta Mensura (ut omnibus notū,) debet esse
 aequatè proportionata rei mensurandae.

IX. Hinc necessario evincitur 1. (quo-
 niam Scriptura pro subjecto vitam habet
 informandam, Psal. 1. 19. v. 9, Joan. 6. 68.

Joan. 5. 39.) eam undequaq; sufficientem esse ad eam cum omnibus actionibus perfecte dirigendam. Quod & insuper ex notis hisce Scripturæ locis plus quàm manifestum evadit, Prov. 6. 20, 21, 22, 23. & 2. Tim. 3. 16, 17. Psal. 119. v. 9. & 105. Psal. 19. v. 9. Deut. 6. 6, 7, 8, 9, &c. *Verba quæ ego præcipio tibi hodie, acutè ingeres filiis tuis, ac loqueris de eis cùm sedes domus tue, & cùm ambulas per viam, cùm cubas ac cùm surgis, &c.* Vid. significatur omnino, nullam actionem esse cujus directio non sit petenda ex verbo Dei.

•X. Non desunt tamen multi, qui huic veritati temerario ausu sese opponant; ut sunt omnes illi qui huic verbo aliquid addere, vel detrachere student. Addere quidem conantur omnes illi, qui traditionibus *patrum* *quibus* *tuus*, nullum in Scriptura fundamentum habentibus, eandem, aut similem planè autoritatem, cum Scriptura, tribuunt, quales quidem sunt & Judæorum Rabбини, & Pontificiorum Doctores.

XI Rabбини quidem, dum cabbalam (quam appellant) ejusdem esse autoritatis contendunt cum lege Mosaica, utpote quæ eundem (ut illi quidem fabulantur) autorem agnoscat. Horum errorem notasse suffecerit cùm ulteriori refutatione non indigeat.

XII Hisce

XII. Hisce tamen (ut & hoc obiter
moncamus) *suo modo* iussufragari videntur
omnes illi qui statuunt sine Rabbiorum
commentariis non posse nos pervenire ad
solidum Divini eloqui sensum. Fatemur
quidem & nos eos ului esse posse ad mayo-
rem S. linguæ intelligentiam, quod ad
verborum proprietates & significationes
attinet; ad Scripturæ vero genuinum sen-
sum eruendum tantum abest ut profint, ut
etiam (immanè quantum!) officiant. Si
modo verum sit (quod orientalium lin-
guarum peritissimi pro me observarunt :
Lege unum Joh. Rainold. in censura lib.
Apocryph. lect. 149. citabit ille plures) il-
los manifestis fabulis contra mentem
Scripturæ confectis scatere. Non est igitur
quod faciem ab illis accendamus, qui
perfusi sunt spiritu soporis alti, ut loquitur
Propheta, Iesa. 29. 10. Rom. 11. 8.

XIII. Unicum est quod aliqua cum
specie objici videtur, nimirum, *Rabbios
magnam lucem nobis præbere ad explicatio-
nem caeremoniarum & rituum observato-
rum tempore legis in Ecclesia Mosai-
ca.* Ad quod tamen facilis est responsio. Pri-
mò omnes istas caeremonias à Mose ipso
adeò accuratè esse perscriptas ut ulterior
earum explicatio non sit querenda. Fuit il-

le fidelis in totâ domo Dei, nihil omnino in ceremoniali lege tradenda omisit, omnes ad *lebetes* (quibus cinerem excipiebant) ad *fustinulas*, ad *forcipes* usque recensuit. Exod. 27. v. 3. Si quid postea additum fuerit, Judaicæ tribuendum superstitioni: in mandatis habuerunt ne ab exemplari recederent. Secundò verissimum est (adstipulantibus Doctioribus (nullibi Rabbinos magis delirasse, quam in multiplicandis ceremoniis, quod etiam Evangelistæ sæpissimè notarunt. Math. 15. 2. Marc. 7. 2, 3, 4. Tertio, ipsi Rabbini nihil de talibus rebus habuerunt, præter ineertos rumores, quos à suis fabularum patribus acceperunt (qui potentosis quibusdam delirijs, & anilibus fabulis in totum sese dederunt.) vix enim exstant scripta ulla antiquorum Rabbīnorum qui non fuerunt hostes Christi, & eo nomine maledicti, & expositi efficaciz errorum ac mendaciorum.

XIV. Ex hisce etiam liquet secundò, quid de traditionibus Papisticis sit sentiendum, ac quantopere de via errent illi, dum statuunt in Scripturis non contineri totam doctrinam, sive de *fide*, sive de *moribus*, sed insuper requiri etiam *verbum Dei non scriptum*, quale quidem (quod sci-

am) jam non exstat, ex quo conclusiones de rebus in Ecclesia controversis deducendæ sint.

XV. Huic illorum perniciosissimo errori quod prætexant non inveniunt, nisi contra quædam Scripturæ testimonia (*ut Joh. 16. 21, 25. 1. Cor. 11. 2. 2. Thel. 3. 6.*) quibus quidem locis nihil continetur, quod vel minima specie pro ipsis facere possit, non agitur enim *illis in locis de traditionibus non scriptis* (quales Pontificii fingunt) sed vel de iis quæ postea scriptæ fuerunt, vel de iis quæ pro illa sola temporis ratione necessariæ fuerunt, vel denique de iis, quæ æque incertæ sunt Pontificiis ac nobis.

XVI. Quales vero pleræque traditiones Papistarum sint, nemini obscurum est, utut Apostolicarum traditionum nomine obtrudantur simplicioribus, quale quidam & olim tentarunt eorum parentes, teste Apost. 2. Thessl 2. v. 2. *Ne citò à mente dimoveamini, neque per sermonem neque per Epistolam tanquam per nos scriptam.* Sin autem larva ipsis detrahatur, apparebit Apostolum genuinas illarum notas tradidisse, Col. 2. v. 20. ut apparet ex illorum præceptuiculis. Ne **ESITARIS** neque **TETIGERIS**. Quorum rerum non

hvit nos esse ignaros idem Apostolus, 1. Tim. 4. v. 1, 2, 3. &c. disertè prædixit Spiritus fore, &c. Quid? ut posterioribus temporibus quidam desciscant à fide attenti spiritibus deceptoribus, ac doctrinis demoniorum, prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abstinere à cibis, quos condidit Deus ad participationem cum gratiorum actione.

XVII. Cavendum tamen imprimis, ne dum traditiones non scriptas jure & ex præscripto Dei rejiciamus (Esaï. 29. 13. Matth. 15. 9. Gal. 1. v. 7, 8. Col. 2. v. 20. 1. Tim. 1. v. 9.) omnes qualescunque scripturarum interpretationes pro traditionibus habeamus. Illæ enim perfectioni sacrarum literarum nihil detrahunt, sed modo tantum differunt à verbo Dei. Sunt enim & continent verbum Dei quod attinet ad sententiam, seu doctrinam ipsam; non tamen quoad verba quæ adhibentur ex hominum deliberatione. Adde quod tantum absit ut perfectioni Scripturarum quippiam detrahant, ut eam saltem quoad nos, per modum declarationis ac expositionis perfectiorem reddant. Illud fit, quia ex ipsa Scriptura, ope generalium artium Grammaticæ, Logicæ, & Rhetoricæ, tales explicationes eliciuntur.

XVIII.

XVIII. Tertiò, ex hisce omnibus consequitur, neque istos Philosophos commodè posse excusari, qui sustinent (salva perfectione Scripturæ) defendere aliquam dari scientiam de Deo, aut bonis moribus, quæ ex S. Scriptura non sit petenda, aut secundum eam reformanda.

XIX. Horum illi nugas suas divendunt sub nomine *Theologiae naturalis*, & *Metaphysicorum* titulo superbiunt. Hi morales Philosophi censentur. Egregiè scil. Rabbinii habent suum קבלה & Pontificii suas traditiones, Metaphysici suam *Theologiam*. Hisce quidem opinionibus refutandis facile possum supersedere: respondeant tamen Metaphysici,

XX. Primò, Utrum *Theologia naturalis* ex Scriptura non possit peti, quæ naturam nostram errantem dirigit? Secundò, An si *naturaliter* cognoscere, sit cognoscere per effecta in sensus incurrentia? utrum effecta Dei in creatione, conservatione, & gubernatione mundi nobis in Scripturis non sint revelata? nondum ita frontem perfriuerunt ut hoc negent, in cujus contemplatione sapissimè versatur *Israelitarum psaltes*. ut Psal. 8. v. 9, 5. Psal. 147. v. 8, 9, 16, 17, 18. 107. 23, 24, 25. &c. Tertiò, An non argumentatio ab uno ad aliud concessa

cessa sit Theologiæ (artium ac disciplinarum perfectissimæ) ac cuilibet alii morali aut naturali disciplinæ?

XXI. Non procul ergo est ab impietate eorum sententia, qui non verentur asserere *hanc solam scientiam veram Dei cognitionem tradere, ejusque naturam (quantum quidem hominibus licet) explicare, & se mirari quo jure possit quis graviores Theologiæ controversias, hoc presidio destitutus, non tantum profiteri, sed vel serio attingere; doctrinam cælitus de lapsam non minus inuiti primæ philosophiæ, quam vastam molem solido fundamento.*

XXII. Porro effecta Sp. Sancti (ut incepimus dicere Thess. 7.) quæ in nobis per verbum existunt, idem verbum quoad nos perfectum reddunt. Tenendum enim hoc unicum solummodo esse *ordinarium instrumentum* operationum Sp. Sancti, quas omnes concinnè complectitur Apostolus Rom. 1. cum ait Evangelium esse *τὸν δυνάμει πάντων τῶν μετέωρον ἐξουσίαν*. Totū ergo nostræ salutis opus in applicatione *Mediationis Christi in fide, conversione, justificatione, &c.* unicæ Sp. Sancti operationi per verbum tribuendum est. Effecta autem Spiritūs Sancti quæ verbum ipsum magis proprie spectant, hæc sunt præcipua.

pua. I. Quod nos eatenus beatos ejus possessione efficiat in hac vita, quatenus ullius mortalis natura sit capax, Psal. 1. v. 1. *Beatus est vir ille cujus oblectatio est in lege Jehovæ.* Quæ beatitudo, 2. nobis realiter communicatur, 1. In Illuminatione oculorum per verbum Psal. 119. v. 130. *Auditus verborum tuorum illuminat oculos prudentiâ, instruit simplices.* Confer cum vers. 98, 99. &c. 2. Pet. 1. 19. 2. Tim. 3. 15. &c. 2. In penetratione ad animas & conscientias nostras, quâ fit ut fervido ac flammanti desiderio feramur ad mandatorum Dei executionem, Psal. 119. v. 131. *Os meum distendo & anbelo, quia præceptorum tuorum cupidus sum.* Psal. 42. v. 2. *Sicut cervus clocitat aspirans ad alveos aquarum, sic anima mea clocitat aspirans ad te, Deus.* 3. In suppeditatione talium virium, quibus instructi confidenter possimus currere in stadio mandatorum Dei. Eph. 6. 15. *calceatis pedibus præparatione Evangelii.* 4. Renovatione omnium animi & corporis facultatum, summâ claritate ac luce, ita ut ablato (quasi) velo ad finem *Legis & Evangelii* respiciamus, nempe *Iesum Christum αἰκρογωνίατον ἀποστόλων καὶ θεογενῶν.* 5. Tandem perductione ad extremum spei nostræ, communicationem videlicet gloriosam

osam cum Patre, Filio, & Sp. Sancto,
 1. Joh. I. v. 2, 3. *Quod vidimus & audi-
 mus id annunciamus, ut communionem ha-
 beat vobiscum, & communio nostra est cum
 Patre & Filio ejus Iesu Christo.*

XXIII. Hæc effecta Scripturæ cum per
 se sic satis sint manifesta, fidelium propriâ
 experienciâ, & internâ Sp. Sancti testifica-
 tione; tamen illustriora reddentur, si *do-
 ctrina de Deo aut moribus* in Scripturis tra-
 dita, in comparisonem ducatur cum *do-
 ctrina Philosophica*, siue illa sit *Theoreticæ*
 in *Metaphysica*, siue *Præcticæ* in *Ethica*.
Metaphysicam enim quod attinet, 1. Præ-
 terquam quod nihil de rebus divinis sui
 peculii habeat, illud quicquid est (quod
 certè minimum est) tantum eo tendit (te-
 stantibus eorum patronis) ut nos in *specu-
 lationem rerum divinarum* adducat: quam
 non esse separandum à *praxi*, & vera *The-
 ologia* & *sana ratio* docet. 2. *Metaphysica*
 necesse habet nobis tradere Deum sine *Pa-
 tre*, Deum sine *Redemptore* aut *Sanctifica-
 tore*. Quantum vel *Turcica Theologia* tra-
 diderit. Quo respectu non adeo absurdum
 erit dicere, *Metaphysicam* nobis tradere
 Deum sine Deo. Si quid tamen laudis
Metaphysicæ sit tribuendum, illud erit,
 quod inanes quosdam portentosarum di-
 stincti-

stinctionum fumos invexerit, ad obscurandam simplicem veritatem.

XXIV. *Ethica Philosophia*. Primò, *Civilitatem* tantum quandam morum exteriorum in sua perfectione requirit; non penetrat ipsa cordis penetralia; quemadmodum *Ethica Christiana* in Scripturis tradita. 2. *Moralis Philosophia* non rapit hominem extra semetipsum; sed tantum invitat ad bona nostra recognoscenda, quibus inaniter confisi ad felicitatem contendamus; unde fit (ut observat Calv.) quod inani fiduciâ homo intumescat, & superbiâ infletur. *Theologia* nobis inspiciendam proponit *paupertatem, ignominiam, turpitudinem, imbecilitatem* nostram. 3. *Philosophia* illa nobis subsistendum esse docet in nuda virtutum actione, nulla habita ratione principii aut finis omnium actionum, *fidei* nempe, aut *gloriæ divine*. Unde factum est ut non nemo Theologorum dixerit, *virtutes Ethnicorum nihil esse, quam splendida peccata*.

XXV. Longè alias proprietates *practici philosophi* suæ *morum doctrinæ* solent tribuere: quæ tamen in solidum *morum doctrinæ* in Scripturis traditæ conveniunt. Dicunt ex. gr. *Ethica finem esse legi naturæ & rationi recte congruenter vivere*.

Id

Id est, (ut ego interpretor) congruenter Decalogo, seu legi naturæ in hominum cordibus scriptæ, quæ sine dubio in Scripturis est explicata. 2. Tradunt *subiectum Ethicæ esse moderari hominum actiones & passiones*; non repugno, modo eadem æquitate & mihi concedant, Scripturam esse omnium Actionum nostrarum (cujus-
cunque tandem generis sint, *quatenus vitam nostram respiciunt*) unicam, regulam ac normam. 3. *Ethicam* volunt tradere omnium actionum humanarum, *qua tales, vera principia*, id est, *principia sine fundamento, actiones sine fide*. Præterea quicquid tandem tradunt de istiusmodi principis, illud plerunque solent ex Phycis describere, Tautologiâ satis onerosâ. 4. Pollicetur eadem etiam nobis *felicitatem*; plumbeam aut ligneam credo: Sola *Theologia* veram describit. 5. Ultimò *Ethicam* (ajunt tradere omnium civilium virtutum naturas ac descriptiones. Quod etsi falsum sit, cogentur tamen vel inviti concedere, Scripturam illas ipsas virtutes, & multò plures tradere. Quod ut pateat, obiter percurramus omnium Aristotelicarum virtutum formulas.

XXVI. Aristoteles igitur & qui ipsum
ἡ πόλις sequuntur, has decem virtutum
 for-

formulas habent. 1. Fortitudinem. 2. Temperantiam. 3. Liberalitatem, magnificentiam. 4. Magnanimitatem. 5. Mansuetudinem, clementiam. 6. Affabilitatem. 7. Veracitatem. 8. Comitatem. 9. Verecundiam, nemefin. 10. Justitiam. Quarum 1, 3, 4. prout ab Aristotele describuntur, omnibus nequaquam conveniunt, non nisi bellicosus, divitibus, aut ambitiosus. 6, 7, 8, 9. ab ipso Arist. pro virtutibus propriè dictis vix videntur censeri. Has igitur virtutes omnes, & multò plures, si manifestissimis Scripturæ testimoniis non evicero in Sacro codice exstare, digitum tollam. Cū igitur omniū prædictarū virtutū infinita exstent in Scripturis doctrinalia exempla (ex quibus ad imitationē nostrā præcepta sint extruenda) nemo debet aggrè ferre, quod in subjecta Scripturarū enumeratione exemplapræceptis intermiscantur.

XXVII. I De fortitudine ejusque extremis.] *Fortitudinis bellicæ (cujus naturam præcipue Aristoteles descripsit) tot sunt exempla in Scripturis, quot prælia ac bella à sancto populo fuerunt gesta. Eminent autem inter cetera exempla Gideonis, Baraci, Sampsonis, Davidis, & comitum ejus, quorum Catalogum vide 2, Sam. 23. v. 8. &c. De fortitudine & causis ejus secundum*

*dum, objecti sui latitudinem, considerentur
sequentes loci.* Heb. 11. 33, 34, 35, 36, 37,
&c. Gen. 14. 14, 15. Psal. 18. 32, 34, 35,
37. 38, 39, 40, 42. Psal. 60. 11, 12, 13.
1. Sam. 17. 45. Deut. 20. 3, 4, 8. Prov. 3.
22, 23, 24, 25. Isai 51. 7. Psal. 23. 4. & 27.
1, 2, 3. & 18. 2. & 46. 1, 2, 3. Isai 41. à
vers. 10, ad 16. *Timiditas.* Prov. 28. 1.
cap. 29. 25. & 10. 9, 24, 25. cap. 1. 27. Isa.
43. vers. 1, 2, 5, 6, 7. Psal. 48. 5. Psal. 12.
6, 7. *Ex hac fortitudine effectum est quod*
Theologia plures habuerit martyres, quam
Philosophia sectatores.

2. *De temperantia & extremis] Tempe-
rantiam Aristotelici volunt esse mediocri-
tatem in appetendis & utendis voluptati-
bus quæ pertinent ad tactum aut gustum.*
*Quoniam igitur sic ipsis placet (etiamsi e-
jus objectum multo latius extendatur) nos*
*in congerendis Scripturæ locis illud præci-
pue spectabimus.* Rom. 13. 13, 14. Prov.
23. 1, 2, 3. Luc. 21. 34. 1 Thes. 5. 7, 8. *il-
lustratur autem hæc materia præcipue ab*
oppositis vitiis, Ebrietate videlicet, Prov.
23. vers. 29, 30, 31, 32, 34, 35. cap. 20. 1.
& v. 21. 1. Pet. 4. 34. Ies. 5. v. 11, 12.
*Hos. 8. 5. Illicitis & immodicis cupidita-
tibus in venere, Prov. 5. 18, 19, 20, 21, 22,*
23. &c. & cap. 6. à vers. 24. ad finem usq;

De-

Denique huc pertinent acerrimæ conciones Prophetarum in Luxuriam populi Israeli-
tici.

2. De liberalitate & extremis.] Libera-
litas summa fuit imperata Legibus illis Mo-
saicis quibus agitur de colligendis fructibus,
&c. Sed porro etiam mandatur: describitur,
& illustratur his & similibus locis, Prov.
11. 24. 29. Psal. 105. 9. Eccles. 11. 1, 2, 6.
Prov. 3. v. 3, 4, 27, 28, Jac. 2. 15, 16. 2. Cor.
8. per totum caput Rom. 12, 13. huc perti-
net locus de Eleemosynis: Magnificentia
cùm modus tantum quidam Liberalitatis
sit, qui spectat donorum copiam illis omnibus
Scripturæ locis possit illustrari. quibus ad-
monemur ad copiosam donorum largitionem:
Verum cùm Aristoteles hic præcipuam men-
tionem faciat dedicationum Deorum, hero-
umque & magnarum extractionum, &c.
Perpendantur sumptus populi Judaici in
extruendo templo & similibus operibus,
Exod. 35. per totum caput. 1. Chron. 23.
2. Hezra 2. vers. 68, 69.

3 De Magnanimitate.] Nemini mirum
videri debet quod in convehendis Scripturæ
locis breviores hic simus. Quoniam Arist-
oteles sub titulo Magnanimi pharisaicum fa-
stum videtur introducere. Facit enim Ma-
gnanimum aliorum *καταπληροῦν καὶ ἀγαπεύον-
των.*

πικρον. Cui illud unum suffecerit opposuisse, Prov. 16. v. 19. Melius est submissum esse cum mansuetis, quàm partiri spolia cum superbis, Magnanimitatis tamen (quæ consistere perhibetur in congruenti moderatione affectuum, in suscipiendis honoribus & eorum repulsam ferendo) non desunt exempla è Scripturis, Exempli gratiâ in Iosepho Gen. 41. 41, &c. Mose Hebr. 11. v. 24, 25, 26. Davide, Daniele, Nehemia, &c.

5. Mansuetudo.] *Ea versatur in ira aliorumq; ex ira affectuum moderatione, ut liquet ex Prov. 14. 29. cap. 15. 18. cap. 16. 31. Eccl. 8. 8, 9. Prov. 19. 11. Zachar. 2. 2. Matth. 5. 44. Rom. 12. 18, 19. 1. Pet. 3. v. 8, 9, &c.*

6. De affabilitate. 7. Veracitate, & Comitatus.] *Tres hæ virtutes præcipuè spectant conversationem civilem in colloquiis & congressibus, idcirco illas unâ conjungemus. Affabilitatis proprium esse volunt, ut quoscunque compellemus cum significatione humanitatis; habitâ tamen ratione dignitatis personarum, officii, &c. aliosq; cum facilitate ad colloquium admittamus; vocatur à nonnullis eorum compela hæc virtus, ut & Comitatus; præcipuè apparet, in humanissimis fidelium sub veteri & novo testamento colloquiis, congressibus, salutationibus, &c.*
quare

quare non opus erit laboriosâ Scripturarum congerie. Præsertim cum ex hominum naturali constitutione dependeant.

7. Veracitas cum extremis.] Ea nobis expressè in parte affirmativa noni præcepti præcipitur, aliisq; insuper locis commendatur, describiturq; ut Prov. 3. 4. cap. 12. 17, 18. Zach 8. 16, 17. Eph. 4. 25. Prov. 12. 21, 22. Psal. 15. 2. illustratur maximè ab oppositis, ut falsitate, Prov. 12. v. 5. 9. 28. 23. cap. 15. 18. Adulat. Prov. 26. 22. cap. 18. 8. cap. 20. 19. cap. 27. 14. 28. 23. 29. 5. cap. 16. 24, 25, 26, ἀλαζονείας, Prov. 25. 14. cap. 12. 9. cap. 20. 6. cap. 25. 27. c. 27. 2.

8. De affectibus virtuti affinibus Verecundia, & Nemesis.] Verecundia est timere dedecus ex facto turpi, & rubore suffundi post dedecus aliquod admissum, Juvenum propria secundum Aristotelem. Contra 1. Tim. 2. v. 9. Heb. 12. 8.

9. Nemesis.] Est justa indignatio ob honores aut commoda tributa indignis, negata dignis. Hic tenenda illa Regula est, Prov. 19. 22. Psal. 37. 1, 2. ipsa virtus Prov. 26. 1. Ecceles. 10. v. 2, 3, 4. exempla, Salvatoris, Marc. 3. v. 4, 5. Moïsis Exod. 11. v. 8. Num. 16. 14, 15. Jonathanis, 1. Sam. 20. v. 33, 34. Davidis, Psal. 119. v. 136. 139. Pauli, Gal. 5. v. 12.

10. Justi-

10. *Justitia.*] *Justitia tam distributi-
va quàm commutativa elucet in constitui-
one politie Israelitice. Continetur parte af-
firmativâ octavi præcepti. Vindicativa
apparet in severissimis Dei judiciis. De com-
mutativa & distrib. Prov. 11. 1. c. 16. 11.
c. 21. 3 c. 21. 28. c. 28. 10, 11. c. 29. 4 c. 31.
8, 9. Rom. 13. 7, 8. Rom. 12. v. 10. Lev. 19.
36. aliisque locis infinitis.*

XXVIII. Sit igitur nube testium pro-
batum omnes practicas virtutes (dianoec-
ticas enim & semivirtutes de industria o-
misimus, utpote quæ non habent accura-
tam virtutis rationem) Aristotelis, in Scri-
pturis reperiri. Nemini (qui vel supremis
labris Ethicam Christianam degustarit)
obscurum esse poterit, innumera alia vir-
tutum nomina Aristotelicis esse Apocry-
pha.

FINIS.

GUIL.

GUILIELMI AMESII
THESES
LOGICÆ.

THESIS I.

Intellectus, scientia, sapientia & ars non differunt reipsa, sed solâ ratione, prout de disciplina aliqua prædicantur.

2. Ars primariò & maximè propriè est in rebus.

3. Ars constare debet ex præceptis scientificis.

4. Artium omnium prima & maximè universalis est Dialectica.

5. *Dialectica* dicitur universalis ars, non tantum quia objectum ejus est ubiq; sed etiam quia usum habet in rebus omnibus.

6. Proprium formale objectum Dialecticæ est *ratio*.

7. *Ens & non-ens* sunt objectum Dialecticæ materiale, quatenus nempe ratio est in Ente, & non-ente, *Ratio* est in ente suâ naturâ, in non-ente per fictionem.

8. *Ratio* illa quæ est proprium objectum

Etum Logicæ non est ratio humana, sed ratio rerum, id est, respectus & habitudines rerum, quas habent inter se.

10 Ratio tamen humana perficitur per Logicam, quia nihil percipit, nisi sub ratione Logica, atq; adedò quo melius rationem illam Logicam percipit, eò perfectius res ipsas percipiet.

11 *Finis Logica* adæquatus, neque est Syllogismus, neque Demonstratio, neque cognitio veritatis, sed *bene differere*.

12 *Bene differere* est rationes rerum rectè discernere, & inter se disponere.

13 Discernere rationes, est invenire, & easdem disponere, est dispositio. Dialecticæ igitur dux sunt partes; *Inventio* & *Dispositio*.

24 Notiones omnes Logicæ non sunt notiones secundæ: quædam etiam sunt primæ, ut causa, effectum, subjectum, adjectum & similia.

15 Istæ notiones Logicæ non magis sunt à mente vel in mente humana, quam notiones Physicæ & Mathematicæ.

16 Notiones istæ rectius dicuntur *argumenta*, quam vel termini, vel conceptus vel *κατηγορηματα* vel aliud quidvis.

17 Argumenta, quæ talia, non percipiuntur à brutis.

18. Argu

18 Argumentum propriè non est res, aut vox, sed ratio rerum & vocum.

19 In unaquaque re omnia ferè argumenta possunt reperiri.

20 Mutatâ affectione, mutatur argumentum; multiplicatâ affectione multiplicatur argumentum.

21 Argumentum non arguit actu, nisi in Dispositione.

22 Illud quod arguitur, quia arguitur non est argumentum, sed aliquid, vel thema.

23 Quicquid tamen arguitur, consequenter affectum est ad illud arguendum, à quo antea arguebatur.

24 *Causa* est omnium argumentorum prima.

25 De ratione causæ nullibi agendum est, præterquam in Logica.

26 Causa est principium & essendi & cognoscendi.

27 Causa inferendi potest appellari etiam aliud quodlibet argumentum.

28 Omnis causa naturâ prior est suo effecto, & etiam prior dignitate, quatenus nempe effectum ab ipsa dependet.

29 Essentia causæ consistit in vi, virtute, & facultate producendi effectum,

30 Mera igitur *occasio* non est causa.

B

31. Neg;

31 Neq; causa est, quicquid necessario prærequiritur ad existentiam, quod vulgò dicitur *causa sine qua non*.

32 Quoniam vis causæ ingreditur in effectum, idcirco verè dicitur, *qualis causa tale causatum*, respectu scil. illius virtutis quam accipit à causa.

33 Vis causæ est potentia activa, vel potestas.

34 Cum illa potentia adest, & non exercitur, tum causa tantum est potentia & cum exercitur, causa est actu.

35 Causarum genera non sunt plura quàm quatuor: Efficiens, Materia, Forma, & Finis.

36 *Efficiens & materia* quia simul incipiunt operari, unum genus causæ constituunt.

37 *Forma & finis* quia non ante rem existunt, aut agunt, sed simul cum re, idcirco alterum genus constituunt.

38 *Efficiens* est prima causa, quia primum principium totius operationis confert; & ceteræ causæ pendent aliquo modo ab efficiente.

39 Efficiens causa non potest distribui in veras species Logicas.

40 Modi efficientis causæ sunt tantum adjuncta, non formæ essentielles.

41. Causa

41 *Causa exemplaris* refertur ad efficientem, tanquam adjuvans ad principalem.

42 *Causa* quæ dicitur *moralis*, agens scilicet suadendo, pertinet ad efficientem causam adjuvantem.

43 *Finis* prout est in intentione, eodem pertinet.

44 Omnis *causa per accidens* reducitur ad causam aliquam *per se*.

45 *Causa per accidens* agit, & suam vi agit, sed non principaliter suam vi, quoad effectum determinatum.

46 Non solum *causa voluntaria*, sed etiam *naturalis* potest cogi, & potest agere fortunâ.

47 *Materia* non tantum patitur, sed etiam patiendo agit.

48 Itâ tamen agit, ut per se sit indifferens ad hoc aut illud agendum.

49 *Causalitas* *materiae* consistit in continuando rem imperfectè & inchoatè.

50 *Materia* respectu efficientis est obiectum; respectu formæ est quasi subiectum.

51 Omnis creatura habet materiam ex qua constat.

52 *Forma* non propriè informat materiam, sed totum compositum, vel rem effectivam.

Causam.

B 2

53 Causa

53 Causalitas formæ consistit in constituendo rem perfectè ; in certo gradu & specie entis eam constituendo.

54 Forma est essentialis cujusque rei differentia.

55 Positâ formâ, ponitur formatum.

56 Unius rei una tantum est forma.

57 *Materia & forma*, sunt causæ essentielles rei, id est, essentiam rei constituentes.

58 Præcipua pars essentiae est *forma*.

59 Actio convenit rei propter *formam*; passio propter *materiam*, vel ratione formæ & ratione materiæ.

60 *Finis & bonum* convertuntur.

61 Propria causandi ratio in fine, est, quod perficit, absolvit, vel finit rem.

62 *Finis*, qui dicitur *cui*, est objectum illud, quod in effectiōe rei spectatur, cuius usui res destinatur.

63 Usus seu operatio solet appellari finis, sed propriè est effectum.

64 Finis est aptitudo rei ad usum, cui suâ naturâ inservit.

65 Nihil igitur existit, quin propriè loquendo habeat suum finem, primum & proximum.

66 *Effectum, Materiatur, Formatum, & Finitum* non differunt reipsâ, sed solâ ratione,

67 *Fieri*

67 *Fieri* vel effectio propriè est à causa efficiente: *esse* vel entitas à singulis causis: essentia à materia & forma: *existentia* ab omnibus causis.

68 Omne effectum completum existit ex quatuor causis.

69 Existentia cujusque rei non distinguitur ab essentia nisi ut modus rei à re.

70 In omni operatione completa, est & motus & res motu facta.

71 Omnis *actio* est motus, & omne *opus* est res motu facta.

72 Distinctio igitur artium in *πρακτικῆς* & *πολιτικῆς* non est accurata.

73 *Motus* generaliter sumptus pertinet ad Logicam, & nihil aliud est quàm primus effecti modus.

74 *Actio* provenit ab efficiente, tanquam à principio, quod agit, provenit à forma, ut à principio, quò.

75 Effecta virtutum & vitiorum sunt ab iis, tanquam à principiis, quibus, non tanquam à principiis, quæ.

76 Omnis actio & passio propriè est totius compositi.

77 Idem motus est & actio & passio vario respectu.

78 *Subiectum* naturâ sequitur effectum, ut subsistentia sequitur existentiam.

79 Non tantum substantia sed etiam accidens potest esse subiectum.

80 Non tantum accidens, sed etiam substantia potest esse adjunctum.

81 *Locus* est peculiaris modus subiecti.

82 *Objectum* est modus subiecti.

83 Omnes facultates, habitus, & actiones habent sua objecta, circa quæ versantur vel occupantur.

84 Distinctio inter objectum materiale & formale non pertinet ad doctrinam objecti, sed fluit ex doctrina illa, quæ traditur de materia & forma, & applicanda est ad ens & non-ens.

85 *Materia*, quæ dicitur *circa quam*, non est materialis causa, sed objectum; *materia in qua* est subiectum.

86 Plura sunt adjuncta quam subiecta.

87 Quidquid vel extrinsecus vel intrinsecus pertinet ad rem aliquam præter causas, & non est causa, est ejus *adjunctum*.

88 Quæ dici solent antecedentia, consequentia, & concomitantia, referri debent ad adjuncta.

89 *Signum* quamvis generali sensu æquè late pateat atque argumentum, tamen maximè propriè pertinet ad adjunctam.

90 Adjunctum

90 Adjunctum non magis distribui potest in commune & proprium, quam subjectum, effectum, & causa.

91 *Tempus* est adjunctum.

92 Omnis unitas & identitas rerum inter se fluit ex affectione consentanea, vel ejusdem causæ, vel ejusdem effecti, vel ejusdem subjecti, vel ejusdem adjuncti.

93 Nullæ duæ sunt res, quæ non inter se & consentiant & dissentiant.

94 *Consensio* est prior dissensione.

95 *Dissentanea* sunt in dissensione æqualia.

96 *Diversa* generatim dicuntur, quæ non sunt eadem.

97 Speciatim diversa appellantur, quæ ita non sunt eadem, ut possint tamen aliquo modo esse eadem, id est, eidem attribui.

98 Diversa dissentiunt non tantum ratione ratiocinante, vel conceptu nostro, sed etiam, ut loquuntur, ratione ratiocinatâ, vel ratione suâ.

99 Dissensio hæc rationis, est quod duæ res non sint causæ ejusdem effecti, vel effecta ejusdem causæ, vel subjecta ejusdem adjuncti, vel adjuncta ejusdem subjecti.

100 Omnia diversa si considerentur in

natura sua abstracta sunt *opposita*, exempli gratiâ : *hic formosus non est facundus*, sunt diversa : *forma non est facundia*, sunt *opposita*.

101 *Opposita* differunt non solâ ratione logicâ, sed etiam suâ naturâ vel essentiâ.

102 *Opposita* igitur non possunt convenire in uno objecto vel essentiâ.

103 *Opposita* igitur non possunt convenire eidem, secundum idem, ad idem, & eodem tempore.

104 *Opposita* non sunt *opposita* nisi ratione ejusdem.

105 *Disparata* non semper eodem gradu inter se opponuntur, sed eodem genere oppositionis.

106 Omnia singularia seu individua sunt *opposita disparata*.

107 Individua igitur differunt essentialiter.

108 *Contraria* sunt tantum bina, non plura.

109 Omnia igitur contraria, quæ contraria, sunt immediate contraria, quia nullum tertium contrarium habent intercedens.

110 Illa quæ dici solent mediatè contraria sunt propriè *disparata*.

111 Illa etiam, quæ appellantur à quibusdam

busdam repugnantia, referri possunt ad disparata.

112 Contraria propriè sunt generalia, non singularia, exempli gratia, *hoc calidum, hoc frigidum*, non sunt propriè contraria, sed disparata participantia contrariorum naturam: sic, *hic pater, iste filius*, non sunt propriè relata, sed disparata cum relatione adjuncta.

113 *Affirmatio totum* non est axiomatis, sed est ratio alicujus rei positiva.

114 *Affirmatio prior* est negatione.

215 Non tantum accidentia, sed etiam substantia sunt inter se contrariae atque adversae.

116 Relata sunt contraria, quia referuntur ad idem subiectum attributionis.

117 Omnis relatio integra constat ex duabus quasi partibus: respectu unius, relatum est causa, correlatum est effectum: respectu alterius, relatum est effectum, correlatum est causa: respectu utriusque sive totius, sunt inter se mutuo & causae & effecta.

318 Omnis relatio est mutua.

119 In contrariis negantibus non sunt duae res, ut in affirmantibus, sed una & eadem res affirmatur & negatur.

120 *Negatio* haec est ens rationis ha-

bens fundamentum in re.

121 Prout est ens rationis, habet vim & rationem argumenti.

122 Negatio hæc topica alia est à negatione axiomatica.

123 Simplex & mera negatio est negatio contradictionis.

124 *Contradicentia* sunt omnia ; omnis contradictio complectitur sub se universa illa, quæ sunt, aut fingi possunt.

125 Negatio contradicens est quasi genus eorum omnium quæ sub affirmatione non continentur.

126 *Privatio* est negatio cum aliquâ aptitudine ad affirmationem.

127 *Habitus* qui opponitur privationi est ens positivum, quod habetur vel haberi potest.

128 *Habitus* naturâ prior est privatione.

129 Nulla privatio est de essentia aliqujus rei positivæ.

130 Privantia acerrimè omnium inter se contrariantur.

131 *Comparata* naturâ sunt posteriora simplicibus.

132 Omnis enim comparatio instituitur cum respectu ad aliquod simplex argumentum.

133 Comparata semper distinguuntur ratione, sed non semper reipsâ.

134 Comparatio utrumque comparatum reddit æquè manifestum.

135 Omnis comparatio explicata redigi potest in contractam, & omnis contracta in explicatam.

136 In explicata comparatione *negativa* continet argumentum, & *positiva* thema vel illud aliquid quod arguitur.

137 Omnis comparatio est vel in quantitate vel in qualitate.

138 Quantitas & qualitas Logica convenit omni enti & non enti.

139 *Paria* sunt æqua, eandem habent mensuram quoad gradum, vel essentiam, vel affectionis.

140 *Imparia* sunt quæ diversam habent mensuram.

141 Paritas vel imparitas rei vel rationis, vel probabilitatis non distinguuntur quoad rationem Logicæ comparationis.

142 A maiore ad minus, si quantitas probabilitatis intelligatur, semper negativè concluditur.

143 A minore ad majus, si quantitas probabilitatis intelligatur, semper concluditur affirmatè.

144 *Similia*, & cætera etiam compara-

ta, quamvis sunt ficta, possunt arguere res veras.

145 Similitudo non tantum illustrat, sed etiam probat.

146 *Fabule, apologi, parabole*, nihil aliud sunt, quam similitudinum propositiones.

147 In similitudine disjuncta sunt quatuor termini reipsa distincti; in similitudine continua sunt quatuor termini ratione tantum distincti.

148 Eadem arguendi affectio est in argumentis ortis, quæ fuit in primis, sed non eodem modo.

149 *Orta argumenta* perinde sunt ad id quod arguunt, sicut prima unde oriuntur, quoad essentiam, non quoad modum.

150 In *conjugatis* & in *notatione* tota ratio nominum continetur.

151 In *conjugatis* non est proprie conjugatio rerum sed nominum.

152 *Conjugata* oriuntur semper ex argumentis consentaneis.

153 Primum illud, vel jugum, quo inter se devincta sunt conjugata, est illud rationis, quod habent inter se commune.

154 *Conjugata* proprie sunt abstractum, concretum, & modus agendi.

155 *Abstractum* natura prius est concreto.

156 Abstractum est forma concreti.

157 *Concretum* formam continet cum subjecto ipsius, quod ab ipsa denominatur.

158 Abstracta sunt genera vel species abstractorum, & concreta concretorum.

159 Omnis abstractio est ultimata, id est, non potest resolvi in abstractius aliquid: idem est, ac si dicas, non datur abstractum abstracti.

160 Posito abstracto ponitur concretum; posito concreto ponitur abstractum; posito modo ponitur & abstractum & concretum; sed posito abstracto & concreto non statim ponitur modus.

161 Omne nomen non admittit notationem, sed illa nomina, & sola, quæ certo consilio fuerunt imposita.

162 Notatio arguit nomen, & nomen arguit notationem.

163 Omnis affectio orta, quæ est realis, pertinet vel ad *distributionem* vel ad *definitionem*.

164 Omnis distributio & omnis definitio debet esse reciproca.

165 *Distributio* oritur, partim ex consentaneis, partim ex dissentaneis.

166 Accuratissima distributio est dichotomia, quia ibi est summa consensio & summa dissensio.

167 Doctrina de toto & partibus non est separanda à doctrina de distributione.

168 Distributio passivè pertinet ad totum, activè ad partes.

169 Omne distributum est *totum*.

170 Omne *totum* est distributum vel actu vel potentiâ.

171 Omne totum est majus qualibet suâ parte.

172 Totum & omnes partes simul sumptæ sunt reipsa idem, quamvis differant ratione.

173 Nullum totum est, quod unicâ parte constet.

174 Totum continet partes singulas, ut majus quid; omnes, ut æquale & idem.

175 Quicquid habet affectionem communem ad varia, prout ita consideratur, est totum.

176 Quæcunque inter se opponuntur sub affectione communi ad unam, prout ita considerantur, sunt *partes*.

177 *Integrum* accipit essentiam à membris.

178 Omne membrum confert partem materiæ, partem formæ, integro.

179 Integrum non prædicatur de membro.

180 Quicquid affirmatur de membro, affirmatur

affirmatur etiam de integro secundum partem.

181 Posito integro perfecto ponuntur omnes ejus partes.

182 Posito integro imperfecto ponuntur omnes partes principales.

183 Sublata parte principali, tollitur integrum.

184 Sublata parte qualibet, tollitur perfectio integri.

185 Pars quæ dicitur singularis, qualis; est potius *species* quam membrum.

186 *Genus* est totum.

187 Ipsa natura generis simpliciter considerata, sine universalitate, est pars.

188 *Genus* & universale idem sunt.

189 *Genus* existit extra intellectum.

190 *Genus* non existit extra suas species.

191 *Genus* nihil aliud est quam communis illa natura, quæ variis rebus inest.

192 Quicquid essenziale affirmatur & negatur de genere, affirmatur etiam & negatur de specie.

193 Sublato genere tollitur species.

194 Posito genere ponitur aliqua species.

195 Posita specie necessario ponitur genus.

196 Quicquid affirmatur & negatur de specie, etiam affirmatur & negatur de genere particulariter.

197 Individua sunt species specialissimæ.

198 Quod proximè prædicatur de individuo est genus.

199 Nulla species, quâ species, est prædicabilis sed tantum subijcibilis.

200 Eadem res potest esse genus respectu inferiorum & species respectu superiorum.

201 Dantur legitimæ distributiones, quæ neque sunt integri in membra, neq; generis in species.

202 Omnis legitima distinctio est distributio.

203 Distinctionis partes referuntur ad argumenta dissentanea, sed tota distinctio ad distributionem.

204 Distributio subjecti in adjuncta, & aliæ distributiones ejusdem generis, non sunt imperfectæ distributiones, sed in suo genere perfectæ.

205 Distinctio vocis ambiguae pro varietate rerum quas significat, est distributio adjuncti in sua subjecta.

206 Distinctio rei per varia nomina est distributio subjecti in sua adjuncta.

207 Idem argumentum primum potest esse & totum & pars respectu ejusdem, si vario modo consideretur.

208 Quicquid perfectè definitur, est species.

209 *Definitio* ergò per distributionem investigatur, & ordine doctrinae sequitur distributionem.

210 Per definitionem respondetur ad quaestionem, quid sit res.

211 Per definitionem etiam explicatur qualis sit res, quoad qualitatem essentialem.

212 quicquid essentialiter reperitur in definito, debet etiam in definitione contineri.

213 Materia & forma definiti explicantur in definitione per genus & differentiam.

214 *Definitio* & definitum sunt reipsa unum, ratione tantum differunt.

215 Omnis definitio debet esse perspicua & brevis.

216 Genera generalissima & species specialissima non possunt perfectè definiri.

217 Quod non est compositum, non potest perfectè definiri.

218 Genus in definitione est membrum.

219 Accidentis definitio explicari solet

let per genus, subjectum, & causam efficientem, quoniam essentia ejus pendet ab istis.

220 Actio definitur per genus, objectum, causam & modum.

221 Relatum definitur per correlatum, addito genere, & fundamento, si sit.

222 Quæcunque argumenta in descriptione ponuntur, pertinere debent ad essentiam rei aliquo modo explicandam.

223 Omnis definitio & descriptio debet esse reciproca.

224 *Testimonium* respectu testis est effectum, respectu rei testificatæ simpliciter consideratum, est adjunctum; prout in se solo consideratur, non est argumentum sed axioma; prout adhibetur ad fidem alicui rei faciendam, est argumentum inartificiale.

225 Inartificialiter arguit quia vim arguendi neque habet à se, ut argumenta prima: neque in se, ut argumenta orta; sed per relationem quandam ad alia argumenta.

226 *Testimonium* separatum ab omnibus aliis artificialibus argumentis nihil valet.

227 Vis illa per quam *testimonium* valet, est autoritas testantis.

228 Autoritas testis pendet ex illa scientia

scientia, quam habet de re testificanda,
& veracitate in sententia ferenda.

229 Divinum igitur testimonium est
firmissimum.

230 Humanum per se non multum va-
let, nisi in quaestionibus quibusdam de
facto.

231 Testimonium potest esse falsum,
ubi res testata est vera.

232 Assensus, qui praebetur testimonio,
proprie dicitur *fides*, prout distinguitur à
scientia.

233 Secunda pars Logicae maxime
proprie dicitur *Dispositio*.

234 Argumenta inventionis non ha-
bent usum nisi in Dispositione.

235 Omnis dispositionis fructus est
vel iudicium vel memoria.

236 In axioma iudicium fertur sine
discursu.

237 Axioma igitur proprie declarat,
non probat.

238 Axioma non est primò in verbis
neque proprie in mente, sed in rebus.

239 Non igitur tam rectè dicitur pro-
positio, enuntiatio, & similia, quam axi-
oma.

240 In omni axioma duo saltem sunt
argumenta, quae sunt membra Axiomatis.

241 Forma axiomatis est vinculum seu copula, vel ipsa dispositio horum argumentorum.

242 Illud in axionate dicitur *thema*, quod ex proposito disponentis arguitur, quæ maxima ex parte est pars antecedens vel subjectum; partis enim consequentis, sive prædicati, est lucem alteri parti inferre, & non recipere ab aliâ.

243 Vinculum non est distinctum membrum axiomatis, sed est formalis ratio ipsius dispositionis.

244 Affirmatio, negatio, veritas, falsitas, sunt affectiones vel adjuncta axiomatis.

245 Affirmatio & negatio naturâ antecedit veritatem & falsitatem rei.

246 Affirmatio est prior negatione, ut habitus privatione.

247 Affirmatio est conjunctio argumentorum: negatio est disjunctio argumentorum.

248 Argumenta affirmantia possunt in axiome negari; & argumenta negantia possunt in axiome affirmari.

249 Affirmatio & negatio non pendet ex argumentorum naturâ, sed ex eorum dispositione vel vinculo.

250 Particulæ exclusivæ non efficiunt axio-

axioma negatum, sed negationem inferunt in aliquam partem axiomatis.

251 Interrogationes, quæstiones, & orationes omnes, vel imperantes vel optantes, sunt axiomata, & semper vel affirmantur vel negantur.

252 Argumentum potest affirmari & negari, ita ut maneat idem axioma.

253 Cum idem axioma affirmatur & negatur, est contradictio axiomatica.

254 In contradictione idem debet esse antecedens, idem consequens, servatis legibus oppositionis, eidem, secundum idem, ad idem, & eodem tempore.

255 Veritas & falsitas propriè conveniunt axiomati, non argumentis.

256 Veritas est congruentia axiomatice dispositionis cum affectione rerum dispositarum quam habent inter se.

257 Axioma falsum est, cum in dispositione non servatur affectio, quam res habent inter se.

258 Veritas illa, quæ dicitur moralis, est congruentia verborum cum mente, & consistere potest cum axioma falso.

259 Contingentia & necessitas pendunt ex naturâ argumentorum, quæ disponuntur; non ex certitudine quæ oritur ex circumstantia aliqua temporis.

260 Axioma igitur contingens potest esse certissimæ veritatis, sed non propriè necessariæ.

261 Axiomatis contingentis nulla datur scientia propriè dicta, sed opinio.

262 Axioma necessarium est perpetuæ veritatis, cum impossibilitate falsitatis.

263 Quæ raro contingunt, & quæ maximâ ex parte contingunt, æquè constituunt axioma, atque illa quæ sunt mediæ contingentia.

264 Axioma potest esse *ἡ πᾶσι*, licet non sit universale.

265 Nullum axioma est primæ veritatis, quod non est *ἡ ἀπὸ τοῦ ὅλου ἀπορρέουσα*.

266 Inanes repetitiones & confusio non potest vitari, nisi leges istæ servantur in arte tradenda.

267 Omnis propriè dicta scientia fluit ab axioma necessario.

268 Unica distributio axiomatis in species qua est, vel est simplex vel composita.

269 In axioma simplici unum disponitur cum uno.

270 Vinculum axiomatis simplicis est in verbo.

271 In verbo etiam continetur aliquando totum argumentum consequens.

272 Simplici axioma quodlibet argumentum

mentum potest disponi, exceptis plenīs comparationibus & distributionibus.

273 Universalitas & specialitas pertinent tantum ad axioma simplex, non ad compositum.

274 Nullum datur axioma reipsa indefinitum, sed tantum verbis.

275 In axiomate generali argumentum antecedens est genus.

276 Axioma potest esse generale sine signo generali, quale est *omne, nullum, &c.*

277 In axiomate particulari antecedens argumentum est species determinata.

278 In axiomate proprio antecedens argumentum est species specialissima determinata.

279 Axiomata collectiva (ut exempli causa, *omnes Apostoli fuerunt duodecim*) sunt propria.

280 Antecedens commune precise & rationaliter acceptum, sit singulare, ut e. *animal est genus*, Hoc axioma non est generale, sed proprium.

281 In composito axiomate sunt semper plura verba, vel expressa, vel intellecta

282 Datur axioma compositum sine conjunctione grammatica.

283 Dantur axiomata composita, quae non possunt in duo vel plura simplicia re-
solvī.

284 Sunt tres modi copulati axiomatis,
1. ubi conjunctio copulativa antecedit,
2. ubi sequitur, 3. ubi & antecedit & se-
quitur.

285 Axioma copulatum verum non est,
nisi omnes partes sint veræ, sed falsum est,
ex una parte falsa.

286 Contradicitur axiomati copulato
per negationem unius partis magis dire-
ctè quam per negationem omnium.

287 Contradictio in axioma com-
posito semper dividit verum à falso.

288 Affirmatio & negatio omnium
partium axiomatis compositi non semper
dividit verum à falso.

289 *Cicero fuit neque rex, neque dicta-
tor*, est axioma copulatum non proprie
negatum, sed affirmatum.

290 In omni axioma connexo conse-
quens in antecedentis virtute constituitur.

291 Antecedens non semper est causa
consequentis, sed consequentiæ.

292 Consequens antecedentis verita-
tem semper consequitur.

293 In axioma connexo utraque
pars potest esse vera, ita ut totum axioma
sit falsum, ut *si Socrates est Atheniensis,
tum est Philosophus*.

294 Utraque pars potest esse falsa, ita ut

axio-

axioma sit verum: ut *si Socrates est leo, est etiam quadrupes.*

295 Ex vero nil nisi verum sequitur.

296 Ex falso supposito sequitur sæpe verum, sed nunquã ex vero sequitur falsum.

297 Connexum axioma nihil absolute ponit de antecedente vel consequente parte, sed infert consequentem partem ex antecedente supposita.

298 Omne axioma connexum, quod est absolute verum, est etiam necessarium: necessitas hæc est *necessitas consequentia* non *consequentis*.

299 Necessitas hæc consistere potest cum contingentia & antecedentis, & consequentis, imò cum falsitate & impossibilitate.

300 Axiomata illa connexa quæ non sunt necessaria sed tantum probabilia, vel sunt falsa, vel simplicis tantum continent veritatem.

301 Relationes temporis & loci, si generaliter accipiantur, vim habent axiomatis connexi.

302 Propositiones exceptivæ aliquando continent unum axioma connexum, aliquando duo.

303 Contradicitur axiomati connexo proprie per negationem consequentia.

304 In discreto axioma non disponuntur argumenta consentanea.

305 In discreto axioma disponuntur opposita, sed non per conjunctionem, quæ propriè dicitur discretiva, sed per adversativam conjunctionem, ut *Socrates non est lapis, sed homo.*

306 In axioma discreto maxime propriè disponuntur adversa.

307 In axioma discreto una pars affirmatur, & altera pars vel expressè vel implicite negatur.

308 Ad veritatem discreti axiomati sequitur, ut utraque pars sit vera.

309 Per discretum axioma contradicuntur & copulato axioma, & connexo.

310 In disjuncto axioma disponuntur propriè argumenta opposita.

311 In disjuncto vero & proprio axioma una pars debet esse vera, & unica.

312 Itaque semper falsum est vel ineptum axioma disjunctum, cum omnes partes non solum sunt falsæ, sed etiam veræ.

313 Disjunctum axioma potest esse necessarium ubi nulla pars est necessaria.

314 In eadem sententia commiscuntur aliquando varia axiomata.

315 Axioma distributum est per

- partim copulatum, partim disjunctum.
 316 Syllogismus inservit axiomati.
 317 In Syllogismo judicium non fertur, sed per Syllogismum in axioma.
 318 Nullus est discursus aut consequentia determinata & necessaria, præterquam in Syllogismo.
 319 Omnis Syllogismus legitimus est necessarius quoad formam.
 320 Necessitas & contingentia non pertinent ad Syllogismi doctrinam, sed ad axioma & argumenta.
 321 Enthymema est Syllogismus, cui altera propositio deest.
 322 Inductio est enthymema partes numerans ad constituendum totum.
 323 Dilemma est Syllogismus duplicatus.
 324 Sorites est Syllogismus ex gradatione multiplicatus.
 325 Syllogismus peccans in forma non est Syllogismus.
 326 Syllogismus non currit quatuor modis.
 327 Ex omnibus negatis & omnibus particularibus nihil concluditur.
 328 Nihil ponendum est in conclusione, quod non fuit in præmissis.
 329 Non variae tantum voces, sed & variæ

varii sensus ejusdem vocis varia constituunt argumenta.

330 Tertium argumentum non ingreditur conclusionem.

331 Syllogismus simplex confici potest ex axiomatis compositis.

332 In Syllogismo simplici tota pars consequens questionis disponitur in propositione, pars antecedens in assumptione.

333 Modi Syllogismi simplicis melius explicantur per quantitatem & qualitatem axiomatum, quam per illa vocabula *Barbara Celarent*, &c.

334 Omnis Syllogismus simplex, si sit legitimus, est in aliqua trium figurarum vel specierum.

335 Tot sunt figuræ quot sunt dispositiones tertii argumenti, ad necessarium concludendum.

336 Illa dispositionis forma est vera quæ in qualibet materia suppositis præmissis necessario concludit.

337 Syllogismus contractus vel tertii figura dispositionem habet omnium simplicissimam, clarissimam & facillimam.

338 In ista figura tertium argumentum antecedit, tum in propositione, tum in assumptione: assumptio est affirmatio conclusio particularis.

339 Si particularis conclusio sit pluralis numeri, cum singularis tantum fuit in praemissis, tum syllogismus est falsus.

340 Expositorius qui dicitur Syllogismus, cujus tertium argumentum est res singularis, pertinet ad istam figuram.

341 In explicato Syllogismo, vel in prima & secunda figura, propositio nunquam debet esse particularis, conclusio est particularis aut propria, si ulla pars antecedens talis fuerit.

342 In primo explicato vel secunda figura, tertium argumentum est consequens pars propositionis & assumptionis: conclusio semper negatur cum altera parte antecedentis.

343 In secundo explicato vel prima figura tertium argumentum est antecedens pars propositionis, consequens assumptionis: assumptio hic semper affirmatur, vel formaliter, vel virtualiter.

344 Syllogismus compositus non potest semper revocari ad unum simplicem.

345 In Syllogismo composito propositio est semper axioma compositum & affirmatum.

346 Nullus Syllogismus compositus est discretus aut copulatus, sed tantum connexus aut disjunctus.

347 Axioma copulatum negatum vim habet axiomatis disjuncti ex parte, atque adè ingreditur unum modum syllogismi disjuncti.

348 Contradictio in Syllogismo composito semper debet dividere verum à falso

349 In connexo Syllogismo nunquam assumitur consequens, aut tollitur antecedens in assumptione, sed vel assumitur antecedens, vel tollitur consequens: in conclusione nunquam concluditur antecedens, vel tollitur consequens.

350 In disjuncto Syllogismo assumitur vel tollitur alterutra pars disjunctionis.

351 In disjuncto Syllogismo varii sæpè termini unum constituunt argumentum.

352 Methodus est ars memoriae.

353 Methodus est propriè axiomatum, non argumentorum aut Syllogismorum; quia tamen axiomatum natura pendet ab argumentis, idcirco Methodus ab ipsis pendet.

354 Methodus non magis est discursus quam axioma, sed Syllogismi discursus inservit utrique.

355 Homogeneitas, quæ requiritur in methodo, non est partium axiomatis, quam lex *κατ' αὐτὸ* imperat, sed integrorum axiomatum, quæ ad eundem finem & disciplinam debent spectare.

356 Ordo axiomatum sequitur ordinem rerum quem habent in natura sua.

357 In Methodo *d'Jew'eg'ra*, non observatur ordo dignitatis, neque ordo existentiae realis, sed ordo essentiae & claritatis.

358 Quod clarius est & universalius illud debet praecedere.

359 Generalia generaliter & semel debent doceri.

360 Integrum definitur ante membrum, partim quia communius est, partim quia finis rationem habet, quò omnia membra referuntur.

361 Methodus accurata est unica.

362 Resolutio & compositio sunt quasi partes hujus methodi.

363 Methodus prout accommodatur ad homines vel movendos, vel fallendos, vel delectandos, nullam certam habet regulam.

364 In oratione & similibus exercitiis duae partes sunt necessariae, propositio causae & ejusdem confirmatio, ceterae omnes sunt arbitrariae, prout auditorum dispositio, & dicentis prudentia sese habeant.

FINIS

UNIVERSITY
LIBRARY
CAMBRIDGE